

nummer 9/1985

december

Georganiseerde
misdad

W

wetenschappelijk

C

onderzoek- en

D

documentatie

C

exemplaar
WODC
H1418

lijnt
er jaar

Justitiële verkenningen

Inhoud

Blz.

- 3 **Voorwoord**
- 5 **dr. C.J.C.F. Fijnaut** Georganiseerde
misdaad.
Een onderzoeksgerichte terreinverken-
ning
- 43 **dr. C. van der Werff** Criminele loop-
banen
- 60 **drs. E.G.M. Nuijten-Edelbroek** Georga-
niseerde politie contra georganiseerde
misdaad
- 97 **drs. J.L.P. Spickenheuer** De operatio-
nele bestrijding van georganiseerde mis-
daad
- 114 **Literatuuroverzicht**
- 114 Algemeen
- 116 Strafrecht en strafrechtspleging
- 120 Criminologie
- 126 Gevangeniswezen
- 129 Reclassering
- 131 Psychiatrische zorg
- 133 Kinderbescherming
- 134 Politie
- 137 Drugs
- 141 **Boekwerken**
- 144 **Overzicht van literatuurlijsten ge-
maakt in 1985**
- 145 **Tijdschriften WODC in 1985 geraad-
pleegd voor Justitiële Verkenningen**
- 149 **Register op jaargang 1985**

Voorwoord

3

Het verschijnsel georganiseerde misdaad wordt in Nederland veelal buiten de landsgrenzen gesitueerd. Men denkt daarbij dan aan spectaculaire vormen als de Italiaanse Maffia of aan Amerikaanse gangsterpraktijken. Als zodanig is het een begrip dat velen, op veilige afstand, tot de verbeelding spreekt. Het is echter de vraag of deze associatie geheel terecht is. In ieder geval is reeds vanaf het begin van de jaren zeventig met name in politiekringen sprake van een toenemende ongerustheid over vergelijkbare praktijken in Nederland. In *Delikt en delinkwent* van september 1984 wijst C. Fijnaut wat dit betreft op een aantal niet mis te verstane signalen, zoals 'liquidaties "in het milieu", louche bankzaken, misdadige notarissen, corrupte politiemensen en afpersingen in de horeca'. Hij constateert dat georganiseerde misdaad in Nederland in justitieel, wetenschappelijk en politiek verband nauwelijks wordt geïdentificeerd. In de dit jaar verschenen kabinetsnota *Samenleving en criminaliteit* wordt aan de bestrijding van georganiseerde misdaad wel grote prioriteit toegekend. Vooralsnog ontbreekt het in Nederland echter aan systematisch inzicht in het verschijnsel zelf en de mogelijke bestrijding ervan. Dit nummer van Justitiële Verkenningen vormt een aanzet om in deze lacune te voorzien.

In het openingsartikel pleit C. Fijnaut voor een behoedzame aanpak van het probleem: geen massale oorlog tegen georganiseerde misdaad, maar ook niet rustig afwachten en niets doen. Hij brengt de controverses in de literatuur over georganiseerde misdaad in kaart. Deze spitsen zich toe op de vraag hoe zij zich verhoudt tot legitieme vormen van maatschappelijke organisatie. In het tweede artikel wordt langs een omweg geprobeerd enig inzicht in de omvang van het verschijnsel te krijgen.

C. van de Werff analyseert materiaal rond recidive vanaf 1977. Het gaat daarbij per definitie om een individueel perspectief; het materiaal

levert geen inzicht in de organisatievormen van de misdaad. Het artikel handelt over individuele criminele loopbanen. Verondersteld mag worden dat een deel van de onderzochte populatie van veelvuldig recidivisten tot de georganiseerde misdaad gerekend kan worden. Vervolgens inventariseert E. Nuijten-Edelbroek vormen van organisatie bij de politie, met name de recherche op lokaal en bovenlokaal niveau. De verschillende organisatievormen bij de politie zijn overigens meestal niet specifiek opgezet met het oog op de bestrijding van de georganiseerde misdaad. Ten slotte gaat H. Spickenheuer nader in op de operationele middelen die de politie ter beschikking staan bij de aanpak van georganiseerde vormen van misdaad. Hij pleit daarbij voor een goede coördinatie van initiatieven en een integrale regeling van toepassingsgronden en bevoegdheden op dit terrein.

4

In dit laatste nummer van het jaar treft men achterin weer een register van deze jaargang van *Justitiële Verkenningen*, een lijst van tijdschriften aanwezig op het WODC, en een overzicht van de literatuurlijsten die in 1985 op het WODC zijn gemaakt.

Georganiseerde misdaad

Een onderzoeksgerichte terreinverkenning

door C.J.C.F. Fijnaut*

Inleiding

5 In de afgelopen jaren hebben in de landen om ons heen, maar ook in eigen land, politie- en justitiemensen herhaaldelijk en met steeds meer klem hun bezorgdheid uitgesproken over de ontwikkeling van de georganiseerde misdaad in West-Europa. Enige maanden geleden vond op de Internationale Beveiligingsbeurs te Utrecht zelfs een symposium over *De opmars van de georganiseerde misdaad in West-Europa* plaats, waarop door politiemensen uit de Verenigde Staten, Duitsland, Italië en Nederland het woord werd gevoerd. En het blijft niet bij woorden alleen. De meest opmerkelijke daad, op politieel niveau, is wellicht de oprichting van de *Fachinspektion 65* bij de politie van Hamburg, een grote centrale zelfstandige recherche-eenheid die enkel en alleen instaat voor de bestrijding van georganiseerde misdaad in de stad.¹ Maar er vinden alom ook minder spectaculaire, meer partiële vernieuwingen plaats, zoals bijvoorbeeld de invoering van ongewone infiltratietechnieken en van nieuwe vormen van misdaadanalyse. Ook hier te lande wordt wel met van alles en nog wat geëxperimenteerd, maar nieuwe hooggespecialiseerde politie-eenheden zijn nog niet opgezet. Het zal evenwel misschien niet lang meer duren voordat het zover komt. In het beleidsplan *Samenleving en criminaliteit* wordt in elk geval gesteld dat er in de komende tijd door politie en justitie extra veel aandacht moet worden geschonken aan 'de georganiseerde misdaad, in welke vorm dan ook'. Deze mobilisatie van de opsporing zal onder meer tot uitdrukking worden gebracht in de nauwgezette vaststelling van de taak en de sterkte van de gespecialiseerde, lokale recherche, in de uitbouw van de regionale

* De auteur is raadsadviseur wetenschappelijk onderzoek politie en vreemdelingenzaken bij het Ministerie van Justitie

recherchesamenwerking, en in de versteviging van de positie van de CRI en de uitbreiding van haar taak, met name door de oprichting van een stafafdeling misdaadanalyse.²

Het zou niet verstandig zijn om de ongerustheid die achter plannen als deze schuilgaat te bagatelliseren. Er zijn, naast allerhande losse geruchtmakende signalen uit 'het milieu', goede redenen om aan te nemen dat ook in ons land in sommige sectoren misdaad in toenemende mate *up to date* wordt georganiseerd. Nog niet zo lang geleden kwamen A.C. Berghuis en G. Paulides in hun onderzoek naar *Misbruik van BV's* bijvoorbeeld onder meer tot de conclusie dat er onder degenen die (mede-)verantwoordelijkheid dragen voor deze vorm van fraude, veel lieden zijn die van eenvoudige vermogensdelicten zijn overgestapt naar meer complexe BV-fraudes.³ Niettemin, en hiermee kom ik in de richting van het thema van deze terreinverkenning, zijn er zeker even goede redenen om te menen dat de ontketening van een oorlog tegen de georganiseerde misdaad moet worden tegengegaan. Zulke oorlogen lopen immers al te gemakkelijk op een fiasco uit: overtuigende resultaten blijven achterwege, de organisatiegraad van het criminele bedrijfsleven neemt toe, in de rangen van politie en justitie vallen mensen ten prooi aan corruptie en chantage enzovoort, enzovoort.

Zo onverstandig als het zou zijn om een oorlog tegen de misdaad te willen beginnen, zo onwijs zou het zijn om te poneren dat 'niets doen' geboden is. De uitdaging die georganiseerde misdaad voor de samenleving vormt kan door politie en justitie niet zomaar worden genegeerd. In bepaalde steden zou alleen al de roep van delen van de bevolking om de (overlast van) prostitutie, heroïnegebruik en dergelijke tegen te gaan, dit zelfs onmogelijk maken. Het is echter wel van belang om dat wat wordt gedaan voor zover mogelijk te baseren op systematische kennis van deze misdaad en van haar bestrijding. Omdat deze kennis in ons land nagenoeg ontbreekt, betekent dit dat grondig onderzoek naar deze *beide* componenten van het vraagstuk moet worden geëntameerd. Gebeurt dit niet, dan blijft alle plannenmakerij zich in het luchtledige afspelen en neemt de kans op ontsporing van de gespecialiseerde opsporing gestadig toe. Dergelijk onderzoek is echter ook in wetenschappelijk

opzicht van belang. Want in de theoretische discussie over georganiseerde misdaad spelen Europese ervaringen en ontwikkelingen nauwelijks een rol. Zij wordt zo goed als volledig gedomineerd door Amerikaans onderzoek.⁴

Nu kan een onderzoeksgerichte terreinverkenning van (de justitiële bestrijding van) georganiseerde misdaad in een artikel niet anders dan selectief zijn.⁵ Gelet op de achterstand van het onderzoek leek het mij aangewezen om eerst en vooral nader in te gaan op de wetenschappelijke discussie over georganiseerde misdaad in Noord-Amerika en in West-Europa. De thema's die in de bespreking daarvan centraal staan, zijn de aard, de organisatie en de ontwikkeling van de georganiseerde misdaad.

In de tweede plaats ligt het voor de hand om uiteen te zetten hoe het bij mijn weten is gesteld met de georganiseerde misdaad in eigen land. Uit welke bronnen kan kennis hieromtrent worden geput? Wat weten we er feitelijk van? Hoe kunnen we haar ontwikkeling interpreteren? Ten derde zal in relatie tot de oorzaken en de gevolgen van georganiseerde misdaad in het algemeen de discussie over haar (politiële) bestrijding worden besproken.

7

Wat is georganiseerde misdaad?

Telkens opnieuw ontstaat in discussies over georganiseerde misdaad de grootste verwarring omdat de deelnemers meer of minder impliciet andere definities hanteren. Bovendien heeft men, vooral waar het misdaadsyndicaten betreft, heel verschillende visies op hun aard, organisatie en ontwikkeling in het hoofd. Dit is niet alleen in Noord-Amerika, maar ook in West-Europa het geval. Om die reden dienen in een artikel waarin noodgedwongen beroep wordt gedaan op literatuur uit beide delen van de wereld allereerst de verschillen in definitie en visie uit de doeken te worden gedaan. Hiertoe zal eerst de discussie in Noord-Amerika worden behandeld en vervolgens op vergelijkbare wijze die in West-Europa.

De discussie in Noord-Amerika

De term 'georganiseerde misdaad in Amerika' wordt in West-Europa en ook in Noord-Amerika zelf, vaak onmiddellijk geassocieerd met de

Maffia en *La Cosa Nostra*. Omdat in de publieke discussie meestal alleen deze namen opduiken, ligt dit ook wel voor de hand. In onderzoekerskringen leven echter ruimere en meer gedifferentieerde noties van georganiseerde misdaad. Hoewel het een hachelijke onderneming is om voor derden enige orde in deze noties te scheppen, kan worden gesteld dat de term georganiseerde misdaad slaat op drie verschillende, maar in werkelijkheid min of meer aan elkaar gerelateerde vormen van misdaad.

Drie vormen van georganiseerde misdaad

Om te beginnen is er de *beroepsmisdaad*, dat wil zeggen de misdaden gepleegd door *beroepsmisdadigers*. In *The professional thief*, het wereldberoemde basiswerk over deze misdaden, schrijft E.H. Sutherland dat: 'Het beroepshalve plegen van diefstal is georganiseerde misdaad. Niet georganiseerd in de zin zoals journalisten voor ogen staat; er is geen dictator of een centraal bureau dat de vakbroeders in hun werk dirigeert. Het is georganiseerd in de zin van een systeem dat wordt gekenmerkt door informele eenheid en een praktijk van geven en nemen. In het *Report of the (Chicago) City Council Committee on Crime* wordt het als volgt omschreven: "hoewel de criminelen in geen geval volledig zijn georganiseerd, doen zij in hun totaliteit als groep in vele opzichten aan een systeem denken. Zij hebben hun eigen taal; hun eigen wetten; hun eigen methoden en technieken; hun sterk gespecialiseerde bewerktuiging die zij tegen mensen en vooral tegen goederen kunnen inzetten; hun eigen, in hoge mate gespecialiseerde wijzen van verdediging. Deze beroepscriminelen hebben connecties die de grenzen van wijken, steden, provincies, soms van landen overschrijden".¹⁶ En terecht voegt E.H. Sutherland er vervolgens aan toe dat dus niet iedereen beroepsmisdadiger kan worden, en dat niet iedere misdadiger een beroepsmisdadiger is. Dit geldt alleen voor hen die door de anderen als zodanig worden erkend. Uit het feit dat het boek van E.H. Sutherland uit 1937 stamt, mag niet worden afgeleid, dat deze notie van georganiseerde misdaad tegenwoordig geen rol meer speelt. Dit is, getuige onder andere de studies van J. Inciardi, E.M. Lemert en W.J. Einstadter over inbrekers,

oplichters, winkeldieven, valsemunters, overval-
lers enzovoort, zeker niet het geval.⁷

Op de tweede plaats wordt met de term georganiseerde misdaad bedoeld op de activiteiten van de *misdaadsyndicaten* in de grote steden. De omschrijving van deze vorm van georganiseerde misdaad, die tegenwoordig het meest wordt gehanteerd, stamt uit het rapport van de Katzenbach-commissie, *The challenge of crime in a free society*, uit 1967: 'De georganiseerde misdaad is in wezen een genootschap dat zich ten doel stelt, activiteiten te ontplooiën die zich onttrekken aan de controle van het Amerikaanse volk en zijn overheid. Er zijn duizenden criminelen in betrokken. De wijze waarop zij samenwerken is zeker zo ingewikkeld als die van een grote corporatie. Het geheel wordt geregeld door wetten die strenger worden gehandhaafd dan bij wettige overheden gewoonte is. Hun optreden is niet impulsief, maar het resultaat van ingewikkelde complotten die jarenlang worden volgehouden en uiteindelijk resulteren in het beheersen van activiteiten op velerlei terrein met het doel profijt op profijt te stapelen. Waar het bij de georganiseerde misdaad om draait is het verschaffen aan talloze medeburgers van illegale goederen en het verlenen van illegale diensten: gokken, woekeren, drugs en andere vormen van verdorvenheid. De georganiseerde misdaad is echter ook op uitgebreide schaal verwickeld in het legitieme zakenleven en is ook in vakbonden doorgedrongen. Daarbij wordt gebruik gemaakt van onwettige methoden (monopolisering, terrorisme, afpersing, belastingontduiking) om de wettige eigenaars of bestuurders het heft uit handen te nemen en het publiek af te persen. Ambtenaren worden omgekocht om de vele activiteiten te vrijwaren voor overheidsingrijpen.'⁸

In aansluiting op de voorlaatste zinsnedes uit het Katzenbach-rapport moet er ten derde op worden gewezen dat in Noord-Amerika de term georganiseerde misdaad sedert een aantal jaren ook slaat op een deel van de *witte-boordenmisdad*, te weten het deel waarbij, al dan niet door leden van de genoemde misdaadsyndicaten, in het legitieme zakenleven wettelijke organisaties en middelen worden ingezet als instrumenten, als wapens, om zich op geniepige

en onwettige of malafide wijze te verrijken ten koste van argeloze individuele burgers, andere ondernemingen en/of de staat.⁹ Deze omschrijving van georganiseerde witte-boordenmisdaad staat dus ver af van de werkdefinitie die eertijds E.H. Sutherland in zijn al even beroemde boek *White collar crime* (1949) van deze misdaad gaf: 'misdaad tijdens de uitoefening van zijn beroep gepleegd door een achtenswaardig persoon van hoog maatschappelijk aanzien'.¹⁰

Drie visies op misdaadsyndicaten

In de Verenigde Staten bestrijkt de term georganiseerde misdaad dus een zeer groot en zeer afwisselend domein van strafbaar gesteld en laakbaar gevonden gedrag. In de wetenschap leven echter vooral grote controverses over de tweede vorm van deze misdaad: de zogenaamde misdaadsyndicaten. Omdat deze vorm ook in de Europese discussie zo'n vitale rol speelt, spreekt het vanzelf om juist deze controverses hier enigszins uit de doeken te doen.

10

In de kern draaien deze controverses om de vraag of deze vorm van georganiseerde misdaad al dan niet een vreemde, parasitaire onderneming is, die zich heimelijk, met allerhande laakbare en strafbare middelen meester wil maken van de Amerikaanse maatschappij.

Officiële instanties nemen sedert jaar en dag het standpunt in dat er één groot, zij het geleed, nationaal misdaadsyndicaat bestaat dat wezensvreemd is aan de Amerikaanse maatschappij en dat haar uit hongersnaam naar macht en geld op allerhande manieren ernstig bedreigt. Deze voorstelling van zaken, waarin tot voor kort met name Italiaanse misdaadorganisaties de hoofdrol speelden, werd al gegeven in het eerste, officiële, naoorlogse rapport over georganiseerde misdaad, namelijk dat van de parlementaire onderzoekscommissie onder leiding van senator Estes Kefauver uit 1951.¹¹ Zij blijkt evenwel ook duidelijk uit de hiervoor aangehaalde omschrijving van georganiseerde misdaad in het rapport van de Katzenbach-commissie. Zij schemert tevens door in het laatste grote rapport dat in 1976 is uitgebracht, namelijk *Organized crime* van het *National Advisory Committee on Criminal Justice Standards and Goals*.¹²

Deze visie wordt echter niet enkel door offi-

ciële instanties uitgedragen. Het is met name de bekende criminoloog Donald Cressey, trouwens een van de adviseurs van de Katzenbach-commissie, die haar deelt en die haar zelfs met verve heeft verdedigd in zijn tot boek uitgewerkt advies aan deze commissie: *Theft of the nation*.¹³

De, laten we zeggen, *amerikanistische* visie van Cressey cum suis wordt door diverse andere wetenschappers en onderzoekers echter op een meer of minder radicale wijze bestreden. De meest radicale, meest omvattende, kritiek komt uit *neo-marxistische* hoek. Zij is het meest coherent verwoord door F. Pearce in zijn studie *Crimes of the powerful*.¹⁴ Hierin beweert deze om te beginnen dat de 'nationale Maffia' een mythe is. Niet alleen is het bestaan van zo'n Maffia nimmer afdoende bewezen, maar het is ook in tegenspraak met de resultaten van een empirisch onderzoek aangaande misdaadsyndicaten; die wijzen veeleer op het ontbreken van onderlinge samenhang en uniformiteit. Wel past deze mythe in de cultuur van de heersende klasse in Amerika, om al het gedrag dat haar belangen schaadt als on-Amerikaans af te doen. Bij tijd en wijle benut deze zelfde klasse de bestaande syndicaten echter om haar belangen veilig te stellen tegenover politieke oppositie, nu eens de arbeidersbeweging dan weer radicale groepen. Zij heeft echter nooit geduld dat de georganiseerde misdaad zelf haar belangen aantast. Daarom hebben de betrokken syndicaten alleen maar echte invloed in meer marginale sectoren van het maatschappelijke en industriële leven. Met andere woorden: de heersende klasse bedient zich wel van de georganiseerde misdaad maar dient haar niet.

Naast deze neo-marxistische visie bestaat er een, wat we zouden kunnen noemen, *functionalistische* visie op georganiseerde misdaad. Deze visie heeft met de vorige gemeen dat het bestaan van één nationaal, door Italianen gedomineerd misdaadsyndicaat wordt ontkend, én dat het bestaan van talrijke misdaadsyndicaten niet wordt beschouwd als een on-Amerikaanse aangelegenheid. Maar waar Pearce hun opkomst en voortbestaan hoofdzakelijk ophangt aan de belangen van de heersende klasse, daar zien mensen als D. Bell, F. Ianni, W. Chambliss, J. Gardiner de georganiseerde misdaad eerder

in samenhang met de algemene structuren van de Amerikaanse maatschappij.¹⁵ Sterker nog, zij zien deze misdaad als een belangrijke expressievorm van deze structuren. Nog anders gezegd: zij zien deze misdaad als typisch Amerikaans. In hun ogen leveren de syndicaten immers een belangrijke, zij het illegitieme bijdrage aan de instandhouding van deze structuren, waarbij zij bovendien hun leden kansen bieden op een legitieme plaats in de fatsoenlijke bovenwereld. Met andere woorden: georganiseerde misdaad fungeert, bij gebrek aan beter, voor marginale groepen, in het bijzonder immigranten, als een sociale ladder. Het zijn met name de langlopende onderzoeken van Chambliss en Gardiner waaruit deze innige verbondenheid, deze duizendvoudige verstrengeling van misdaadsyndicaten met machtsgroepen op stedelijk niveau blijkt. Op dit ogenblik ontbreekt het gewoonweg aan voldoende empirisch onderzoek om een beslissende keuze voor een van deze drie visies te kunnen maken. Wel laat het onderzoek dat tot nu toe is verricht toe de amerikanistische visie als ongeloofwaardig te verwerpen. De neo-marxistische visie kan in dit stadium zeker niet worden gefalsifieerd. De meeste empirische steun geniet momenteel de functionalistische visie. Waarbij mag worden aangetekend dat de verdedigers van deze visie niet alleen kunnen terugvallen op het in machtsociologisch perspectief verrichte onderzoek, maar ook op het onderzoek naar de interne organisatie van misdaadsyndicaten.¹⁶ Zoals door A.K. Cohen theoretisch werd uitgewerkt, komt uit dit onderzoek naar voren dat er tussen hun organisatie en die van legale bedrijven op tal van punten belangrijke overeenkomsten bestaan.¹⁷ Zij onderscheiden zich alleen van deze bedrijven doordat zij in misdaad doen. Een aantal problemen heeft daardoor weliswaar specifieke aspecten, zoals de problemen van geheimhouding, neutralisering van overheidscontrole, handhaving van inwendige orde en rust; maar ze verschillen wezenlijk niet van die waarmee elk bedrijf te kampen heeft.

De discussie in West-Europa

Het lijdt geen twijfel dat de georganiseerde misdaad, zowel in de zin van beroepsmisdaad

als in de zin van misdaadsyndicaten, in West-Europa, net als in Noord-Amerika trouwens, kan bogen op een lange geschiedenis. Een geschiedenis overigens die in de afgelopen jaren met name door sociale historici opnieuw wordt ontgonnen.¹⁸ Opnieuw, omdat er in de loop van de negentiende en twintigste eeuw met name door politie- en justitiemensen al zeer opmerkelijke boeken over zijn gepubliceerd. Men denke bijvoorbeeld aan *Les voleurs* van E. Vidocq (uit 1836), aan *Das deutsche Gaunertum in seiner socialpolitischen, literarischen und linguistischen Ausbildung zu seinem heutigen Bestande* van F. Avé-Lallement (uit 1858), en aan *Der Berufsverbrecher* van R. Heindl (uit 1929).¹⁹ Deze mensen schreven niet alleen uit interesse over georganiseerde misdaad, maar ook ter verbetering van de bestrijding ervan. Het *Verbrechertum* in de grote steden was de grote schrik van de burgerij.²⁰ Vergelijkt men de hedendaagse criminologische literatuur over georganiseerde misdaad in West-Europa dan blijkt deze weinig omvangrijk en, in het algemeen, ook niet erg diepgravend te zijn. Verder valt onmiddellijk op dat zij ten dele van Amerikaanse en ten dele van Europese origine is.

Enkele Amerikaanse impressies

In de, overigens zeer schaarse, Amerikaanse literatuur ter zake wordt met georganiseerde misdaad alleen bedoeld op de bedrijvigheid van misdaadsyndicaten. De betrokken auteurs gaan dus, op het eerste oog althans, volkomen voorbij aan de twee andere vormen van deze misdaad. Zo schrijven A.A. Block en W.J. Chambliss, die in deze de belangrijkste auteurs zijn, in hun vrij recente, neo-marxistische geïnspireerde studie *Organizing crime* (1981), over de ontwikkelingen van de georganiseerde misdaad in Amerika en Europa dat zij onder deze misdaad alleen verstaan: 'illegale activiteiten die het beheer en de coördinatie van afpersing, zwendel en ander kwaad met zich meebrengen'.

Wanneer zij dan evenwel in het hoofdstuk over West-Europa uit de doeken doen hoe de georganiseerde misdaad tot op de dag van vandaag is geëvolueerd, dan knopen zij hiervoor aan bij de traditionele idee van de 'onder-

wereld', maar geven zij er zich geen rekenschap van dat in deze onderwereld van oudsher zowel beroepsmisdadigers als misdaadsyndicaten huizen. Een slordigheid die vermoedelijk moet worden toegeschreven aan het feit dat zij zich, zoals zoveel Amerikaanse onderzoekers die in deze sfeer over West-Europa schrijven, slechts op toeristische wijze van de situatie op de hoogte hebben gesteld.

14

Welke ook precies de reden van hun eigen oppervlakkigheid is, zij maakt hun kritiek op een van de belangrijkste Europese auteurs op dit vlak, J. Mack, des te interessanter. Zij verwijten hem namelijk, en in zijn naam ook anderen, met een arrogantie die voor onderzoekers die zelf geen woord Duits, Frans, Italiaans, Spaans en Nederlands kunnen lezen totaal misplaatst is, dat zijn studiewerk niets voorstelt: 'Het is over het geheel genomen, theoretisch zwak en verward, mist bijna alle grond en ook overheidssteun. Het is doordrenkt van een soort chronisch racisme. Het is verward met betrekking tot de situatie en aard van de Amerikaanse georganiseerde misdaad. Het mist tenslotte historisch perspectief en er is weinig te merken van een integratie van de inzichten uit de hedendaagse stedelijke geschiedschrijving met de denkbeelden van de kritische criminologie.' Naar hun mening, om bij het punt te blijven dat ons nu het meest interesseert, hebben de onderwerelden in de grote Europese steden veel meer gemeen met de georganiseerde misdaad in Amerika dan J. Mack cum suis menen. Die denken over deze misdaad in termen van een 'nationale Maffia'. Deze gedachte is echter verkeerd; zo'n Maffia is een officiële mythe. Net zoals in Noord-Amerika bestaan in West-Europese steden onderwerelden waarvan de bewoners zich met van alles en nog wat bezighouden, en waarvan er een aantal op boven-lokaal, nationaal en internationaal niveau onderling contacten onderhouden. Het is dus grote onzin om te beweren dat 'de georganiseerde misdaad' in de Verenigde Staten wel, maar in Europa niet bestaat.

Interessant is verder waarom A.A. Block en W.J. Chambliss menen dat J. Mack en anderen zo denken. Afgezien van een groot gebrek aan feitenkennis over Amerika en over Europa zelf zit hier volgens hen ook de idee-fixe

van het oude, goede, reine (Noord-)Europa tegenover het nieuwe, slechte, corrupte (Noord-)Amerika achter. Vanwege deze zelfde idee-fixe kan het naar hun mening gebeuren dat de overheden in Nederland de bloeiende Amsterdamse heroïnehandel niet aanpakken. Dat doen ze niet omdat die handel in hun ogen een vreemd, buitenlands probleem is, een probleem van de Chinezen, Molukkers en Surinamers. De 'echte' Nederlanders zijn immers 'clean'! Of deze culturele hypothese nu wel van zoveel feitenkennis getuigt, kan worden betwijfeld, maar ze is beslist interessant. En ze is dit vooral omdat de opstellers ervan er de conclusie aan verbinden dat deze idee-fixe verklaart waarom in New York de corruptie welig tiert en in Amsterdam niet. In de laatstgenoemde stad hebben de georganiseerde criminelen het immers niet nodig om de overheid uit te schakelen want . . . die maakt het hen niet lastig.²¹ Naast A.A. Block en W.J. Chambliss heeft J.L. Albini zich enkele jaren geleden gewaagd aan een oppervlakkige vergelijkende 'studie' aangaande georganiseerde misdaad tussen Amerika en Groot-Brittannië.²² Deze bracht hem tot de overtuiging dat in beide landen zonder meer sprake is van zulke misdaad, in de zin van jeugdbendes en van organisaties van beroepsmisdadigers, zoals inbrekersbendes. Ten aanzien van misdaadsyndicaten was hij echter tot de overtuiging gekomen dat deze in Groot-Brittannië toch niet op zo een grote schaal voorkomen als in de Verenigde Staten. Waarom niet volgens Albini? Omdat de Engelsen in de behoefte aan gokken en drugs op een wettelijke wijze voorzien, omdat ze als stelregel hebben alleen wetten uit te vaardigen die te handhaven zijn, en omdat de gerechtelijke autoriteiten niet worden gekozen maar benoemd. De enige vormen van zulke misdaad waarop hij her en der was gestoten, betroffen de sex-business, de handel in hasjiesj en de woeker. Dit neemt volgens hem niet weg dat groepen van beroeps-criminelen in Engeland lokaal en boven-lokaal netwerken vormen, die in organisatorisch en technisch opzicht meer lijken op Amerikaanse misdaadsyndicaten dan men gewoonlijk geneigd is te denken. Dus ook hij zag bij nadere beschouwing sterke overeenkomsten tussen de 'onderwereld' in Amerika en die in Europa.

Anders dan in de Noordamerikaanse discussie kunnen in de van origine Westeuropese literatuur geen echte denkrichtingen worden onderscheiden. Er zijn trouwens ook maar enkele auteurs die zich min of meer diepgaand met het verschijnsel georganiseerde misdaad hebben ingelaten. In Engeland is dit naast de al genoemde J. Mack bovenal M. Mc Intosh, in Duitsland zijn het vooral H.J. Kerner en H. Hess, en wat Nederland betreft mag de naam van de historicus A. Blok niet onvermeld blijven. We zullen hierna eerst aangeven hoe in de afgelopen jaren door J. Mack over de situatie in Engeland en door H. Kerner over die in Duitsland is geschreven, dan wat A. Blok en H. Hess over de 'Maffia' in Italië beweren, en ten slotte de algemene theorie van M. Mc Intosh over de ontwikkeling van de georganiseerde misdaad in Europa bespreken.

16

J. Mack en H. Kerner over de Engelse en de Duitse situatie

J. Mack heeft zich in eerste instantie vooral verdiept in de organisatie, omvang en dergelijke van 'criminele netwerken' in Engelse steden. In zijn publikaties over dit onderzoek en over georganiseerde misdaad in het algemeen zet hij zich, zoals A.A. Block en W.J. Chambliss terecht opmerken, sterk af tegen de idee dat er in Engeland en de rest van West-Europa, misdaadsyndicaten zouden bestaan zoals die in Noord-Amerika.²³ Hij gaat hierbij inderdaad uit van wat wij hiervoor de amerikanistische visie op georganiseerde misdaad hebben genoemd. Zo'n (gedefinieerde) misdaad komt volgens hem buiten Noord-Amerika, en in het bijzonder dan in West-Europa, eigenlijk niet voor. Hier heb je wel criminele 'mobs', 'gangs', 'networks' en dergelijke maar deze zijn niet verwickeld in de politiek, zij hebben zo goed als geen invloed op het legitieme zakenleven en zij bestaan gewoonlijk maar korte tijd. Hoe komt het dan dat in West-Europa geen 'Amerikaanse' misdaadsyndicaten bestaan? Dat, zegt Mack, heeft alles te maken met de grote verschillen in bestuurlijk-politieke organisatie en in economische cultuur tussen deze beide delen van de wereld. In navolging van D. Cres-

sey sluit hij echter niet helemaal uit dat er op den duur ook in West-Europa 'echte' Maffia-organisaties zullen ontstaan. Ten eerste niet omdat het bestaande bendewezen zich uit zichzelf in deze richting zou kunnen ontwikkelen. En ten tweede niet omdat de Amerikaanse syndicaten hun vleugels ook wel eens naar West-Europa zouden kunnen uitslaan.²⁴ Wat de Europese beroepsmisdaad aangaat, vindt Mack verder dat de omschrijving hiervan door Sutherland geen recht (meer) doet aan de feitelijke situatie. Met name wordt hierin te weinig het organisatorische karakter van deze misdaad onderkend. Zo biedt zij onvoldoende ruimte voor het maken van onderscheid tussen de figuren die in de vuurlinie opereren, en de lieden die op de achtergrond aan de touwtjes trekken.

17 H.J. Kerner is vooral bekend om de studie die hij op dit terrein maakte op verzoek van de Raad van Europa in het kader van een project waarin ook J. Mack participeerde, en die hij in 1973 bij het *Bundeskriminalamt* te Wiesbaden uitbracht onder de titel *Professionelles und organisiertes Verbrechen; Versuch einer Bestandsaufnahme und Bericht über neuere Entwicklungstendenzen in der Bundesrepublik Deutschland und in den Niederlanden*.²⁵ In deze studie wordt met beroepsmisdaad overwegend bedoeld op dezelfde misdadigers als waarover E.H. Sutherland het heeft in *The professional thief*. Uitvoerig geeft hij aan welke kenmerken in de (traditionele) Duitse (politie-) literatuur over het *Berufsverbrechertum* aan zijn lidmaten in het algemeen worden toegeëcht, en hoe in deze literatuur allerlei bijzondere delictsvormen en categorieën van daders worden onderscheiden: brandkastkrakers, juwelendieven, wapen- en drugsmokkelaars, antiekdieven enzovoort.²⁶ Interessant is dat hij hierbij aantekent dat er tussen deze criminelen in toenemende mate nationale en internationale contacten bestaan. Maar hij laat het hier niet bij en beweert zelfs dat er in West-Europa één wereld van beroepsmisdadigers aan het groeien is, die aan de top wordt aangevoerd door enkele honderden grote helers en die aan de basis bestaat uit talloze min of meer gespecialiseerde bendes.

Op de vraag of er door heel Europa sprake is van georganiseerde misdaad in de vorm van de Siciliaanse Maffia of de Amerikaanse Cosa Nostra, is het antwoord van Kerner echter negatief. De bedoelde Maffia heeft zich, ook in haar nieuwe gedaante, (nog) niet over heel Europa verbreid; ook niet onder invloed van de migratie van Italiaanse gastarbeiders. Maar de kans dat dit gebeurt, mag men niet geheel uitsluiten. Deze hangt ten nauwste samen met de rol die de Amerikaanse Maffia in Europa gaat spelen, met name via de handel in verdovende middelen (French Connection). Waarmee niet is gezegd dat ook Kerner, zoals J. Mack, de amerikanistische visie op georganiseerde misdaad bijtreedt. Integendeel, hij wijst deze betrekkelijk resoluut af en denkt meer in functionalistische richting. Waarom hij deze gedachtenlijn niet doortrekt en zich niet afvraagt waaruit dan de verschillen tussen Amerika en Europa bestaan, maakt hij jammer genoeg niet duidelijk.

Ten slotte wijst Kerner erop dat ook in Duitsland de zogenaamde witte-boorden-criminaliteit in allerlei vormen een grote vlucht heeft genomen en dat een deel van deze criminaliteit zonder meer het werk van 'beroeps' is en dus in kleinere en grotere verbanden wordt georganiseerd. Ook hier geeft hij blijk van een functionalistische kijk op de ontwikkelingen, want naar zijn oordeel proberen vele 'white collar criminals' in de normale maatschappij een hoge status te bereiken met behulp van de winst uit hun criminele handelen.

Ofschoon er tussen J. Mack en H. Kerner in hun afzonderlijke publikaties verschil van mening bestaat over wat de georganiseerde misdaad in de Verenigde Staten voorstelt, en dus over het onderscheid met West-Europa, is hiervan geen sprake in hun gezamenlijke publikaties over deze onderwerpen.²⁷ J. Mack lijkt hierin zijn amerikanistische opvatting van georganiseerde misdaad enigermate prijs te geven, en H. Kerner durft in deze geschriften wel parallellen te trekken tussen de georganiseerde misdaad in de Verenigde Staten en die in West-Europa. Hoe dan ook, hier stellen zij: "Syndicated crime" is primair een Noord-Amerikaans verschijnsel, analoge vormen komen voor in de andere continenten, en derhalve in

Europa.' Maar, waarin deze analogie dan bestaat, leggen zij, gek genoeg, niet uit ... Ze wijzen alleen opnieuw op de, hiervoor door hen reeds genoemde, verschillen tussen beide delen van de wereld op dit vlak. Maar of het hier om werkelijke verschillen gaat, gaan zij ook nu niet na, terwijl er toch alle reden is om eraan te twijfelen of het bijvoorbeeld waar is dat Europese criminele organisaties in vergelijking met hun Amerikaanse tegenhangers maar een kort leven is beschoren.

Wat er van deze verschillen verder ook waar moge wezen, beide auteurs blijven in hun gezamenlijk werk in ieder geval op het standpunt staan dat de dominante vorm van georganiseerde misdaad in West-Europa de beroepsmisdaad is, en beschrijven in *The crime industry* dienovereenkomstig de situatie in de meeste staten van West-Europa.

19

A. Blok en H. Hess over de situatie in Zuid-Italië

De situatie in Italië is, voor wat betreft de 'Maffia', bestudeerd door de Duitse criminoloog H. Hess en de Nederlandse historicus A. Blok.²⁸ Met name deze laatste laat zien hoe de grote sociaal-economische en politieke veranderingen die zich in de 19e eeuw in Italië, op Sicilië, voltrokken, aan de ene kant gepaard gingen met verschrikkelijke verpaupering van de bevolking en aan de andere kant met ongelooflijke verrijking van een dunne bovenlaag. Deze elite kon met behulp van 'maffia' die massa onder controle brengen en houden omdat het proces van staatsvorming stagneerde. Met 'maffia' bedoelt Blok niet een bepaalde organisatie of, nog minder, een geheim genootschap, want die bestonden en bestaan gewoonweg niet. Hij doelt op het eigengereide gebruik van geweld door feitelijke machthebbers als een middel om het maatschappelijk leven te beheersen. Helemaal in de lijn van deze analyse ligt zijn verklaring voor de verplaatsing van de 'Maffia' en de 'maffiosi' van het platteland naar de steden in de jaren zestig en zeventig. Deze houdt veeleer verband 'met de grotendeels ongeplande maar gestructureerde processen van naar elders gerichte migratie van arbeidskrachten en het geleidelijk verdwijnen van de traditioneel zeer kleine boerenbedrijfjes, dan met een

fundamentele transformatie van de tragische omstandigheden die de achtergrond vormen voor het leven van de mensen die in dit boek worden geschetst.'

20 De analyse van H. Hess, hoewel meer in neo-marxistische toonaard geschreven, sluit helemaal bij die van A. Blok aan. Zij is in dit kader echter nog interessanter, omdat aan het slot de verbinding wordt gemaakt met de 'Maffia' in de Verenigde Staten en de 'nieuwe Maffia' in Italië zelf. Ook Hess kenschetst de traditionele 'maffia' niet als een organisatie of een genootschap, maar als een particulier middel, als een private methode om met (dreiging van) geweld een door grote tegenstellingen beheerste maatschappij, waarin de staat niet bij machte is haar prerogatieven op te eisen, in stand te houden. Hij toont de juistheid van deze visie met name schitterend aan door te laten zien hoe in de tijd van Mussolini de 'Maffia' niet alleen te gronde ging door opvoering van de justitiële repressie maar eerst en vooral door radicale verandering van de politieke en sociaal-economische verhoudingen. Het was vooral deze verandering die de 'maffiosi' in de loop van de jaren twintig maakte tot een haast weerloze prooi voor politie en justitie.

Waar A. Blok aan het slot van zijn studie de teloorgang van de 'Maffia' ten plattelande uit de doeken doet, daar gaat H. Hess, zoals gezegd, de verschillen en overeenkomsten tussen de Italiaanse 'Maffia' en de Amerikaanse 'Maffia' na. Zijn beschouwing hiervan begint hij met te wijzen op wat deze beide fenomenen, buiten hun gemeenschappelijke origine, nog meer gemeen hebben. Dat zijn in zijn ogen met name de interne structuur, gebaseerd op verwantschap, en de geheimhoudingsplicht naar buiten; het waren ook juist deze twee 'eigenschappen' die de arme Italianen zo ontzettend goed van pas kwamen om een plaatsje te veroveren in de Amerikaanse maatschappij. Maar waarin de Amerikaanse 'maffiosi' zich op den duur duidelijk zijn gaan onderscheiden van hun Italiaanse voorgangers, dat is hun sociale rol. Vervulden de laatstgenoemden werkelijk een veelzijdige rol in het maatschappelijke leven, de eerstgenoemden gebruiken enkel nog geweld, plegen enkel nog misdaad voor zichzelf, en genieten dan ook geen enkele publieke achting

meer. Door het contact met deze laatsten is in Zuid-Italië zelf, en met name dan in de steden (volgens Blok) de 'nuovi maffiosi', of beter de 'mafia gangsteristica' ontstaan. Contact dat enerzijds werd onderhouden door de emigranten met de achterblijvers, en anderzijds werd verstevigd door de gedwongen remigratie van beruchte 'nuovi maffiosi' naar hun land van herkomst.

Merkwaardig is tot slot, in aansluiting op het vorenstaande, dat deze studie van Hess in de neo-marxistische visie van F. Pearce en anderen op de georganiseerde misdaad in Amerika geen rol speelt. Want, waar zij het immers enerzijds mogelijk maakt om deze visie naar het verleden toe te bekrachtigen, stelt zij haar natuurlijk danig op de proef waar het om de tegenwoordige en toekomstige ontwikkelingen gaat.

M. McIntosh over de situatie in West-Europa

21 De meest doordachte publikaties over de aard en de ontwikkeling van de georganiseerde misdaad in West-Europa zijn ongetwijfeld die van de hand van M. McIntosh.²⁹ Haar uitgangspunt is dat de organisatie van misdaad voor alles bepaald wordt door wat haar onderscheidt van andere organisaties, namelijk het feit dat het gaat om strafbaar gesteld gedrag, dus om gedrag waartegen preventief en repressief wordt of kan worden opgetreden. Wie naar een omschrijving van en verklaring voor de organisatie van misdaad in een bepaald tijdvak zoekt, moet dan ook kijken naar de structuren die speciaal voor haar bestrijding bestonden: 'misdad en wetshandhaving zijn gewoon de twee complementen van een conflictsituatie; het een is afhankelijk van het ander qua vorm en bestaansmogelijkheid en het een kan niet worden begrepen zonder het ander.' Voor een goed begrip van hun onderlinge verhouding moeten beide worden geplaatst in hun maatschappelijke context, die van de verdeling van eigendom en van macht.

Volgens haar zijn er in Europa sinds de opkomst van de stedelijke onderwerelden in de vijftiende, zestiende eeuw successievelijk vier vormen van georganiseerde misdaad tot ontwikkeling gekomen. Tot in de negentiende eeuw floreerden, ruraal als de maatschappij toen nog overwegend was, op het platteland

vooral de *bandietenbendes* en in de steden .
bovenal de *vakorganisaties*.

De min of meer permanente bendes kregen in zulke samenlevingen (met name) volop de ruimte omdat de staat nog niet de middelen had om het hele territorium aan voortdurende politieke controle te onderwerpen. De bevolking wist zich weerloos tegenover hun optreden, ook al kende zij de bandieten bij naam. De *vakorganisaties* konden opbloeien omdat door de verstedelijking veel betrekkelijk rijke mensen zich als vreemden op een beperkt aantal plaatsen concentreerden. Bovendien werd ook het aantal misdadigers voldoende groot om een eigen subcultuur, een eigen onderwereld, te kunnen vormen.

22

Toen in de loop van de negentiende eeuw de samenleving door de industrialisatie ingewikkelder werd en de controlestructuren dus ook verfijnder werden, paste de organisatie van de misdaad zich geleidelijk hieraan aan. Aan de ene kant ontstond nu de *projectorganisatie*, en aan de andere kant de *bedrijfsorganisatie*. De projectorganisatie kwam tegemoet aan de noodzaak om de misdaad lang op voorhand te plannen, om de uitvoering ervan door allereerste specialisten en handlangers zo goed mogelijk te coördineren, en om haar opbrengst zo veel mogelijk af te schermen tegen justitieel optreden: 'criminelen en hun tegenstanders zijn dus uit alle macht in een oorlog verwickeld die de neiging heeft te escaleren omdat beide zijden hun technieken verbeteren om elkaar te slim af te zijn'.

De bedrijfsorganisatie kwam voort uit het samenspel van twee factoren. Enerzijds een toenemend aantal indirecte 'slachtoffers' (de individuele burgers die behoefte hebben aan illegale diensten en goederen zoals gokken, prostitutie en luxe-artikelen) en directe slachtoffers (de leveranciers van deze diensten en goederen zoals hoeren, woekeraars, kleine dealers, cafébazen enzovoort); anderzijds een staat die ofwel onvoldoende mogelijkheden heeft om de betrokken strafwetgeving doeltreffend te handhaven, ofwel door criminelen via allerlei wegen zoals corruptie, betrekkelijk gemakkelijk kan worden uitgeschakeld. Bij een dergelijke bedrijfsorganisatie moet men ook volgens haar niet denken aan de misdaadbureau-

cratieën of aan de geheime genootschappen waarover officiële instanties en de pers in Amerika het altijd hebben, maar veeleer aan op verwantschapspatronen berustende individuele en gezamenlijke criminele afpersingspraktijken zoals die door A. Blok voor Sicilië en door F. Ianni voor Noord-Amerika zijn geanalyseerd. Aan het slot van haar belangrijkste studie, *The organization of crime*, geeft zij te kennen dat zich vooral onder invloed van nieuwe justitiële controlestructuren (ook) in Europa op dit punt in bepaalde opzichten een tendens naar centralisering aftekent, en wel in de vorm van verticale integratie van diverse vormen van georganiseerde misdaad in uiteenlopende illegale en legale sectoren van het maatschappelijk leven. Of deze integratie zich ook echt zal voordoen is evenwel nog maar de vraag. En het is hierbij met name de vraag of de zich ontwikkelende 'misdadindustrie' erin zal slagen om het politie- en justitie-apparaat onder controle te krijgen. Of zij daarin al dan niet zal slagen is op zijn beurt weer afhankelijk van de vraag of 'de misdaad en de corruptie de belangen van dominante groepen in de maatschappij niet schaden'. Schaden zij deze belangen niet dan komt er zo'n industrie, die overigens nog veel ruimte zal laten voor allerhande 'autonome' vormen van vakmatig en projectmatig georganiseerde misdaad.

Deze provocatieve toekomstvoorspelling heeft tot nu toe nauwelijks reacties uitgelokt. Trutz von Trotha is de enige criminoloog in West-Europa die Mc Intosh' werk in zijn boek *Recht und Kriminalität* (1982), aan een nadere beschouwing heeft onderworpen.³⁰ Hij verwerpt het niet maar vult het veeleer aan of zelfs in. Naar zijn mening immers zal de georganiseerde misdaad de confrontatie met het justitie-apparaat niet trachten te winnen door het te corrumperen maar door het te ontwijken. Deze manoeuvre is in elk geval haar enige kans om op den duur te overleven. Enerzijds zal zij (moeten) afzien van het gebruik van (dreiging met) geweld, want juist hiermee zet zij telkens weer het justitie-apparaat tegen zich op, anderzijds zal zij zich (moeten) integreren in de professionele witte-boorden-misdad om zo de vormen van het recht te gebruiken als vormen

van misdaad en daarmee welhaast ongrijpbaar te worden.

De situatie in Nederland

Tegen de achtergrond van wat er in de afgelopen decennia in Noord-Amerika en West-Europa samen zoal is geschreven over georganiseerde misdaad, stelt de studie naar dit verschijnsel in Nederland niet zoveel voor. Wat het verleden betreft moeten we het vooral hebben van de enkele publikaties van historici en sociologen als A. Blok en H.F.J.M. van den Eerenbeemt, die schreven over de situatie op het platteland, en S. Faber, die tot nu toe de enige is die wat licht heeft geworpen op de vroegere onderwereld in de steden.³¹ Ook de hedendaagse situatie is nauwelijks bestudeerd. Naast een aantal buitenlandse publikaties waarin de georganiseerde misdaad hier te lande ter sprake wordt gebracht is er slechts een drietal binnenlandse onderzoeken naar gedaan.

24

Het beeld in de buitenlandse literatuur

Wat het beeld van de Nederlandse situatie in de buitenlandse publikaties betreft, kunnen we eigenlijk vrij kort zijn. Dat beeld ziet er niet zo best uit. Niet dat de situatie er zo ellendig in wordt afgeschilderd, maar het niveau van de inzichten is nogal bedenkelijk.

Dat het beeld (van de bestrijding van de handel in verboden verdovende middelen in Amsterdam) in de hiervoor besproken comparatieve studie van W. Chambliss' en A.A. Block uit 1981 volstrekt irrealistisch is, kan iedereen in een oogopslag vaststellen die enigermate vertrouwd is met de politieke ontwikkelingen in Nederland.³² Behalve het feit dat vanaf de jaren zeventig in toenemende mate is geïnvesteerd in deze bestrijding, is het Amsterdamse politiekorps halverwege deze jaren, en nog lang daarna, ook geteisterd door een corruptieschandaal van de eerste orde. Maar zelfs van dit schandaal hebben deze Amerikanen geen weet!

In de gezamenlijke studie van J. Mack en H. Kerner, *The crime industry* (1975),³³ wijden zij zes bladzijden aan de Nederlandse situatie. Hierin zijn zij informatiever dan het zoëven aangehaalde boek, maar ook hun schildering

berust op zeer gebrekkig onderzoek en vertoont dus vele witte plekken. Volgens hun Nederlandse zegslieden zou er geen echte 'crime industry' in dit land bestaan: 'het land zelf was te klein; de bestaande illegale markten waren noch groot, noch aantrekkelijk genoeg om de ontwikkeling van een grootschalig systeem van criminele transacties aan te moedigen; tenslotte waren er niet genoeg gespecialiseerde criminelen om de noodzakelijke verbindingslijnen in stand te houden.'

Desalniettemin werd hem door de toenmalige Onderafdeling Opsporingsbijstand (OOB) medegedeeld dat er circa 16000 notoire criminelen in Nederland actief waren; waarvan 5500 beroepscriminelen. Van deze laatsten kan slechts 'een fractie . . . worden gezien als "professioneel" en succesvol'. Dit algemene beeld wordt vervolgens verfijnd aan de hand van de situatie in Rotterdam. Hier werden indertijd door de criminele inlichtingendienst zo'n 250 beroepscriminelen in de gaten gehouden, waarvan er 70 werden beschouwd als 'real professionals' en slechts 15 als 'big moneymakers'. Van een 'echte' onderwereld, en zeker van een 'onderwereld' die het met de politie houdt, scheen noch in Rotterdam noch elders evenwel sprake te zijn. Interessant tot slot is de opmerking van de auteurs dat in Nederland geen degelijke studies over beroepsmisdaad zijn gemaakt, en dat dit mogelijk heeft bijgedragen tot 'het idee dat sommige personen op verantwoordelijke posities hebben dat de zogenaamde professionele crimineel een door de politie gecreëerde "mythe" is'.

In de studie die H. Kerner in 1973 het licht liet zien over de situatie in West-Duitsland en Nederland, worden de vorenstaande landelijke cijfers wat verder uitgesplitst.³⁴ Hierin wordt onder meer naar voren gebracht dat rond 1970 in Amsterdam het aantal beroepsmisdadigers op 125-130 werd geschat, in Den Haag op 50, en in Rotterdam op 250. Het totale aantal beroepscriminelen in alle grote(re) steden zou zo'n 700 man bedragen. Hoe dit cijfer te rijmen valt met het hiervoor genoemde cijfer van 5500 is mij een raadsel. Hoogstwaarschijnlijk heeft het te maken met de meer dan oppervlakkige werkwijze van de betrokken auteurs.

Het empirisch beeld in het binnenland

Misschien mag men het de buitenlandse auteurs niet al te zeer euvel duiden dat hun gegevens over Nederland zoveel lacunes bevatten. Tot voor kort is er geen studie van de georganiseerde misdaad gemaakt, en zo'n studie is ook niet gemakkelijk te maken. Noch de criminele statistieken, noch de jaarverslagen van de Centrale Recherche Informatiedienst, noch de jaarverslagen van het openbaar ministerie, bevatten de nodige gegevens om een enigszins betrouwbaar en gedifferentieerd beeld te kunnen verschaffen van de aard, de omvang en de ontwikkeling van de georganiseerde misdaad in Nederland. Aan de ene kant zijn de gegevens in deze bronnen hiervoor te zeer daad- en dadergericht, en aan de andere kant te impressionistisch en causuïstisch. Ze zeggen kortom meer over de instanties die deze gegevens produceren dan over het fenomeen dat ons hier interesseert.

De Rotterdamse commissaris van politie

26

J.A. Blaauw is de enige geweest die zich in de jaren zestig en zeventig op een meer systematische wijze heeft verdiept in de (bestrijding van de) georganiseerde misdaad. Hij heeft zijn opvattingen hierover het beste uitgeschreven in een artikel over dit onderwerp in het *Algemeen Politieblad* van 11 mei 1974.³⁵ In dit artikel zegt hij dat het hem weinig moeite kost vast te stellen dat georganiseerde misdaad naar Amerikaans model, zoals beschreven in het rapport van de Katzenbach-commissie, in ons land niet bestaat, maar dat intussen het bestaan van 'professionele criminele organisaties of bendes' bezwaarlijk kan worden ontkend. Wat de politieke bestrijding van de betrokken bendes betreft zegt hij ronduit dat deze volkomen achterhaald is: te zeer verbrokkeld, te veel lokaal, te weinig speciaal, onvoldoende internationaal enzovoort. Hem lijkt zelfs de conclusie gewettigd 'dat de georganiseerde criminaliteit goeddeels bestaat door de onmacht van de politie'.

Hoe het op het ogenblik met de overwegend door beroepsmisdadigers gepleegde georganiseerde misdaad is gesteld, is onbekend. De recente studies van A. Berghuis, P.C. van Duyne e.a.³⁶ in de sfeer van de fraude geven hier weliswaar ook geen inzicht in, maar zijn in dit verband niettemin hoogst opmerkelijk. Ten eerste blijkt uit deze studies zonneklaar dat een aantal beroepsmisda-

digers in de afgelopen jaren is overgestapt van traditionele sectoren van misdaad naar misdaden in de financieel-economische sfeer, de zwendel met 'lege' BV's met name; dit betekent immers dat zich ook in ons land de in de internationale literatuur gesignaleerde trend van de georganiseerde misdaad in de richting van middels rechtsfiguren gepleegde witte-boorden-criminaliteit en, ruimer, economische misdaad aftekent. Ten tweede zijn deze onderzoekers tot de conclusie gekomen dat in de bedoelde sfeer, en nu gebruik ik ook hun eigen woorden, de vorming van zoiets als misdaadsyndicaten aan de gang is. In de koppelbazenwereld zijn zij bijvoorbeeld gestoten op een landelijk netwerk van 'natuurlijke personen die in wisselende verbanden steeds met andere BV's opereren', en in hun onderzoek naar de effecten van de Wet Ketenaansprakelijkheid kwamen zij hele criminele netwerken tegen waarvan de verschillende takken op uiteenlopende terreinen werkzaam zijn: levering van arbeidskrachten, handel in verdovende middelen, intimidatie van huurkopers enzovoort. Als men dan bedenkt dat er in het geval van deze netwerken geen 'over de tijd stabiele structuur (is), waarin personen en rechtspersonen een vaste plaats hebben', maar dat intimidatie en geweld wel tot hun geliefkoosde arbeidsmethoden behoren, dan doet dit denken aan de analyses die F. Ianni e.a. in de voorbije jaren hebben gemaakt van de Amerikaanse Maffia. Dit roept de vraag op of de opvattingen van J.A. Blaauw uit 1974 over de georganiseerde misdaad in Nederland intussen (ook) niet achterhaald zijn.

Ten slotte kan hier niet worden voorbijgegaan aan het recente rapport van H.W.J. Buys en A.M. Verbraeken over vrouwenhandel.³⁷ Uit deze studie komt naar voren dat in deze oude sector van georganiseerde misdaad behalve hele en halve beroepsmisdadigers ook internationale misdaadsyndicaten actief zijn die eveneens op andere terreinen opereren, zoals de wapenhandel en de drugsmokkel.

Wanneer men het hiervoor gegeven beeld wil samenvatten, dan kan worden gesteld dat tegenwoordig ook in Nederland georganiseerde misdaad in haar drie hoofdvormen voorkomt: beroepsmisdaad, misdaadsyndicaten en witteboorden-misdaad. Hiermee kijkt de Nederlandse

situatie *in beginsel* niet meer af van die in de Verenigde Staten of in andere delen van West-Europa. In hoeverre zij er zich *feitelijk*, in kwantitatieve en in kwalitatieve zin, van onderscheidt, valt zowel door het tekort aan onderzoek in eigen land als door het gebrek aan deugdelijk comparatief onderzoek niet te zeggen.

De constatering in het rapport *Samenleving en criminaliteit* (blz. 46-47) dat de georganiseerde misdaad in Nederland nieuwe vormen aan het aannemen is, lijkt hoe dan ook juist. Of ook haar omvang aan het groeien is, kan op dit ogenblik onmogelijk met controleerbare argumenten worden verdedigd. Op dit punt kan, zoals in dit rapport gebeurt, inderdaad alleen worden afgegaan op de stellige indruk in politie- en justitiekringen dat dit zo is. Of het aangewezen is, zoals in het rapport staat, om zich via de strafrechtsbedeling met kracht te weer te stellen tegen de (nieuwe) georganiseerde misdaad in ons land, is een vraag die hierna nog aan de orde komt.

28

Enkele theoretische nabeschoouwingen

Ondanks het grote gebrek aan empirisch onderzoek wil ik me niet onttrekken aan een poging om te bezien in hoeverre de theorieën over de georganiseerde misdaad ook in de Nederlandse situatie enigermate steek houden. Tot op heden zijn hier nog nimmer stemmen opgegaan die een Nederlandse variant op de *amerikanistische* visie op de georganiseerde misdaad vertolken. Anders dan in de Verenigde Staten zijn daarvoor hier te lande ook nog nimmer aanwijzingen, laat staan empirische bewijzen, gevonden. Wanneer het thema van 'de georganiseerde misdaad' een politiek issue blijft, mag niettemin niet worden uitgesloten dat een dergelijke visie ook hier de ronde gaat doen. In de uitspraak in het rapport *Samenleving en criminaliteit* over 'het thans opkomende gevaar van een grootschalige en in de samenleving gewortelde onderwereld in Nederland' kan men in elk geval zulk een visie in de kiem ontwaren.

De *neo-marxistische* visie op de georganiseerde misdaad, zoals die door F. Pearce is verwoord, lijkt op het eerste oog ook niet van toepassing te zijn op de Nederlandse situatie. Immers, hebben economische en/of politieke machts-groepen in ons land zich ooit bediend van de

onderwereld om hun belangen ten overstaan van volksverzet te breken? Met een negatieve beantwoording van deze vraag is men er evenwel niet. De tweede gewichtige stelling in de visie van Pearce is dat de georganiseerde misdaad zich alleen maar kan nestelen in bepaalde sectoren van het maatschappelijke en industriële leven voor zover zij niet echt raakt aan de grote belangen van de bedoelde machtsgroepen. Gaat deze stelling ook niet op?

Persoonlijk, gesteund door mensen als

H. van de Bunt en Th. de Roos, ben ik daar niet zomaar van overtuigd.³⁸ Is bijvoorbeeld het misbruik van BV's niet pas een probleem geworden toen een aantal min of meer criminele figuren een zodanig gebruik van deze constructies is gaan maken dat de zogenaamde bonafide ondernemers in de betrokken sectoren erdoor dreigden te worden gedupeerd? Waarom kost het zoveel moeite om de 'Antillenroute' te blokkeren, ofschoon het bekend is dat dit pad ook door binnenlandse en buitenlandse criminelen druk wordt bewandeld? En zo kunnen er meer vragen worden gesteld die alleen via nader onderzoek behoorlijk kunnen worden beantwoord.

29

Dat de *functionalistische* visie ook in ons land niet veronachtzaamd mag worden, kan worden opgemaakt uit de vele berichten van de laatste jaren in de dag- en weekbladers, en in de vakpers over de betrokkenheid van (etnische) minderheden bij de handel in verdovende middelen, de prostitutie enzovoort. Het is dus niet uitgesloten dat ook hier leden van deze minderheden gebruik maken van illegale, onoïrbare middelen om een meer comfortabele positie in onze samenleving te verwerven, althans om erin te kunnen overleven. De studie van P.E.J. Buiks en M. de Rooy over marginale Surinaamse jongeren in en rond de Kruiskade te Rotterdam, bevat belangrijke elementen voor een positief antwoord op deze vraag.³⁹ De georganiseerde misdaad in Nederland is natuurlijk niet alleen een zaak van bedoelde groepen in de kring van de minderheden.

W. Chambliss en A.A. Block beweren wel dat dat in Nederland wordt gedacht wat de handel in heroïne betreft, maar niet alleen de lezers van WODC-rapporten weten dat dit niet het geval is. Al jaren wordt de krantelezer in

Nederland overspoeld met berichten over georganiseerde misdaad van autochtone Nederlanders uit alle delen van het land, in alle mogelijke sectoren van de maatschappij en allerhande vormen van misdaad! De aan de Amerikaanse situatie ontleende functionalistische theorie volstaat dus niet om de Nederlandse situatie te begrijpen.

Het ligt meer voor de hand om daarnaast te kijken naar de algemene theorie van M. McIntosh. Haar uitgangspunt dat de organisatie van de misdaad en die van het bestrijdingsapparaat elkaar wederzijds bepalen en versterken, is ook in de Nederlandse situatie de moeite van nader onderzoek meer dan waard. Ook in ons land is rond 1900 een recherche-apparaat opgebouwd om de meer georganiseerde misdaad te bestrijden. Dit apparaat is langzamerhand maar, zoals blijkt uit het artikel van L. Nuyten-Edelbroek, vooral sedert de jaren zestig aanzienlijk gecentraliseerd en daarenboven omringd door (speciale recherche-eenheden uit de) centrale bijzondere opsporingsdiensten. Dat deze ontwikkeling in het politieke vlak op haar beurt best de 'nationalisering' en zelfs de 'internationalisering' van de beoogde misdaad in de hand kan hebben gewerkt is een hypothese die niet alleen theoretisch en historisch kan worden verantwoord, maar ook kan worden geruggesteund door de resultaten van vooral het laatste fraudeonderzoek van A. Berghuis c.s. Te zamen met de andere elementen uit de theorie van M. McIntosh, namelijk de aanwezigheid van een groot potentieel aan (in)directe slachtoffers (denk bijvoorbeeld aan de 800.000 werklozen), en de relatieve onmacht van het justitiële apparaat (vergelijk de uitspraken van J.A. Blaauw), blijkt mijns inziens hieruit het grote belang van haar denkbeelden voor het onderzoek en het beleid in Nederland.

De politieke bestrijding van georganiseerde misdaad

Deze laatste woorden brengen ons bij het andere thema van dit artikel: de implicaties én de (politieke) bestrijding van georganiseerde misdaad in de vorm van misdaadsyndicaten. Deze twee punten worden hier tezamen bespro-

ken, omdat de (negatieve) implicaties immers tot bestrijding aanzetten.

De negatieve implicaties van georganiseerde misdaad

Ofschoon functionalistische theoretici aan georganiseerde misdaad in het algemeen en op langere termijn ook positieve kanten zien, wegen in de publieke discussie over dit fenomeen de negatieve implicaties gewoonlijk het zwaarst. In dit verband worden steevast de volgende vijf genoemd:

- de ostentatieve overtreding van allerhande (straf)wetgeving;
- de (soms gewelddadige) uitbuiting van directe slachtoffers als prostituées, middenstanders, dealers enzovoort;
- de oplichting van de schatkist door het niet betalen van belastingen en van sociale premies;
- de verstoring van witte markten op grond van de drie eerder genoemde zwarte praktijken, met name in de vorm van monopolievorming;
- en de corrumpering van de overheid.

31

Zonder andere negatieve kanten te willen bagatelliseren, zal hier alleen kort iets worden gezegd over een dreiging die enkele van deze implicaties te zamen bestrijkt: de penetratie van de georganiseerde misdaad in het legale of legitieme zakenleven. Gewoonlijk gaan van deze dreiging – begrijpelijk in een kapitalistische samenleving – de sterkste prikkels tot politieke bestrijding uit. Het is dus zaak om haar zo reëel mogelijk in te schatten.

Over de mate waarin de georganiseerde misdaad in Nederland of elders in dit leven is doorgedrongen en over de juiste economische gevolgen hiervan, bestaan totaal geen deugdelijke gegevens. Over deze aspecten moet hier dan ook worden gezwegen. Waar we – aan de hand van vooral Amerikaanse literatuur – wél iets over weten, is over de redenen waarom georganiseerde misdadigers het ‘normale’ zakenleven ingaan en hoe zij zich daar gedragen.⁴⁰

De redenen waarom georganiseerde misdadigers het gewone zakenleven instappen, door hun zwarte geld erin te investeren, zijn divers. Maar de voornaamste redenen zijn wellicht:

- de noodzaak van dekmantels voor de belastingdienst;
- de behoefte aan steunpunten voor het bedrijven van illegale praktijken, bijvoorbeeld loterijen en de verkoop van gestolen goed;
- de beperking van risico's die zijn verbonden aan illegale ondernemingen;
- de levering van diensten, bijvoorbeeld het helpen aan werk, aan leden van de familie of de clan;
- winstbejag.

32

De vraag in welke sectoren van het zakenleven de georganiseerde misdaad zich bij voorkeur ophoudt wordt in de onderzoeksliteratuur op twee manieren beantwoord. Sommige onderzoekers beweren dat het vooral die sectoren zijn waarin de specifieke middelen en bekwaamheden van de betrokken misdadigers het best tot hun recht kunnen komen, zoals het bezit van grote hoeveelheden zwart geld, de ervaring in het omkopen van ambtenaren en het gebruik van geweld. Sectoren die in dit verband worden genoemd, zijn de horeca, het vervoer, de bouw, het verzekerings- en bankwezen, en de energie-sector. Maar hierbij moet wel direct worden aangetekend dat het niet zo is dat alle georganiseerde misdadigers hun legale ondernemingen op een criminele manier runnen. Diverse onderzoekers hebben vastgesteld dat zij deze ondernemingen juist op volkomen wettige wijze leiden vanuit de behoefte om een behoorlijke status in de bovenwereld te verwerven. Om die reden zou hun aanwezigheid in bepaalde sectoren ook geen aanstoot bij de concurrentie geven, en niet leiden tot tegenactie van haar kant.

Andere onderzoeken gaan eerder uit van de structurele kenmerken van de verschillende sectoren van het zakenleven. Mede gelet op de mogelijkheden voor georganiseerde criminelen komen zij uit op sectoren die zich van andere onderscheiden door onder meer hoge arbeidsintensiteit, dichte geografische spreiding, kleine investeringen en grote afhankelijkheid van bestuurlijk-politieke beslissingen. De sectoren waarom het dan effectief gaat, komen evenwel goeddeels overeen met de sectoren die zoëven zijn genoemd. De kanttekening die hierbij dient te worden gemaakt is dat in concrete gevallen ook de inhaligheid van de betrok-

ken zogenaamde bonafide ondernemers een rol speelt. Meer dan eens verdienen zij via de gunning van contracten door 'bemiddeling' van onderwereldfiguren, grof geld aan het feit dat zij aan deze personen 'protectiegeld' betalen. De verhouding tussen 'legaal' en 'illegaal' ligt in werkelijkheid dus nogal gecompliceerd! Hoelang hebben in ons land zogenaamde bonafide bouwondernemingen bijvoorbeeld niet geprofiteerd van de activiteiten van louche koppelbazen? De georganiseerde misdaad leidt geen parasitair bestaan in de samenleving, maar heeft met haar veeleer een symbiotische verhouding!

De roep om politieke bestrijding

Vanuit de gedachte van een symbiotische verhouding is het begrijpelijk dat in de Verenigde Staten met name de wetenschappers die neo-marxistische of functionalistische denkbeelden huldigen over de oorzaken en de ontwikkelingen van georganiseerde misdaad, ook haar bestrijding in een breed maatschappelijk kader plaatsen. Afhankelijk van de denkbeelden die ze precies huldigen, variëren hun ideeën hierover tussen radicale maatschappelijke verandering en afschaffing van moraliserende of moralistische strafwetgeving, decriminalisering dus. Daartussen liggen ideeën over 'heropvoeding' van de bevolking wat betreft de begeerte naar illegale goederen en diensten, en de organisatie van buurtacties tegen de aanwezigheid van georganiseerde misdaadpraktijken, zoals heroïnehandel en sex-business.

Dergelijke ideeën hebben in het algemeen weinig weerklank gevonden, niet in de laatste plaats omdat ze gewoonlijk erg vaag zijn geformuleerd en niet zijn toegesneden op de aanpak van concrete problemen. De enige idee die dit lot niet is beschoren, is decriminalisering. Ondanks het feit dat een aantal staten, bijvoorbeeld ten aanzien van het gokken, in de loop der jaren wel tot min of meer vergaande decriminalisering zijn overgegaan, vormt zij als zodanig nog steeds het brandpunt van heftige polemieken. De voorstanders van deze gedachte betogen dat met grootscheepse decriminalisering de bron van alle kwaad, namelijk de strafbaarstelling van wellicht omstreden maar verder frequent voorkomend gedrag, wordt

drooggelegd. De organisatie van illegale markten heeft dan immers geen zin meer. Tegenstanders van deze aanpak menen dat het omstreden gedrag en de bijbehorende problemen eerder toedan afnemen. Criminele organisaties zullen mogelijk proberen de betrokken legale ondernemingen onder hun controle te brengen, maar in elk geval hun geld investeren in andere sectoren van het maatschappelijke of zakelijke leven. Decriminalisering is volgens hen geen (afdoende) antwoord op de uitdaging van de georganiseerde misdaad.⁴¹

34

Zo'n antwoord wordt, onder politieke druk veelal, wel gezocht en ook gevonden, in verheving van de politieke bestrijding van deze misdaad; ook in het plan *Samenleving en criminaliteit* is dit het geval. Dat dit antwoord goed in de smaak valt bij degenen die de opkomst en de ontwikkeling van georganiseerde misdaad aan de onmacht van de politie toeschrijven, ligt voor de hand.⁴² Kijkend naar wat er in de loop van de jaren zeventig in de Verenigde Staten en Italië is gebeurd – hetgeen overigens in een aantal opzichten (veel) verder gaat dan in het zojuist genoemde plan wordt voorgesteld – komt de opvoering van zulke bestrijding gewoonlijk neer op:

- versterking en reorganisatie van de politie zelf, met name door de oprichting van speciale, bovenlokale en centrale eenheden, die niet alleen zijn belast met indringende, operationele taken maar ook met vergaande informatieve opdrachten (strategische en taktische informatievergaring);
- verruiming van relevante strafbepalingen en verbreding van politiebevoegdheden;
- aanpassing van de organisatie van het openbaar ministerie aan de wijzigingen in de organisatie en het optreden van de politie.⁴³

De redenen om naar het politieke wapen te grijpen, liggen voor de hand. Ten opzichte van allerhande sociale aanbevelingen oogt deze aanpak niet alleen erg concreet en direct, maar komt zij ook als veel geschikter over; alleen de politie beschikt toch over de machtsmiddelen om gewelddadige criminele organisaties in te tomen! Dat deze benadering niet door iedereen wordt toegejuicht – waarbij ik de beroeps-criminelen en hun handlangers in de advocatuur en de politiek natuurlijk buiten beschouwing

laat – valt echter ook te begrijpen.

Zij verzetten zich om te beginnen sterk tegen de gevolgen van deze aanpak voor de beginselen en praktijken van strafvordering en voor de rechten van de burgers in dit verband. Hierbij kan, wat de Verenigde Staten betreft, bijvoorbeeld worden gedacht aan de afbouw van het accusatoire karakter van het strafproces, aan de willekeurige inzet van infiltranten tegen alle mogelijke verdachten, en aan de ondermijning van de privacy door de massale vergaring van persoonsgebonden inlichtingen.⁴⁴ Dit verzet draait met andere woorden om de vrees voor de utholling, zoniet de ondergang van de rechtsstaat.

35

Op de tweede plaats richt de kritiek zich op de doeltreffendheid van deze benadering. Met een politieke aanpak zijn wellicht op korte termijn in de vorm van talrijke arrestaties en van inbeslagneming van grote hoeveelheden geld en goed 'successen' te boeken. Omdat ze op personen en niet op hun organisatorisch kader en de sociale context zijn gericht, bewerkstelligen ze op langere termijn echter alleen maar een averechts effect, aldus de critici. Ze werken het ontstaan van nog hechtere en nog minder grijpbare organisatievormen tot in de hoogste regionen van het politieke bedrijf en de financiële wereld in de hand.⁴⁵

In de derde plaats wordt door critici naar voren gebracht dat, gelet op het voorgaande, eigenlijk alleen de politie zelf baat heeft bij haar uitverkiezing tot bestrijdingsmiddel bij uitstek: haar machtspositie wordt immers op alle mogelijke manieren versterkt.⁴⁶

Een aantal onderzoekers, waaronder D. Cressey, ten slotte zijn om theoretische en praktische redenen noch voor de 'zwakke' sociale benadering noch voor de 'sterke' politieke benadering geporteerd.⁴⁷ Zij geven de voorkeur aan het bewandelen van een tussenweg. Deze komt erop neer dat eerst en vooral multidisciplinaire analyses moeten worden gemaakt van de concrete situaties waarin bepaalde vormen van georganiseerde misdaad problemen scheppen. Op grond van deze analyses moet worden bekeken hoe er door welke instanties, waaronder politie en justitie, het meest adequaat op kan worden gereageerd. Hoewel deze terughoudende, gecombineerde en genuanceerde benadering

voor 'mensen van de daad' riekt naar de muffe geur van de studeerkamer, is deze aanpak, ook in mijn ogen, niet alleen de meest realistische maar ook de meest wenselijke. Zij gaat er — in het voetspoor van M. McIntosh e.a. — vanuit dat georganiseerde misdaad een bijverschijnsel van onze samenleving is dat zich telkens weer opnieuw aanpast aan de middelen die desalniettemin worden verzonnen om haar uit te roeien. Het is met andere woorden even belangrijk om kritisch te kijken naar de verhouding tussen deze samenleving en zulke misdaad als naar de middelen om deze te bestrijden.

In het licht van het vorenstaande is het naar mijn mening dan ook een goede zaak dat momenteel in politie- en justitiekringen druk wordt gepraat over de ontwikkeling van misdaadanalyse. Het is echter wel zaak dat deze discussie wordt ingebed in een meer algemeen debat over de mogelijkheden en problemen van sociaal-wetenschappelijk onderzoek naar de (politie bestrijding van) georganiseerde misdaad in Nederland.

Hiervóór is duidelijk gebleken dat het onderzoek in ons land in ten minste drie opzichten achterloopt bij het onderzoek dat in de Verenigde Staten en elders reeds is gedaan.

Ten eerste ontbreekt het hier aan eigentijds sociaal-historisch onderzoek met betrekking tot misdaad en opsporing. Dit gebrek valt niet alleen vanuit theoretisch oogpunt te betreuren maar ook vanuit een pragmatisch standpunt. Want historische kennis kan in aanzienlijke mate bijdragen tot de samenhang en de diepgang van het gevoerde of te voeren beleid.

Ten tweede is het onderzoek dat tot nu toe is verricht volkomen on-theoretisch, het gaat althans helemaal voorbij aan de buitenlandse literatuur. Dit is een situatie die mijns inziens niet kan blijven duren. Enerzijds kan het onderzoek veel profijt hebben van de ideeën en de concepten die door anderen in dit domein zijn geïntroduceerd. Anderzijds is aansluiting van vitaal belang voor het maken van internationale vergelijkingen, zowel wetenschappelijk als met betrekking tot de feitelijke situatie van de georganiseerde misdaad en haar bestrijding.

Ten derde missen we hier meer bepaald vrijwel elke vorm van sociologisch onderzoek van georganiseerde misdaad. De 'onderwereld' van

Amsterdam doet wel dagelijks in de kranten van zich spreken, maar een indringende studie van haar geledingen, werkvelden, relaties met de 'bovenwereld' en in het bijzonder de politie is nog nimmer gemaakt.

Het is een ding om empirisch onderzoek te bepleiten, en het is een ander ding om het uit te voeren. Aan de problemen die de uitvoering van het hiervoor gesuggereerde onderzoek stelt, moet hier evenwel worden voorbijgegaan. Slechts een enkele opmerking wil ik mij tot slot veroorloven. Voor zulk onderzoek volstaat het niet om de archieven en de gegevensbestanden van allerhande politieke, semi-politieke en justitiële diensten te raadplegen. Een dergelijke werkwijze levert onwillekeurig een eenzijdig, bestrijdingsgericht beeld van de ontwikkelingen en toestanden op. Men zal zich eveneens de moeite moeten getroosten om zonder 'bemoeyenis van de politie' met de mensen en de organisaties in contact te treden waarom het hier gaat. Hoe moeilijk en tijdrovend dit ook is...

Noten

¹ **W. Sielaff.** Bis zur Bestechnung leitender Polizeibeamter? Erscheinungsformen und Bekämpfung der organisierten Kriminalität in Hamburg, Kriminalistik, nrs. 8-9, 1983, blz. 417-422. Verder ook

A. Stümper. 150 Milliarden Mark jährlicher Schaden; das organisierte Verbrechen in der Bundesrepublik Deutschland / Erscheinungsformen, Methoden der Bekämpfung und Rechtsfragen. Kriminalistik, nr. 1, 1985, blz. 8-17.

² Samenleving en criminaliteit; een beleidsplan voor de komende jaren. 's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1985, blz. 46-47, 86-89.

³ **A.C. Berghuis en G. Paulides.** Misbruik van BV's; een empirisch onderzoek. 's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1983.

⁴ **C. Fijnaut.** De uitdaging van de georganiseerde misdaad. Delikt en Delikwent, 14e jrg., nr. 7, 1984, blz. 581-584.

⁵ Wie zich voor het eerst wil verdiepen in de literatuur over georganiseerde misdaad, doet er goed aan kennis te nemen van de volgende publicaties: *Organized crime; a bibliography.* Police Chief, 1971, blz. 48-55, en **E. Doleschal; A. Newton en W. Hickey.** A guide to the literature on organized crime: an annotated bibliography covering the years 1967-81. New York, Hackensack, 1981.

⁶ **E.H. Sutherland.** The professional thief; by a professional thief. Chicago, University of Chicago Press, 1967.

- ⁷ **W.J. Einstadter.** The social organisation of armed robbery. *Social Problems*, 17e jrg., nr. 1, 1969, blz. 64-83; **H.S. Becker** (ed.). The other side; perspectives on deviance. New York, Free Press, 1967; **J.A. Inciardi.** Careers in crime. Chicago, Rand McNally College Publishing Company, 1975. Om cen idee te krijgen van de situatie in de 19e eeuw, leze men o.a. **D.R. Johnson.** Policing the urban underworld; the impact of crime on the development of the American police, 1800-1887. Philadelphia, Temple University Press, 1979.
- ⁸ The challenge of crime in a free society; a report by the President's commission on law enforcement and administration of justice. New York, Avon Books, 1968, blz. 437.
- ⁹ Zie hieromtrent o.a. **H. Edelhertz.** White-collar and professional crime; the challenge for the 1980's. *American Behavioral Scientist*, 27e jrg., nr. 1, 1983, blz. 109-128; **E. Hochstedler** (ed.). Corporations as criminals. Beverly Hills, Sage, 1984; **M.D. Maltz.** On defining 'organized crime'; the development of a definition and a typology. *Crime and Delinquency*, 22e jrg. nr. 3, juli 1976, blz. 338-346; van dezelfde auteur: Policy issues in organized crime and white-collar crime. In: **J.A. Gardiner and M.A. Mulkey** (eds.). Crime and criminal justice; issues in public policy analysis. Lexington, Lexington Books, 1975, blz. 73-85; **D.F. Pace and J.C. Styles.** Organized crime; concepts and controls. Englewood Cliffs, N.J., Prentice-Hall, 1975, blz. 123-140; **S. Wheeler and M.L. Rothman.** The organization as weapon in white-collar crime. *Michigan Law Review*, 80e jrg., nr. 7, 1982, blz. 1403-1406.
- ¹⁰ **E.H. Sutherland.** White collar crime. New York, Holt, Rinehart and Winston, 1961, blz. 9.
- ¹¹ The Kefauver Committee Report on Organized Crime. New York, Didier, 1951.
- ¹² **Organized crime;** report of the Task Force on Organized Crime. Washington, D.C., U.S. Department of Justice, LEAA, 1976.
- ¹³ **D.R. Cressey.** Theft of the nation, the structure and operations of organized crime in America. New York, Harper and Row, 1969.
- ¹⁴ **F. Pearce.** Crimes of the powerful; marxism, crime and deviance. London, Pluto Press, 1976. Zie verder onder meer **A.A. Block.** History and the study of organized crime. *Urban Life*, 6e jrg., nr. 4, 1978, blz. 455-474.
- ¹⁵ **W.J. Chambliss.** On the take; from petty crooks to presidents. Bloomington, Indiana University Press, 1978; **J.A. Gardiner.** The politics of corruption: organized crime in an american city. New York, Russell Sage Foundation, 1970; **F.A.J. Ianni.** Black maffia; ethnic succession in organized crime. New York, Simon and Schuster, 1974; **J.E. Conklin** (ed.). The crime establishment; organized crime and american society. Englewood Cliffs, N.J., Prentice-Hall, 1973. Verder het belangrijke essay van **D. Bell.** Crime as an american way of life. In: **F.A.J. Ianni and E. Reuss-Ianni** (eds.). The crime society; organized crime and corruption in America. New York, New

American Library, 1976, blz. 99-107, de belangwekkende analyse van P. Reuter. The organization of illegal markets: an economic analysis. Washington, D.C., U.S. Department of Justice, National Institute of Justice, 1985, en de machtige historische studies van **H.S. Nelli**. The business of crime; Italians and syndicate crime in the United States. New York, Oxford University Press, 1976, en van **A. Block**. East Side-West Side; organizing crime in New York 1930-1950. Cardiff, University College Cardiff Press, 1980.

¹⁶ **F.A.J. Ianni and E. Reuss-Ianni**. A family business; kinship and social control in organized crime. New York, Russell Sage Foundation, 1972; **A.G. Anderson**. The business of organized crime. Stanford, Cal., Hoover Institution Press, 1979; **F.D. Homer**. Guns and garlic; myths and realities of organized crime. West Lafayette, Ind., Purdue University Studies, 1974. De laatstgenoemde studie is ook belangrijk in verband met de discussie over het al dan niet bestaan van een 'Nationale Maffia' (zie m.n. de blz. 9-33).

¹⁷ **A.K. Cohen**. The concept of criminal organization. British Journal of Criminology, 17e jrg., nr. 2, 1977, blz. 97-111. Zie in dit verband overigens ook **D.R. Cressey**. Criminal organization. London, Heinemann, 1972, blz. 1-80.

¹⁸ Vgl. bv. **V.A.C. Garsell, B. Lenman and G. Parker** (eds.). Crime and the law; the social history of crime in Western Europe since 1500. London, Europa Publications, 1980; **M.R. Weisser**. Crime and punishment in early modern Europe. Hassocks, Harvester Press, 1979. Verder raadplege men m.n. de **Newsletter** van de International Association for the History of Crime and Criminal Justice.

¹⁹ **F.Ch.B. Avé-Lallemant**. Das deutsche Gaunertum in seiner sozial-politischen, literarischen und linguistischen Ausbildung zu seinem heutigen Bestande. Wiesbaden, Verlag Ralph Suchier, 1858; **R. Heindl**. Der Berufsverbrecher; ein Beitrag zur Strafrechtsreform. Berlin, Pan-Verlag, Kurt Metzmer, 1929; **E. Vidocq**. Les voleurs. Paris, 1836.

²⁰ **C. Fijnaut**. De reguliere recherche in Nederland; enkele algemene beschouwingen over haar opbouw rond de voorbije eeuwwisseling. Lochem, J.B. van den Brink & Co., 1985.

²¹ **A.A. Block and W.J. Chambliss**. Organizing crime. New York, Elsevier, 1981, blz. 1-15, 117-134. Een hedendaags beeld van de onderwereld in Europa in de 19e eeuw wordt o.m. verschaft in **K. Chesney**. The Victorian underworld. Harmondsworth, Penguin Books, 1979. Wat haar organisatie van voor die tijd betreft, leze men bv. **J.L. Mullan**. Criminal organization in sixteenth and seventeenth century London. Social problems, 29e jrg., nr. 3, 1982, blz. 311-321.

²² **J.L. Albini**. Mafia as method: a comparison between Great Britain and the U.S.A. regarding the existence and structure of types of organized crime. International journal of criminology and penology, nr. 3, 1975, blz. 295-305.

²³ **J.A. Mack**. The "organised" and "professional" labels criticised. International journal of criminology and penology, 1e jrg., nr. 2, 1973, blz. 103-116.

Verder van zijn hand ook: *The able criminal*. *British journal of criminology*, 12e jrg., nr. 1, 1972, blz. 44-54.

²⁴ Over de condities waarin in Engeland 'echte' syndicaten tot ontplooiing zouden kunnen komen, leze men verder de interessante beschouwing van **M. Clarke**. *Syndicated crime in Britain? Contemporary crises*, 4e jrg., nr. 4, 1980, blz. 403-420.

²⁵ **H.J. Kerner**. *Professionelles und organisiertes Verbrechen; Versuch einer Bestandsaufnahme und Bericht über neuere Entwicklungstendenzen in der Bundesrepublik Deutschland und in den Niederlanden*. Wiesbaden, Bundeskriminalamt, 1973. Zie verder nog o.a. **S. Bluth**. *Die deutsche Wirtschaftsmafia; Praktiken am Rande der Legalität*. Oldenburg, Gerhard Stalling Verlag, 1973, en **H.J. Kunz**. *Die Ökonomie individueller und organisierter Kriminalität*. Köln, Carl Heymanns Verlag, 1976.

²⁶ Zie de in noot 1 genoemde artikelen van **W. Sielaff** en **A. Stümper**. Verder bv. ook **H. Schulz** en **I. Hermann**. *Bekämpfung der organisierten Kriminalität*. *Kriminalist*, nr. 9, 1983, blz. 385-387.

²⁷ **J.A. Mack** and **H.J. Kerner**. *The crime industry*. Lexington, Saxon House/Lexington Books, 1975; **J.A. Mack** and **H.J. Kerner**. *Professional and organised crime; a comparative approach*. *International journal of criminology and penology*, nr. 4, 1976, blz. 113-128.

²⁸ **H. Hess**. *Mafia: zentrale Herrschaft und lokale Gegenmacht*. Tübingen, Mohr, 1970 (vertaald in het Engels onder de titel *Mafia and mafiosi: the structure of power*. Lexington, Lexington Books, 1973); **A. Blok**. *The Mafia of a sicilian village, 1860-1960; a study of violent peasant entrepreneurs*. Oxford, Basil Blackwell, 1974.

²⁹ Haar belangrijkste studie is *The organisation of crime*. London, The MacMillan Press, 1975. Verder o.m. ook *Changes in the organisation of thieving*. In: **S. Cohen**(ed.). *Images of deviance*. Harmondsworth, Penguin Books, 1971, blz. 98-133, en *New directions in the study of criminal organization*. In: **H. Bianchi**, **M. Simondi** and **I. Taylor** (eds.). *Deviance and control in Europe; papers from the European Group for the Study of Deviance and Social Control*. London, Wiley, 1975, blz. 143-155.

³⁰ **T. von Trotha**. *Recht und Kriminalität; auf der Suche nach Bausteinen für eine rechtssoziologische Theorie des abweichenden Verhaltens und der sozialen Kontrolle*. Tübingen, Mohr, 1982, blz. 48-68.

³¹ **A. Blok**. *Wie waren de Bokkerijders?* *Tijdschrift voor sociale geschiedenis*, nr. 14, 1979, blz. 168-200, en *Over de beroepen van de Bokkerijders in de landen van Overmaze*. *Tijdschrift voor criminologie*, 20e jrg., 1978, blz. 154-175; **S. Faber**. *Strafrechtspleging en criminaliteit te Amsterdam, 1680-1811; de nieuwe menslievendheid*. Arnhem, Gouda Quint, 1983; **H.F.J.M. van den Eerenbeemt**. *Van mensenjacht en overheidsmacht; criminogene groepsvorming en afweer in de Meierij van 's-Hertogenbosch, 1795-1810*. Tilburg, Stichting Zuidelijk Historisch Contact, 1970.

³² Zie noot 21.

³³ Zie noot 27.

³⁴ Zie noot 25.

³⁵ **J.A. Blaauw.** De bestrijding van de georganiseerde misdaad in Nederland. Algemeen Politieblad, 123e jrg., nr. 10, 1974, blz. 227-236.

³⁶ **A.C. Berghuis en G. Paulides.** Misbruik van BV's; een empirisch onderzoek. 's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1983; **A.C. Berghuis, P.C. van Duynen en J.J.A. Essers.** Effecten van de Wet Keten aansprakelijkheid op malafiditeit. 's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1985.

³⁷ **H.W.J. Buijs en A.M. Verbraken.** Vrouwenhandel; omvang en de kanalen waarlangs vrouwenhandel naar Nederland plaatsvindt. 's-Gravenhage, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 1985.

³⁸ **H. van de Bunt en Th. de Roos.** Zwarte toga's kontra witte boorden. Recht en kritiek, 9e jrg., nr. 1, 1983, blz. 6-50.

³⁹ **P.E.J. Buiks en M. de Rooi.** Rastas in Babylon; onderzoek naar een randgroepering van Surinaamse jongeren. Utrecht, 1982, s.n.

⁴⁰ Hetgeen volgt berust vrnl. op **A.G. Anderson**, op. cit., blz. 103-136 (zie noot 16), en **J.C. Jester.** An analysis of organized crime's infiltration of legitimate business. Criminal justice monograph, 5e jrg., nr. 1, 1974.

⁴¹ **D.R. Cressey.** Theft of the nation, blz. 290-297 (zie noot 13); **H. Hess.** Mafia and mafiosi: the structure of power, blz. IX-X (zie noot 28); **F.A.J. Ianni.** Black Mafia, blz. 330-332; **H.W. Kelton jr. and Ch.M. Unkovic.** Characteristics of organized criminal groups. Canadian journal of criminology and corrections, 13e jrg., nr. 1, 1971, blz. 68-78; **E. Reuss-Ianni.** A community self-study of organized crime. In: **R.A.J. Ianni and E. Reuss-Ianni** (eds.), op. cit., blz. 367-374.

⁴² Zie **A. Bequai.** Organized crime, the fifth estate. Lexington, Mass., Lexington Books, 1979, blz. 205-221.

⁴³ Wie zich een beeld wil vormen van de ontwikkelingen in de Verenigde Staten op dit punt, raadplege o.m. het rapport **The challenge of crime in a free society**, blz. 456-486 (zie noot 8) en het rapport **Organized crime** (zie noot 12). Verder ook **D.F. Pace** and **J.C. Styles**, op. cit., blz. 167-220 (zie noot 9); **H. Abadinsky.** Organized crime. Boston, Allyn and Bacon, 1981, blz. 181-255. De Italiaanse ontwikkelingen ter zake werden op het in de inleiding genoemde symposium uit de doeken gedaan door **C. Gualdi**, hoofd van de Afdeling Misdaad op het hoofdkwartier van de Carabinieri (The increase in organized crime in Western Europe/Italy and the response of the police forces).

⁴⁴ Voor enige informatie terzake zie bv. **C. Fijnaut.** De zaak-François; beschouwingen naar aanleiding van het vonnis. Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1983; **N. Jörg.** De afbouw van het accusatoire karakter van het Amerikaanse strafrecht onder invloed van de RICO-wet (racketeer influenced and corrupt organizations) van 1970. Delikt en Delinkwent, 14e

jrg., nrs. 9-10, 1984, blz. 852-866, 934-945.

⁴⁵ Over de problemen i.v.m. de evaluatie van de doeltreffendheid van justitieel politieoptreden in dit verband o.a. **M.D. Maltz**. Policy issues in organized crime and white-collar crime. In: **J.A. Gardiner and M.A. Mulkey** (eds.). Crime and criminal justice; issues in public policy analysis. Lexington (Mass), Lexington Books, 1975, blz. 85-91, en de opmerkingen hieromtrent van **Ch. Rogovin** in Profile of organized crime: mid-atlantic region; report made by the Permanent Subcommittee on Investigations of the Committee on Governmental Affairs, United States, Senate. Washington, U.S., Government Printing Office, 1984, blz. 61-63. De these dat eenzijdige versterking van de politie op den duur enkel kan leiden tot versterking van de georganiseerde misdaad ligt duidelijk besloten in o.m. de ideeën van **D. Cressey** en **M. McIntosh**. Zie in dit verband overigens **P. Arlacchi**. Effects of the new anti-maffia law on the proceeds of crime and on the Italian economy. Bulletin on narcotics, 36e jrg., nr. 4, 1984, blz. 91-100.

⁴⁶ Zie in dit verband o.a. **A.S. Blumberg**. Drug control: agenda for repression. In: **R.L. Rachin** en **E.H. Czajkoski** (eds.). Drug abuse control; administration and politics. Lexington, Mass., Lexington Books, 1975, blz. 1-34; **I. Silver** (eds.). The crime-control establishment. Englewood Cliffs, N.J., Prentice-Hall, 1974.

⁴⁷ Cfr. **D.R. Cressey**. Criminal organization, blz. 81-106 (zie noot 17); **A.G. Anderson**, op. cit., blz. 136-147 (zie noot 16); **F.D. Homer**, op. cit., blz. 169-195 (zie noot 16).

Criminele loopbanen

door dr. C. v.d. Werff*

Inleiding

In dit artikel wordt getracht een beeld te geven van aard en omvang van de gewoontemisdaad in ons land. De georganiseerde misdaad, waarover C. Fijnaut in het inleidende artikel heeft geschreven, kan men beschouwen als een verbijzondering van de gewoontemisdaad. Bij voorbaat moet evenwel met nadruk worden gezegd dat een aparte beschrijving van de georganiseerde misdaad hier ontbreekt, aangezien daarover geen gegevens beschikbaar zijn. Wat statistisch materiaal over georganiseerde misdaad betreft kan alleen worden gerefereerd aan de resultaten van de door Fijnaut reeds genoemde studie van Berghuis en Paulides (1983) over het opzettelijk misbruik van BV's. Op dit onderzoek komen we later terug. In dit artikel zal worden getracht enig inzicht te verschaffen in de diversiteit aan criminele loopbanen voorzover deze zijn waar te nemen via officiële registraties.

43

Verwante studies

Er zijn twee Nederlandse onderzoeken bekend die enigszins vergelijkbaar zijn met onderhavig onderzoek. In de eerste plaats is dit de studie van Buikhuisen en Jongman (1968). Hun onderzoeksgroep bestond uit alle in 1964 en alle in 1965 veroordeelde 21-jarige Nederlandse mannen. Voor al deze veroordeelden zijn zij nagegaan welke delicten op hun straflijst voorkwamen. De onderzoeksvraag was of bij delinquenten een duidelijke 'voorkeur' bestaat voor een bepaald type delict. De delicten werden ingedeeld in vier categorieën: vermogensdelicten, agressieve delicten, sexuele delicten en verkeersdelicten. Buikhuisen en Jongman toonden aan dat bij ruim de helft van de delinquenten alle door hen begane delicten, of alle delicten

* De auteur is onderzoekster bij het WODC

op één na, tot hetzelfde type behoorden. Het tweede onderzoek is dat van Nijboer (1975). Het was gericht op het voorspellen van recidive. Zijn onderzoeksgroep bestond uit mannelijke delinquenten waarover door een bepaalde psychiater in één arrondissement in de periode 1948 tot en met 1970 een rapport voor de rechter was uitgebracht. Wanneer minstens 75 procent van de misdrijven op de straflijst tot één categorie behoorde, werd de betrokkene beschouwd als een delinquent van die categorie. Zo bleek zijn onderzoeksgroep onder te verdelen in vermogensdelinquenten, zedendelinquenten en een groep met een sterk gevarieerde straflijst. Nijboer trachtte voor elk van deze groepen kenmerken te vinden die tot voorspelling van de recidive konden leiden. In het buitenland, onder andere in Denemarken, Finland en de Verenigde Staten, is uitgebreid onderzoek gedaan naar criminele loopbanen van beroeps- en gewoontemisdadigers. De beschikbare ruimte laat bespreking van deze buitenlandse studies niet toe. Voor een overzicht van belangrijke Amerikaanse onderzoeken op dit gebied kan worden verwezen naar een publikatie van het U.S. Department of Justice (Cohen, 1983). Voorts zijn interessante resultaten van vergelijkbaar Amerikaans onderzoek kort weergegeven in het *Report to the Nation on Crime and Justice* van oktober 1984.

De onderzoeksgroep

Voor dit onderzoek stond een gegevensbestand ter beschikking van personen die in 1977 wegens misdrijf zijn veroordeeld. Van deze veroordeelden zijn gegevens voorhanden over de misdrijven terzake waarvan zij vóór 1977 zijn veroordeeld en over de door hen gepleegde misdrijven in de zes jaar daarna die in een veroordeling resulteerden. Zij zijn dus gevolgd tot in 1983.

De groep waarop de analyses zijn uitgevoerd vormt een steekproef van 4 procent van degenen die in 1977 zijn veroordeeld wegens misdrijf, met uitzondering van veroordeelden ingevolge de Wegenverkeerswet. Voor het trekken van de steekproef is gebruik gemaakt van een gegevensbestand dat het CBS voor computerbewerking heeft vervaardigd. Dit bestand

bevat informatie over ondermeer delicten waarvoor de betrokkenen in 1977 en in de jaren daarvoor zijn veroordeeld, de opgelegde straf, over persoonskenmerken als geslacht, leeftijd, burgerlijke staat, beroep en eventuele werkloosheid in 1977. Daaraan zijn door ons gegevens toegevoegd over de tussen 1977 en 1983 uitgesproken veroordelingen. Deze gegevens zijn, evenals die over de vóór 1977 berechte misdrijven, ontleend aan de uittreksels uit het Algemeen Documentatieregister (AD) van de Justitiële Documentatiedienst.

De steekproef van 4 procent telt 1352 Nederlandse mannen; van 6 procent was in 1983 geen uittreksel (meer) aanwezig in het Algemeen Documentatieregister, waarschijnlijk omdat zij zijn overleden. Voor de analyse bleven dus 1269 personen over. Uit enkele categorieën veroordeelden, onder andere van degenen die zich hadden schuldig gemaakt aan een misdrijf uit de Opiumwet, is een extra steekproef getrokken omdat de steekproef van 4 procent slechts een klein aantal van dit soort zaken bevatte. Wanneer de resultaten op deze extra steekproef betrekking hebben wordt dit apart vermeld. De hierna volgende beschrijvingen betreffen steeds alleen mannen met de Nederlandse nationaliteit. Het misdrijf waarvoor zij in 1977 zijn veroordeeld is bij 61 procent een vermogensmisdrijf, bij 33 procent een agressief misdrijf, bij 2 procent een sexueel misdrijf en bij 3 procent een misdrijf inzake de Opiumwet. Voor een nadere beschrijving van de steekproef wordt verwezen naar een binnenkort te verschijnen WODC-rapport (Van der Werff). Ons onderzoek onderscheidt zich onder andere van de hiervoor genoemde Nederlandse studies door het feit dat het is gebaseerd op een doorsnee van alle veroordeelden. Alle leeftijds-categorieën zijn er in vertegenwoordigd, evenals alle typen delinquenten. Genoemde onderzoeken betreffen steeds een speciale categorie van veroordeelden.

Aantal delicten

Allereerst is nagegaan wegens hoeveel delicten de delinquenten in onze onderzoeksgroep zijn veroordeeld. Verkeersmisdrijven zijn, zoals gezegd, buiten beschouwing gelaten. Het resultaat is weergegeven in tabel 1.

Tabel 1: De verdeling van het aantal berechte misdrijven op de straflijst in 1983 bij een steekproef uit in 1977 veroordeelde Nederlandse mannen (n = 1269)

aantal personen	aantal misdrijven										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	>10
	376	208	120	111	83	63	65	54	33	28	128

46

Uit tabel 1 valt af te leiden dat de 1269 personen in 1983 tezamen 5765 berechte misdrijven op hun naam hadden staan. Dat is gemiddeld 4,5 misdrijf per persoon. Bij 367 personen, dat wil zeggen 30 procent van alle delinquenten, kwam in 1983 op de straflijst slechts één misdrijf voor dat in een veroordeling was uitgelopen. Zij waren vóór 1977 niet veroordeeld en in de zes jaar daarna evenmin. De steekproef telt één persoon die in totaal wegens 43 misdrijven was veroordeeld. In dit verband is ook vermeldenswaard dat in de steekproef één persoon voorkomt die in totaal 104 misdrijven op zijn naam had staan, waaronder echter ook geseponeerde zaken en verkeersmisdrijven.

In het kader van dit artikel zijn uiteraard met name interessant degenen die veelvuldig met de rechter in aanraking zijn gekomen. Men zou hen als 'gewoontemisdadigers' kunnen beschouwen. Vanwege de ongunstige connotatie van deze term spreken we liever van 'veelvoudige recidivisten'. Onder deze 'veelvoudige recidivisten' komen waarschijnlijk relatief veel personen voor die als beroepsmisdadiger zijn te kwalificeren en personen die hun misdrijven in het kader van de georganiseerde misdaad pleegden. Deze zijn aan de hand van de beschikbare gegevens evenwel niet als zodanig te identificeren. Als veelvoudig recidivisten beschouwen we personen met meer dan tien misdrijven. Deze groep zal hierna op diverse punten worden vergeleken met degenen die minder veroordelingen op hun naam hebben staan.

Aard van de misdrijven

In tabel 2 zijn de volgende typen misdrijf onderscheiden: vermogensmisdrijven, agressieve misdrijven, sexuele misdrijven, alle genoemd in het Wetboek van Strafrecht, overige misdrijven

van het Wetboek van Strafrecht, misdrijven van de Opiumwet, misdrijven genoemd in andere wetten – zoals de Vuurwapenwet, de Wet Economische delicten en fiscale wetten – en voorts de overtredingen door minderjarigen die door de rechtbank zijn berecht. Aangegeven is voor welke typen misdrijf de delinquenten in de loop der jaren zijn veroordeeld, onderverdeeld naar het aantal malen dat zij zijn veroordeeld.

Uit tabel 2 blijkt dat van degenen die in 1983 één veroordeling op hun naam hadden staan, bij 53 procent sprake was van een vermogensmisdrijf, bij 30 procent van een agressief misdrijf, bij 2 procent van een sexueel misdrijf, bij 1 procent van een misdrijf ingevolge de Opiumwet en bij 14 procent van een misdrijf volgens andere wetten. Zij zijn dus vóór 1977 en in de zes jaar daarna niet opnieuw veroordeeld.

48

Naarmate men vaker is veroordeeld blijkt vrijwel elke categorie misdrijven vaker op de straflijsten voor te komen. Degenen met meer dan tien veroordelingen blijken in de loop der tijd allen in ieder geval één of meer vermogensmisdrijven te hebben gepleegd waarvoor zij zijn berecht, terwijl 83 procent van hen daarnaast één of meer agressieve misdrijven heeft begaan, 16 procent tevens een of meer seksuele misdrijven en 18 procent tevens een misdrijf van de Opiumwet. In figuur A zijn deze cijfers grafisch weergegeven voor de veroordelingen wegens vermogens- en agressieve misdrijven. Uit deze cijfers valt af te leiden dat recidiverende delinquenten zich in het algemeen niet tot één soort misdrijf bepalen. Welke combinaties van soorten misdrijven veelvuldig voorkomen blijkt daaruit evenwel niet. Deze combinaties zijn weergegeven in tabel 3. Voor de overzichtelijkheid zijn daarin de 'overige misdrijven' van het Wetboek van Strafrecht, de misdrijven genoemd in andere wetten en de door de rechtbank berechte overtredingen van minderjarigen buiten beschouwing gelaten.

Uit tabel 3 blijkt dat van alle veroordeelden 33 procent alleen (één of meer) vermogensmisdrijven had gepleegd, 16 procent alleen een agressief misdrijf, 1 procent alleen een sexueel misdrijf en 1 procent alleen een misdrijf inzake de Opiumwet. In totaal heeft 51 procent dus een homogene straflijst. Dit komt overeen

met de eerdergenoemde resultaten van Buikhuisen en Jongman. Bij degenen die meer dan tien delicten op hun naam hebben staan blijkt slechts 10 procent zich aan één type misdrijf te hebben gehouden, namelijk vermogensmisdrijven.

De meest voorkomende combinatie van delictsoorten blijkt die van een of meer vermogens- en een of meer agressieve delicten. Bij de totale groep veroordeelden komt deze in 32 procent van de gevallen voor en bij degenen met tien of meer veroordelingen in 51 procent van de gevallen. De combinatie van vermogens- en agressieve delicten (met nog eventuele andere delicten) blijkt bij degenen met tien of meer misdrijven op de straflijst zelfs in 77 procent van de gevallen voor te komen (bij respectievelijk 51, 12 en 14 procent). Bij de totale groep is dit 38 procent (32, 3 en 3 procent). Een combinatie van drie soorten misdrijven komt op 6 procent van alle straflijsten voor, en bij de veelvoudige recidivisten in 26 procent van de gevallen.

49

Tenslotte kan worden vermeld dat straflijsten met louter misdrijven volgens de Opiumwet slechts bij 1 procent van de veroordeelden voorkomen; bij de veelvoudige recidivisten komen deze in het geheel niet voor, althans in deze steekproef. De combinatie van één of meer vermogensdelicten met één of meer misdrijven van de Opiumwet komt voor bij 7 procent van alle veroordeelden en bij 15 procent van degenen met meer dan tien veroordelingen op de straflijst. Van de veelvoudige recidivisten zijn deze resultaten in figuur B nogmaals in beeld gebracht.

Geconcludeerd kan worden dat veelvoudige recidivisten zich in de meeste gevallen niet tot één soort misdrijf beperken. De door hen gepleegde misdrijven liggen overigens voor het merendeel in de vermogens- en agressieve sfeer. Hierbij dient te worden aangetekend dat naarmate men meer delicten pleegt, de kans groter is om verschillende soorten delicten te plegen.

Fraudeurs

In de inleiding van dit artikel kwam reeds het opzettelijk misbruik van BV's, dat als een vorm van georganiseerde misdaad kan worden beschouwd, ter sprake. Uit het onderzoek van

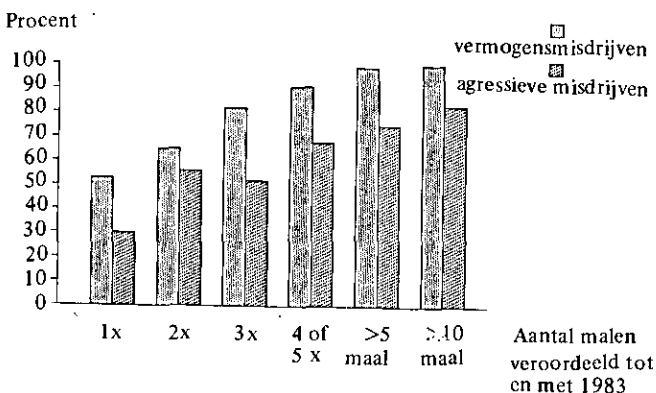
Tabel 3: Aard van de tot en met 1983 gepleegde misdrijven 1977 veroordeelde Nederlandse mannen, naar aan verkeersmisdrijven

delict(en) waarvoor veroordeeld	1	2	3
alleen vermogensmisdrijf	53	33	34
alleen agressief misdrijf	30	27	14
alleen seksueel misdrijf	2	1	1
alleen Opiumwet	1	2	0
vermogens + agressief misdrijf		27	33
vermogens + seksueel misdrijf		1	2
vermogens + misdrijf Opiumwet		2	9
agressief + seksueel misdrijf		1	0
agressief + misdrijf Opiumwet		0	1
vermogens + agressief + seksueel misdrijf			0
vermogens + agressief + misdrijf Opiumwet			1
vermogens + agressief + seksueel + misdrijf Opiumwet			
overige (combinaties)*	14	4	4
totaal veroordeelden	100%	100%	100%
n =	376	208	120

50

* o.a. overtredingen rbk en misdrijven andere wetten.

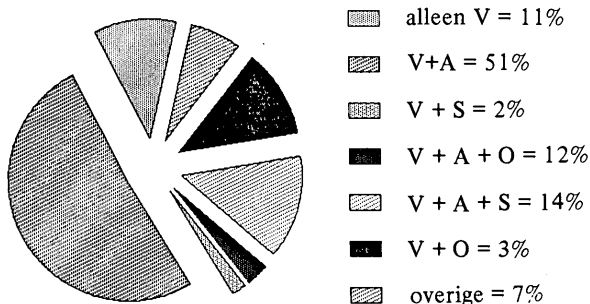
Figuur A: Het percentage veroordelingen wegens vermogens- en agressieve misdrijven, naar aantal veroordelingen.

n een veroordeling resulteerden bij een steekproef van in
 oordelingen, in procenten, excl. veroordelingen wegens

aantal veroordelingen t/m 1983			totale groep
4 of 5	>5	>10	
23	16	11	33
6	0	0	16
0	0	0	1
0	0	0	1
53	54	51	32
3	2	2	2
5	5	3	4
0	0	0	0
1	0	0	0
3	8	14	3
4	9	12	3
0	1	0	0
1	3	7	5
100%	100%	100%	100%
194	371	128	1269

Figuur B: Aard van de tot en met 1983 gepleegde misdrijven die in een bij personen die meer dan tien maal werden veroordeeld.

Berghuis en Paulides daarnaar bleek dat bij 37 procent van de in 1980 beëindigde faillissementen van BV's opzettelijk misbruik, ofwel fraude, in het spel was. Van de 174 personen die (mede) verantwoordelijk waren voor deze BV-fraudes bleek ruim 40 procent een strafrechtelijk verleden te hebben, en wel voornamelijk in de sfeer van vermogens- en economische delicten. Deze resultaten doen vermoeden dat personen die zich schuldig maken aan 'intellectueel' getinte misdrijven, die een bepaalde organisatiegraad veronderstellen, weinig tot agressieve misdrijven overgaan.

Om dit te verifiëren zijn uit ons gegevensbestand de personen gelicht die in 1977 of

Tabel 4: Overzicht van persoonskenmerken bij een steekproefveroordelingen, in procenten (n = 1269)

52

	1	2
Leeftijd bij 1e veroord.:		
- 15 jaar of jonger	11	10
- 16 of 17 jaar	16	20
- 18, 19 of 20 jaar	25	29
- 21 t/m 29 jaar	24	29
- 30 t/m 40 jaar	13	9
- 41 jaar of ouder	12	2
gemiddeld, in jaren	24,8	21,4
Leeftijd in 1977:		
- 12 t/m 17 jaar	26	19
- 18 t/m 20 jaar	23	24
- 21 t/m 29 jaar	23	30
- 30 t/m 40 jaar	15	19
- 41 jaar of ouder	13	9
gemiddeld, in jaren	25,4	25,4
Leeftijd in 1983:		
gemiddeld in jaren	31,4	31,4
burgerlijke staat in 1977		
-- ghuwd	28	28
- gescheiden	3	3
sociale laag* in 1977		
- 1 + 2 + 3	8	3
- 1 + 2 + 3 + 4	32	26
- zonder beroep	32	33
- scholier, student	6	3
werkloos in 1977	26	38

* beroepsprestige stratificatie naar Van Tulder

voordien zijn veroordeeld wegens valsheid in geschrifte, oplichting of verduistering. Het bleek om 120 personen te gaan. Anders dan verwacht bleek 47 procent van deze 'fraudeurs' tevens een of meer veroordelingen wegens agressieve delicten op zijn naam te hebben staan. Dat is weliswaar lager dan bij de groep delinquenten in het algemeen (totaal 55 procent een of meer agressieve misdrijven, zie tabel 2) en dan de groep veelvoudige recidivisten (75 procent), maar veel hoger dan wij op grond van de resultaten van het onderzoek naar BV-fraudes veronderstelden. Overigens blijken onder deze 'fraudeurs' relatief veel veelvoudige recidivisten voor te komen: 28 procent was in

in 1977 veroordeelde Nederlandse mannen, naar aantal

3	aantal veroordelingen tot en met 1983			totale groep
	4 of 5	>5	>10	
15	16	24	31	16
22	33	32	31	25
30	31	31	32	28
27	16	13	5	20
5	3	0	0	6
1	1	0	0	4
20,1	18,7	17,4	16,8	20,6
18	20	13	5	20
27	25	18	14	22
29	30	39	37	30
14	13	18	25	16
12	11	12	19	11
26,1	25,6	26,7	30,5	25,8
32,2	31,6	32,7	36,7	31,8
32	19	27	34	26
3	8	6	7	4
5	4	5	7	5
26	26	25	29	27
29	35	32	27	33
2	2	1	1	3
40	42	65	68	44

1983 meer dan tien maal veroordeeld wegens misdrijf.

Handelaren in verdovende middelen

Handel in verdovende middelen is een van de meest pregnante vormen van georganiseerde misdaad. Het is daarom interessant op deze plaats iets te vermelden over de criminele loopbaan van drugshandelaren. Hierbij doet zich het probleem voor dat in geval van overtreding van de Opiumwet niet is vastgelegd of het daarbij gaat om handel dan wel gebruik. Een nog lopend onderzoek van het WODC onder overtreders van de Opiumwet zal hierover iets meer aan het licht brengen. Zoals mag worden verwacht blijkt uit de voorlopige resultaten van laatstgenoemd onderzoek dat uit de opgelegde straf kan worden afgeleid of al dan niet sprake is van handel. Op grond van deze wetenschap konden de vermoedelijke drugshandelaren in ons materiaal worden getraceerd. De in de inleiding vermelde extra steekproef is hiervoor eveneens aangesproken. Op deze wijze kwamen we tot een aantal van 17 onmiskenbare en nog eens 18 mogelijke handelaren, allen weer met de Nederlandse nationaliteit. Wat betreft hun criminele carrière kan worden vermeld dat circa 40 procent vaker dan vijf maal en circa 10 procent vaker dan 10 maal werd veroordeeld. Voorts blijkt dat circa 60 procent van hen ook een of meer misdrijven in de vermogenssfeer op de straflijst had staan; bij ongeveer 25 tot 30 procent kwamen naast het misdrijf inzake de Opiumwet ook een of meer agressieve misdrijven voor op de straflijst. Gezien het kleine aantal moeten deze percentages met enige voorzichtigheid worden gehanteerd. Buitenlanders zijn in deze beschouwing niet opgenomen omdat hun straflijsten waarschijnlijk erg onvolledig zijn. Zo bleek van 25 vermoedelijke, buitenlandse drugshandelaren slechts één persoon nog een ander misdrijf op zijn naam te hebben, blijkens het uittreksel uit het Algemeen Documentatieregister.

Persoonskenmerken

Om wat meer reliëf te geven aan het beeld van de veelvuldige recidivisten zijn enkele persoonskenmerken uit het materiaal naar voren gehaald. De resultaten ervan, die zijn samenge-

vat in tabel 4, worden hierna achtereenvolgens besproken.

Leeftijd

Uit criminologisch onderzoek is bekend dat de kans dat iemand opnieuw een strafbaar feit pleegt groter is naarmate men er jonger mee begint. Dat blijkt ook uit dit materiaal. Bij degenen met meer dan tien veroordelingen op hun naam vond de eerste veroordeling op relatief jonge leeftijd plaats. Ruim 30 procent was 15 jaar of jonger en ruim 60 procent was beneden de 18 jaar. Deze percentages liggen boven het gemiddelde van de totale groep. Delinquenten die na hun dertigste hun eerste misdrijf plegen en vervolgens veelvuldig recidiveren komen weinig of niet voor. In totaal blijkt 10 procent van de veroordeelden in deze onderzoeksgroep de eerste veroordeling na het dertigste levensjaar te hebben opgelopen. Overigens valt op dat degenen met een lange straflijst gemiddeld wat ouder zijn. Men zou hieruit kunnen afleiden dat zij meer misdrijven hebben gepleegd omdat zij gewoon langer in de gelegenheid zijn geweest. Nader onderzoek zal moeten uitwijzen in hoeverre deze veronderstelling juist is.

55

Burgerlijke staat

Onder degenen die meer dan tien maal veroordeeld zijn blijken iets meer gehuwden en iets meer gescheidenen voor te komen dan in de totale groep. Aangezien zij gemiddeld ook wat ouder zijn is dit op zich niet verbazingwekkend. Het percentage gehuwden in de totale mannelijke bevolking ligt overigens veel hoger en het percentage gescheidenen wat lager. Dat geldt voor alle onderscheiden categorieën van delinquenten, en het sterkst voor de delinquenten met meer dan drie veroordelingen op de straflijst. Bij deze vergelijking is uitgegaan van de mannen boven de 20 jaar.

Beroep en werk

Aan de hand van het beroep zijn de delinquenten ingedeeld naar sociale klasse. Daarvoor is gebruik gemaakt van de schaal van Van Tulder (Van Tulder, 1962). De veelvoudige recidivisten blijken niet af te wijken van de groep als geheel wat betreft de sociale klasse waartoe zij beho-

Tabel 5: Overzicht van de criminele loopbaan van drie personen, voor veroordeling resulteerden

GEVAL A		GEVAL B	
Jaar van veroordeling	aard misdrijf	Jaar van veroordeling	aard misdrijf
1962 (15)*	V	1962 (19)*	A
1965	V	1962	V
1965	A	1963	V
1966	A	1964	A
1966	V	1965	S
1966	A	1966	V
1967	A	1969	V
1967	A	1970	V
1967	V	1971	A
1967	A	1971	V
1967	A	1971	V
1968	A	1971	S
1969	A	1972	A
1969	V	1974	V
1969	V	1974	S
1969	V	1975	V
1969	V	1975	S
1969	A	1976	S
1970	A	1976	A
1970	A	1976	S
1971	V	1976	A
1971	V	<u>1977</u>	<u>S</u>
1972	V	1977	A
1972	V	1977	A
1973	V	1980	A
<u>1977</u>	<u>V</u>	1981	A
1977	V	1982	V + W
1980	V	1982	V
1981 (34)*	V	1982 (39)*	V

S = seksueel misdrijf O = misdrijf Opiumwet
 V = vermogensmisdrijf A = agressief misdrijf
 VW = vuurwapenwet E = Wet Economische deli
 - = zaak in de steekproef
 * = leeftijd ten tijde van veroordeling

ren. Wel lijken personen zonder beroep onder hen iets minder voor te komen, al is het verschil niet erg groot. Het aantal werklozen – althans in 1977 – blijkt onder degenen met een lange straflijst echter wel relatief groot, namelijk 68 procent bij degenen met meer dan tien veroordelingen tegen 44 procent van de totale groep veroordeelden. Dit is op zich niet vreemd, al valt niet te beoordelen of en in hoeverre deze werkloosheid gevolg of oorzaak is van het veelvuldig contact met politie en justitie.

Slotbeschouwing

Getracht is een beeld te schetsen van de criminele loopbaan van met name veelvoudige recidivisten waaronder we hier verstaan, personen die meer dan tien maal veroordeeld zijn. Onder hen zullen zich naar alle waarschijnlijkheid veel personen bevinden die misdrijven hebben gepleegd binnen wat men als de georganiseerde misdaad kan beschouwen. Laatstgenoemden konden evenwel niet apart worden beschreven.

58

Gebleken is dat geen van de veelvoudige recidivisten in de onderzoeksgroep zich in de loop van zijn criminele carrière aan één soort misdrijf heeft gehouden. Zij hebben allen een of meer vermogensmisdrijven op hun straflijst en daarnaast veelal andere misdrijven. In 83 procent van de gevallen gaat het daarbij om een of meer agressieve misdrijven. Een straflijst met een of meer vermogensmisdrijven en een of meer misdrijven van de Opiumwet kwam voor bij 18 procent van de veelvoudige recidivisten.

De hier beschreven analyses vormen een aanzet tot een meer gedetailleerd onderzoek naar criminele loopbanen. De vermelde resultaten hebben alleen betrekking op de aard van de misdrijven, die in vrij grove categorieën zijn ingedeeld. De materie is evenwel veel complexer. De gevalsbeschrijvingen in tabel 5 geven hiervan een indruk. Geval A betreft bijvoorbeeld een jongeman die in 1962 op 15-jarige leeftijd door de kinderrechter wegens heling werd veroordeeld tot tuchtschool en een jaar ondertoezichtstelling van de Raad voor de Kinderbescherming. Daarvoor waren reeds vier zaken tegen hem geseponneerd. In 1983 had hij 25 veroordelingen wegens misdrijf op zijn naam staan, die ingevolge de Wegenverkeerswet niet meege-

teld. Het ging onder méer om belediging, diefstal, vernieling en zware mishandeling. In de loop der jaren is hij tot in totaal 3 jaar onvoorwaardelijke vrijheidsstraf veroordeeld.

In het vervolgonderzoek zullen behalve het tijdstip van veroordeling ook de opgelegde straffen in beschouwing worden genomen. Nagegaan zal worden binnen welk tijdsbestek een en ander zich afspeelt en of daarin enige systematiek valt te ontdekken. Voorts zal worden getracht aan het licht te brengen of er wat betreft aard en ernst van de misdrijven die men begaat een bepaalde ontwikkeling valt te bespeuren. Daartoe zullen de hier gehanteerde grove categorieën als die van vermogensmisdrijven en agressieve misdrijven nader worden uitgesplitst. Voorts zullen naast de geregistreerde misdrijven die in een veroordeling uitmondten ook niet-gevolgde zaken in de analyses worden opgenomen. Het resultaat zal dus een beschrijving opleveren van criminele loopbanen voorzover hierover officiële gegevens bekend zijn.

59

Literatuurlijst

Berghuis, A.C. en G. Paulides. Misbruik van BV's.

's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1983.

Buikhuisen, W. en R.W. Jongman. Typen jeugddelinquenten: een empirisch onderzoek. *Nederlands Tijdschrift voor Criminologie*, 10e jrg., nr. 3, 1968, p. 105-120.

Cohen, J. Incapacitating Criminals: Recent research findings.

Washington, U.S. Department of Justice, National Institute of Justice, december 1983.

Nijboer, J.A. Voorspellen van recidive Assen, Van Gorcum & Comp., 1975.

Tulder, J.J.M. van. De beroepsmobiliteit in Nederland van 1919 tot 1954.

Leiden, Stenfert Kroese, 1962.

Report to the Nation on Crime and Justice, Washington, U.S. Department of Justice, National Institute of Justice, oktober 1983, p. 34 e.v..

Werff, C. van der. Recidive 1977 (nog te verschijnen).

Georganiseerde politie contra georganiseerde misdaad*

door drs. E.G.M. Nuijten-Edelbroek**

Inleiding

60 In het eerste artikel van dit themanummer heeft C. Fijnaut een beschouwing gegeven over het begrip georganiseerde misdaad. Een veel gehoorde reactie is dat de georganiseerde misdaad een gegeven is waar we ook in Nederland niet langer omheen kunnen en dat daarvoor een hardere aanpak door politie en justitie noodzakelijk is. Zo geeft het beleidsplan *Samenleving en criminaliteit* (1985) aan de bestrijding van de georganiseerde misdaad in Nederland hoge prioriteit. Daartoe wordt onder andere voorgesteld de Centrale Recherche Informatiedienst (CRI) uit te breiden met een stafafdeling misdaadanalyse; op regionaal niveau evencens afdelingen misdaadanalyse op te richten; alsmede te komen tot regionale samenwerkingsverbanden op het terrein van de criminele inlichtingendiensten (CID) en herkenningendiensten (HKD). Deze klemtoon op de georganiseerde misdaad is niet alleen van deze tijd.

In de jaren zestig en zeventig werd in Nederland in de politievakliteratuur reeds een discussie gevoerd over de vraag wat het Nederlandse recherche-apparaat zou moeten ondernemen tegen de criminaliteit die in toenemende mate een bovenlokaal, regionaal, nationaal en zelfs internationaal karakter begon te krijgen (S. van Rijt, 1964, 1966). Naast artikelen werden er studiebijeenkomsten aan het thema gewijd (Waardenburg, 1970). Ook internationaal stond de georganiseerde misdaad sterk in de belangstelling.¹

In het begin van de jaren zeventig ontstaan in Nederland dan ook de eerste initiatieven om te komen tot een meer systematische aanpak. Er komen diverse informele samenwerkingsverbanden.

* Met dank aan J. Hogenbirk, beleidsmedewerker directie Politie van het Ministerie van Justitie, voor zijn medewerking bij het bijeenbrengen van de benodigde informatie.

** De auteur is onderzoekster bij het WODC.

den van de grond; er worden recherchebijstandsteams, observatieteams en arrestatieteams geformeerd; en na een lange aanloop wordt in 1979 de basisregeling regionale samenwerking politie van kracht. Hierin wordt een structuur geboden voor een regionale samenwerking tussen rijkspolitie en gemeentepolitie. Voorts speelde in die jaren de discussie over het ontwerp van een nieuwe Politiewet. Alles bij elkaar genomen is er in de periode van begin jaren zestig tot op heden binnen de politie veel tot stand gekomen aan informele en formele organisatie- en overlegstructuren om de georganiseerde misdaad, of beter gezegd, om ernstige, complexe vormen van criminaliteit die het lokale niveau overstijgen, beter aan te kunnen pakken.

61

In dit artikel zal allereerst een overzicht worden gegeven van de meeste van deze organisatie- en overlegstructuren en, wanneer mogelijk, van de ontstaansgrond. We zullen ons daarbij beperken tot de politie, en bijvoorbeeld de overlegvormen waarin politie en justitie en derden participeren buiten beschouwing laten. Evenmin komen politieële opsporingsmiddelen zoals pseudokoop, observatie en afluisteren aan de orde. Vervolgens zal worden ingegaan op knelpunten en problemen in de huidige situatie. Deze knelpunten worden in het laatste deel van het artikel gerelateerd aan de discussie over de toekomstige politie-organisatie.²

De titel van dit nummer van *Justitiële Verkenningen* is 'georganiseerde misdaad'. De diverse organisatie- en overlegstructuren waarover dit artikel handelt, zijn echter niet specifiek ontstaan voor de bestrijding van de georganiseerde misdaad (hoe dan ook gedefinieerd). Zij zijn veel-er een reactie op allerlei vormen van misdaad die door hun complexiteit, aard en omvang het niveau van het lokale politiekorps te boven gaan qua inzet van mankracht, middelen en specifieke deskundigheid. Waar in dit artikel dan ook sprake is van misdaad of georganiseerde misdaad, wordt deze ruimere omschrijving bedoeld.

De situatie in de jaren zestig

De Politiewet van 1957, met daarin de keuze voor een decentrale organisatie van de politie, was nog maar net in werking toen de eerste roep om coördinatie en centralisatie zowel op het gebied van de technische als van de tactische re-

cherche in de bestrijding van de misdaad op diverse plaatsen klonk (Bakker, 1965; Van Slooten, 1968). Reeds in die periode werd gezocht naar mogelijkheden om de toenemende criminaliteit effectiever en efficiënter aan te kunnen pakken. De noodzaak daartoe was manifester geworden door veranderingen in het verschijnsel misdaad respectievelijk in de plegers van deze misdaad. Voordien was de misdaad nog overwegend een lokaal gebeuren; de dader pleegde zijn daad meestal in de directe woonomgeving en de politie kende de binnen haar bewakingsgebied opererende criminelen en hun modus operandi. In de jaren zestig kwam daarin echter verandering. Door de popularisering van de auto was (ook) de 'crimineel' mobiel geworden en behoefde hij niet meer in de eigen woonplaats te opereren. Nadrukkelijker dan voorheen had hij na zijn daad een voorsprong in de tijd op de politie. Doordat hij niet meer (alleen) lokaal opereerde, was hij ook veel minder vaak een bekende voor de politie in de gemeente waar het delict was gepleegd. Bovendien was hij niet alleen mobieler, maar ook professioneler geworden; hij beschikte over vakmanschap en uitstekende technische middelen; aan het plegen van het strafbare feit ging een gedegen voorbereiding vooraf. Met betrekking tot de politie woog voorts de toename van de sterkte, in het bijzonder van de recherche, niet op tegen de groei van de bevolking en van de criminaliteit (Cachet, 1982). Daarbij moet nog in aanmerking worden genomen dat de politie, met name door de motorisering van de surveillance, haar contacten met de bevolking voor een belangrijk deel had verloren en daarmee belangrijke informatiebronnen.

Wat kon de Nederlandse politie toentertijd, lokaal en centraal, stellen tegenover deze toename van de (ernstigere vormen van) criminaliteit? Zoals gezegd heeft de organisatie van de politie in Nederland in de Politiewet van 1957 een gedecentraliseerde vorm gekregen. Iedere gemeente heeft een eigen politie, gemeentepolitie of rijkspolitie, afhankelijk van het inwonertal. Iedere gemeente zou voldoende draagvlak moeten hebben voor een eigen politiekorps dat ter plaatse de volledige politietaak zou moeten kunnen uitoefenen. Met betrekking tot de criminaliteitsbestrijding ontstonden in de jaren

vijftig en zestig binnen de korpsen geleidelijk diverse specialismen. Vooral in de grootste steden waren *centrale recherche-afdelingen* gevormd, met daarbinnen weer diverse specialismen zoals de eerste observatieploegen. In de 'administratieve' sfeer waren reeds kort voor de tweede wereldoorlog, naar Duits voorbeeld, de eerste *herkenningsdiensten* ingericht (Fijnaut, 1985). Vooral vanwege de veranderingen in het verschijnsel misdaad boden deze voorzieningen echter onvoldoende soulaas. Steeds meer werd de aanpak gezocht in samenwerkingsmogelijkheden tussen gemeentepolitiekorpsen onderling of tussen gemeentepolitie en rijkspolitie.

In de Politiewet zijn bepalingen opgenomen die samenwerking tussen rijks- en gemeentepolitie mogelijk maken. Concreet ingevuld geldt deze samenwerking echter alleen voor de procedures voor het aanvragen en verlenen van bijstand door het ene korps aan het andere (art. 44-50). Voor het overige geeft de Politiewet alleen in algemene zin de mogelijkheid aan de Ministers van Binnenlandse Zaken en Justitie om regels te geven omtrent samenwerking (art. 2, lid 5; art. 5, lid 3; art. 30; art. 34).

In de praktijk is daarvan in de jaren zestig, doch ook in latere jaren weinig gebruik gemaakt, vooral niet van art. 30. Redenen daarvoor zijn niet precies bekend. Men zou echter kunnen veronderstellen dat het moeizame en langdurige proces om tot een dergelijke samenwerking te komen én de vrees van de betrokken autoriteiten en politiekorpsen om een deel van hun verantwoordelijkheid over het eigen korps te verliezen, daarbij een rol spelen. Wel groeiden diverse vormen van 'vrijwillige' samenwerking, ook op het gebied van de opsporing. Zo werd in 1968 de eerste, tevens gemechaniseerde regionale herkenningsdienst in gebruik genomen, de *regionale identificatiecentrale Zuid-Limburg* (Haane, e.a., 1965; Regionale . . ., 1968). Kort daarop werd dit voorbeeld nagevolgd in de vorm van de *regionale identificatiecentrale Twente*. Op recherchegebied ontstonden voorts informele vormen van recherche-overleg, aanvankelijk alleen tussen de vier grootste steden en later op bredere schaal.

Naast deze vormen van samenwerking tussen de politiekorpsen op lokaal niveau waren ook op centraal niveau, binnen het Ministerie van Ju-

stitie, de mogelijkheden tot coördinatie en assistentie van het opsporingsonderzoek vergroot. Bij de reorganisatie van het Ministerie van Justitie in 1956 werd de *Onderafdeling Opsporingsbijstand* (OOB) van de afdeling Criminele Zaken van de Directie Politie opgericht, met als taak 'het verlenen van assistentie bij de opsporing van een aantal delicten van bijzondere aard'. De OOB bestond onder andere uit een *Centrale Technische Opsporingsdienst*, een *Centrale Dactyloscopische Dienst* en een *Herkenningsdienst*. Verder had zij een aantal tactische rechercheurs in dienst. Voorts fungeerde de OOB als het nationale bureau *Interpol*. Vooral in de jaren zeventig is de OOB verder uitgegroeid qua specialismen en personele bezetting.

64

Voor de internationale samenwerking en coördinatie van opsporingsactiviteiten bestond reeds *Interpol*, voluit 'Organisation Internationale de Police Criminelle-Interpol'. Deze organisatie werd in 1923 te Wenen opgericht. Het internationale Secretariaat-Generaal, te beschouwen als het hoofdkwartier van de organisatie, werd na de tweede wereldoorlog naar Parijs overgebracht. De taak van *Interpol* is onder andere het verzekeren en bevorderen van wederzijdse steun van alle politie-autoriteiten binnen de grenzen van de in de verschillende landen bestaande wetten en in de geest van de universele verklaring van de rechten van de mens'. De nationale bureaus *Interpol* moeten vorm geven aan de internationale samenwerking. Als regel zijn deze bureaus ondergebracht bij de politiediensten die ook nationaal een centrale functie hebben. Voor Nederland is dat de OOB, thans de CRI. Anno 1985 zijn meer dan 140 landen lid van *Interpol*; de communistische landen behoren daar voor het merendeel niet toe.

Veranderingen in de jaren zeventig en tachtig

Onder druk van de bezorgdheid over de toename van de (georganiseerde) misdaad is de organisatie van het recherche-apparaat in Nederland bepaald niet onveranderd gebleven. Deze veranderingen hebben zich op een veelheid van terreinen voorgedaan. Centraal bij al deze veranderingen staat de samenwerking, zowel de wettelijk geregelde in de vorm van overlegstructuren als die op het operationele

vlak. Opmerkelijk is dat binnen de politie de discussie in deze periode is verschoven van mobiele misdaad naar 'georganiseerde misdaad' (Blaauw, 1974). Hoewel daarbij niet wordt ontkend dat er in Nederland professionele criminele organisaties bestaan, zet men zich duidelijk af tegen het bestaan van georganiseerde misdaad naar het model van de Amerikaanse 'maffia' (hoe juist of onjuist dit model is; zie het artikel van C. Fijnaut).

De georganiseerde misdaad heeft volgens genommeerde politie-autoriteiten zoals J.A. Blaauw in Nederland vrijwel steeds een internationaal karakter, en omvat met name handel in verdovende middelen, diefstal van vrachtauto's of containers compleet met lading, overvallen, diefstal van onder andere textiel en elektronische apparatuur, autodiefstal, valsemunterij en merkvervalsing, diverse vormen van fraude en computercriminaliteit. Een kenmerk daarbij is dat de professionele criminele organisatie haar activiteiten niet beperkt tot één terrein, maar zich op meer terreinen begeeft, of van het ene terrein naar het andere overschakelt wanneer de grond onder de voeten te heet wordt (Berghuis e.a., 1985).

65

Een wettelijke regeling van samenwerking

De parlementaire discussie over regionale samenwerking tussen rijks- en gemeentepolitie vond plaats binnen het kader van de voorbereidingen van een nieuwe Politiewet, en begon omstreeks 1974-1975. In een brief van de Ministers van Binnenlandse Zaken en Justitie aan de Tweede Kamer werd deze regionale samenwerking in globale termen ingevuld (Samenwerking . . ., 1975). Er werd een samenwerkingsmodel aangekondigd, binnen de grenzen van de Politiewet en dus met de daarin gegeven bepalingen over de verdeling van de gezags- en beheersverantwoordelijkheden. In 1978 werd in een gezamenlijke beschikking van de Ministers van Binnenlandse Zaken en Justitie de landelijke begeleidingscommissie samenwerking politie ingesteld die onder andere tot taak had 'te adviseren over de verschillende vormen van samenwerking tussen rijkspolitie en gemeentepolitie alsmede tussen gemeentelijke politiekorpsen'. Tot die tijd was er op het gebied van samenwerking tussen politiekorpsen

heel wat van de grond gekomen. Deze samenwerkingsvormen waren echter vooral gebaseerd op afspraken tussen plaatselijke autoriteiten en betroffen steeds aparte facetten van de politietak, zoals regelingen ter verbetering van de uitvoering van de surveillancetaak, de verkeers- taak en (minder) de recherche. Alleen in de agglomeratie Eindhoven was in 1977 op basis van art. 30 – dus op basis van regels van de Ministers van Binnenlandse Zaken en Justitie – een samenwerkingsverband tot stand gekomen. In 1979 werd uiteindelijk in een gezamenlijk besluit van de beide Ministers de *Basisregeling regionale samenwerking politie* van kracht als een model van samenwerking, ‘teneinde in afwachting van de reorganisatie van de politie een algemene organisatiestructuur vast te stellen voor regionale samenwerking tussen gemeentepolitie en rijkspolitie op nader aan te geven taakgebieden’. Volgens deze basisregeling moet de samenwerking tussen gemeentepolitie en rijkspolitie zoveel mogelijk plaatsvinden binnen de 22 aangegeven regio’s, elk bestaande uit gemeenten met gemeentepolitie en met landgroepen van het korps Rijkspolitie. De bovenlokale voorzieningen ten behoeve van de samenwerking zijn in elke regio ondergebracht bij een daartoe aangewezen korps met gemeentepolitie of bij het district van het korps rijkspolitie. Voorts is voorzien in vormen van overleg en begeleiding, middels provinciale begeleidingsorganen samenwerking politie, een soort ‘zwaar’ driehoeksoverleg. Het dagelijkse toezicht en de coördinatie van de taakuitvoering in het kader van de samenwerking berusten bij provinciale politiecommissies. Het gaat bij dit alles om een (model) basisregeling die van toepassing zal moeten zijn op diverse afzonderlijke taakgebieden waarvoor dan weer nadere regels door de beide Ministers worden gegeven. Tot nu toe is de basisregeling landelijk alleen ingevuld met betrekking tot de misdaadvoorkoming.³ Voorts zijn de toen reeds bestaande regionale vuurwapencentrales na 1979 opnieuw ingedeeld naar de 22 regio’s van de basisregeling. Tevens ligt er reeds een aantal jaren een uitgewerkt voorstel voor een landelijk netwerk van criminele inlichtingendiensten (CID), lokaal, regionaal en landelijk. Wel zijn er onder verwijzing naar de basisregeling in één bepaalde

regio en/of op een bepaald taakgebied vormen van samenwerking tot stand gekomen.⁴

Vormen van overleg

Naast de hierboven genoemde wettelijk gefundeerde samenwerkingsverbanden zijn op het gebied van het recherche-apparaat en het opsporingsonderzoek diverse vormen van overleg ontstaan, *geïstitutionaliseerd* en *niet geïstitutionaliseerd*.

Geïstitutionaliseerd overleg

De belangrijkste geïstitutionaliseerde vorm van overleg op het gebied van de recherche is de *Recherche Advies Commissie* (RAC). De RAC is in 1969 bij een gemeenschappelijke beschikking van de Ministers van Binnenlandse Zaken en Justitie ingesteld en heeft tot taak deze beide Ministers 'desgevraagd of uit eigen beweging van advies te dienen met betrekking tot de meest doelmatige inrichting en werking van de rekerchediensten van de Nederlandse politie en de uitrusting van deze diensten met technische apparatuur en administratieve hulpmiddelen, daaronder begrepen de bevordering ener doelmatige, tactische, administratieve en technische assistentie ten behoeve van de opsporing van strafbare feiten'.

67

Voorzitter van de RAC is de Procureur-Generaal bij het Gerechtshof te 's-Gravenhage. De RAC heeft een aantal vaste leden en een aantal leden die voor een periode van zes jaar worden benoemd. Veelvuldig wordt ter bestudering van een bepaald onderwerp een werkgroep ingesteld. De resultaten worden vastgelegd in adviezen aan de beide Ministers. In de loop der jaren zijn op die manier over veel recherche-aangelegenheden adviezen ingediend die hebben geleid tot veranderingen in de organisatie en de werkwijze van de recherche. In het kader van dit artikel kunnen worden genoemd, de recherchebijstandsteams, de regionale vuurwapencentrales, de observatieploegen, de arrestatieteams; het voorstel tot een landelijk netwerk van CID's, de automatisering van de herkenningdiensten en van de opsporingsregisters van de CRI, het landelijk bijstandsteam terreurbestrijding, de bijzondere bijstandseenheden bij de rijkspolitie en de pseudokoop.

De tweede geïstitutionaliseerde overlegvormen

zijn de *politie-adviescommissies* (PAC). Het ontstaan van deze commissies gaat eveneens terug tot de jaren 1969-1970. De Werkgroep Bestrijding Overvallen beval in haar eindverslag in 1969 aan dat iedere Procureur-Generaal in zijn ressort een politie-adviescommissie zou instellen, bestaande uit een aantal politiefunctionarissen en een lid van het Openbaar Ministerie. De taak van zo'n commissie zou moeten zijn om in detail de aanbevelingen van de werkgroep uit te werken en de uitvoering daarvan op regionaal niveau te bevorderen. Eind 1969 begin 1970 werd in ieder ressort een PAC opgericht, met als eerste taak om bij ernstige misdrijven direct de vluchtwegen af te zetten en de alarmeringsprocedures te regelen. Tevens dienden zij de mogelijkheid te bestuderen van de vorming van onder andere regionale bijstandsteams en observatieteams. Medio 1970 kwam van de zijde van de Procureurs-Generaal de wens de werkzaamheden van de RAC en de PAC's af te bakenen en te coördineren. De PAC's dienden geen onderwerpen ter hand te nemen die de RAC reeds in behandeling had of van plan was te nemen. In drie van de vijf ressorten komen uitsluitend onderwerpen op recherchegebied aan de orde, in de andere twee ressorten liggen de onderwerpen op het gehele terrein van de politietaak. In tegenstelling tot de RAC zijn de PAC's adviesorganen van de Procureurs-Generaal in de ressorten. De invloed van de PAC's kan zich – formeel gezien – dan ook slechts uitstrekken tot de regelingen die op grond van art. 50 en 52 van de Politiewet de Procureurs-Generaal aangaan.

Een derde geïnstitutionaliseerde overlegvorm is de *Stuurgroep Recherche Informatie Systeem (RIS)*, die in 1981 werd ingesteld. De taak van deze stuurgroep is 'de ministers te adviseren over het te voeren beleid ten aanzien van de automatisering van de registraties die de researchewerkzaamheden ondersteunen en de onderbrenging daarvan in een samenhangend stelsel van registraties, hierna te noemen het RIS, alsmede het toezien op de uitvoering van hun daaromtrent genomen besluiten'.⁵ De stuurgroep heeft drie werkgroepen ingesteld voor de behandeling van bepaalde onderwerpen: de Werkgroep Regionaal Herkenningsdienststelsel; de Werkgroep Ontvreemde Goe-

derén; de Werkgroep Dactyloscopie. De werkzaamheden van de Stuurgroep RIS kunnen een belangrijke rol vervullen bij de invulling van de wijze waarop de misdaadanalyse gestalte moet krijgen.

Naast deze drie overleg- en adviesorganen ten behoeve van de betrokken ministers of de Procureurs-Generaal is zeer recentelijk een vierde orgaan ingesteld, in dit geval een adviesorgaan ten behoeve van de politie, nl. de *Centrale Politie Recherche Commissie* (CPRC). De CPRC is – evenals de Centrale Politie Verkeerscommissie (CPVC) en de Centrale Politie Surveillance Commissie (CPSC) – een door de kring van hoofdcommissarissen van gemeentepolitie en de Algemeen Inspecteur van het korps Rijkspolitie (de Kring) ingesteld centraal adviesorgaan ten behoeve van de politiechefs van de reguliere politie. De taak van de CPRC zal vooral zijn ‘het bijdragen aan de coördinatie van de diverse politieke overlegorganen op recherchegebied, het, via de Kring, gevraagd en ongevraagd uitbrengen van advies aan politiechefs en/of daarvoor in aanmerking komende instanties, het bevorderen van een éénvormige uitvoering van vastgesteld beleid ten aanzien van de bedrijfsvoering en de wijze van taakuitvoering door de recherche, en het bijdragen aan samenwerking in recherche-aangelegenheden tussen politiekorpsen onderling alsmede tussen reguliere politie en andere op recherchegebied werkzame organen’ (Kring . . . , z.j.). Ook al is de CPRC formeel een orgaan van de Kring, haar adviserende taak zal zich niet tot de Kring behoeven te beperken. Met name kan in dit kader het *Coördinerend Politie Beraad* worden genoemd. Zo wordt het Beraad reeds door de secretariaten van de vakcommissies ondersteund. De CPRC komt in de plaats van een van de oudste niet-geïstitutionaliseerde vormen van overleg op het gebied van de recherche, de ‘Vergadering Hoofden Justitiële Dienst’. Dit brengt ons op de verschillende niet-geïstitutionaliseerde overlevormen binnen politiekringen.

Niet-geïstitutionaliseerde vormen van overleg
De voorloper van de CPRC – de *Vergadering Hoofden Justitiële Dienst* – is reeds aan het eind van de jaren vijftig ontstaan, zij het in

een iets andere samenstelling. Toentertijd zaten afzonderlijk enerzijds de chefs van de justitiële diensten van de korpsen van de vier grootste gemeenten rond de tafel, en anderzijds de chefs van de justitiële diensten van de overige hoofdcommissariaten. Aan dit tweede overleg namen ook de chef van de justitiële dienst van Utrecht, het hoofd van de OOB en het hoofd van de afdeling Toezicht Justitiële Diensten van het korps Rijkspolitie deel. In 1972 werden deze twee overlegvormen samengevoegd tot één forum. De functie van dit rechercheoverleg was vooral gelegen in het adviseren van de Kring of de RAC, veelal over vaktechnische onderwerpen op recherchegebied en het voeren van overleg over actuele problemen met betrekking tot de bedrijfsvoering en de wijze van taakuitvoering door de recherche. Geleidelijk rees de behoefte om ook ten aanzien van de beleidsvoorbereiding adviezen te geven, en de behoefte om het overleg beter te structureren. In 1976 werd een werkgroep ingesteld om voorstellen in die richting te doen, hetgeen heeft geresulteerd in de CPRC. Naast dit recherche-overleg vanuit de Kring bestaan in een aantal provincies *regionale vergaderingen van recherchechefs*; bij enkele daarvan is ook de hoofdofficier van het betrokken arrondissement aanwezig. In deze besprekingen komen voornamelijk actuele zaken aan de orde op het niveau van de beleidsuitvoering of met betrekking tot het functioneren van samenwerkingsverbanden binnen de regio. De bijeenkomsten dragen veelal een vrijblijvend karakter. Er is bovendien geen directe relatie met het eerdergenoemde recherche-overleg. En evenmin is er een vorm van coördinatie tussen de regionale vergaderingen onderling.

Een derde vorm zijn de zogenaamde *recherchebesprekingen*, waarbij de rechercheurs van de gemeentelijke politiekorpsen en de districten van het korps rijkspolitie regelmatig bijeenkomen, meestal binnen de grenzen van de provincie. Aan deze besprekingen nemen als regel ook deel rechercheurs van de Koninklijke Marechaussee en rijksrechercheurs van de CRI. Het Openbaar Ministerie is in het algemeen niet aanwezig en de deelname van recherchechefs is zeer beperkt. In deze besprekingen komen vrijwel uitsluitend actuele zaken aan de

orde, waarbij informatie wordt uitgewisseld, gericht op het oplossen van misdrijven. De wijze van taakuitvoering en bedrijfsvoering komen niet of nauwelijks aan de orde.

Ook op specifieke deelterreinen bestaan overlegvormen. Met name dienen dan te worden genoemd het Landelijk Contact Observatie, het Landelijk Contact Arrestatieteams, het Landelijk Overleg Technische Opsporings- en Herkenningsdiensten (DOHD) en het Landelijk Beraad Jeugdpolitiechefs.

Het *Landelijk Contact Observatie* is in 1972 gevormd en bestaat uit vertegenwoordigers van de gemeentelijke politiekorpsen en de districtsstaven van het korps Rijkspolitie waar een observatieteam is geformeerd en vertegenwoordigers van de Dienst Luchtvaart Rijkspolitie, de Politie Verbindingsdienst, de Rechercheschool, de CRI en de Rijkswacht uit België. Doel van het Contact is te komen tot een onderlinge afstemming van de organisatie, werkwijze, taakuitvoering, uitrusting en opleiding van de diverse observatieteams. Ter voorbereiding daarvan zijn binnen het Contact een vijftal vakgroepen ingesteld, elk met een eigen werkterrein. Bovendien is het Contact opgesplitst in twee contactgroepen, één voor de algemene leiding en één voor de dagelijkse leiding van de teams. In de loop der jaren heeft het Contact een grote mate van coördinatie en uniformering bereikt.

Evenzo is het *Landelijk Contact Arrestatieteams* gevormd. Daarbij vindt afzonderlijk overleg plaats tussen vertegenwoordigers van de gemeentelijke politiekorpsen waar een arrestatieteam bestaat, en tussen vertegenwoordigers van de districtsstaven van het korps Rijkspolitie. Het streven is om te komen tot een gezamenlijk overleg. De taak van dit Landelijk Contact is om het optreden van de arrestatieteams op elkaar af te stemmen, te coördineren, om ervaringen uit te wisselen en om te adviseren over beheer, financiering, opleiding, vorming, uitrusting en operationele aanpak.

Het *Landelijk Overleg TOHD* is in de jaren vijftig ontstaan, ter ondersteuning op dit terrein van de Vergadering Hoofden Justitiële Dienst. Het overleg wordt gevormd door de hoofden TOHD van de hoofdcommissariaten, de Algemene Inspectie van het korps Rijkspolitie, de

CRI en het hoofd van de technische opleidingen van de Réchercheschool. Belangrijke taken zijn het uitwisselen van ervaringen op het gebied van TOHD; het uniformeren van methodes, het organiseren van bijscholingsmogelijkheden en het adviseren over de aanschaf van materiaal en apparatuur. Voor het onderzoeken van materiaal en methoden worden veelal aparte werkgroepen ingesteld.

Het *Landelijk Beraad Jeugdpolitiechefs* wordt vanaf 1975 gehouden en bestaat uit de jeugdpolitiechefs van de hoofdcommissariaten en vertegenwoordigers van de Algemene Inspectie, een district van het korps Rijkspolitie, de Rechercheschool en de NPA. Dit Beraad streeft vooral naar het uitwisselen van informatie over taak en werkwijze van een afdeling jeugdpolitie en het volgen en op gang brengen van nieuwe ontwikkelingen. Met het oog op dit laatste worden ook adviezen uitgebracht aan landelijke overlegstructuren van de politie.

72

Samenwerking op operationeel niveau

Vooraf op het uitvoerende niveau is ten aanzien van het opsporingsonderzoek veel veranderd. Deze veranderingen omvatten het instellen van permanente of ad hoc geformeerde specialistische teams, de ontwikkeling van internationale samenwerkingsverbanden, de uitbouw van de CRI en diverse ontwikkelingen op het gebied van de automatisering.

Specialismen binnen de korpsen

Binnen de gemeentelijke politiekorpsen was de justitiële dienst reeds een vast onderdeel van de organisatie. In toenemende mate ontstonden er op het gebied van de tactische recherche en de criminele inlichtingen diverse specialismen. Amsterdam bezat al in een vroeg stadium een eigen observatieploeg, welk voorbeeld door andere korpsen werd gevolgd. Ook het belang van misdaadanalyse werd al heel vroeg onderkend (Blaauw, 1967). Rotterdam was een van de eerste korpsen met een eigen CID. Vanaf 1975 werd landelijk begonnen met de opbouw van CID's bij de gemeentelijke politiekorpsen en de districten van het korps Rijkspolitie. Andere specialismen ontstonden op het gebied van het illegale vuurwapenbezit en de handel in verdovende middelen, met aparte

recherche-afdelingen en aparte teams van rechercheurs. Bepaalde gemeentelijke korpsen en districten van het korps Rijkspolitie kregen daarbij een regionale coördinerende taak. Bij het korps Rijkspolitie kwam de ontwikkeling van de justitiële dienst(en) later op gang. Het heeft lang geduurd voordat daar de criminaliteitsbestrijding als een specialisme werd gezien. Iedere rijkspolitieambtenaar werd geacht alle voorkomende zaken, en dus ook de gepleegde misdrijven, te kunnen behandelen.

De uitbouw van de justitiële diensten van de districten dateert pas vanaf 1971 (Feijlbrief, 1972). Toen werd bepaald dat in beginsel ieder lid van een landgroep met recherchewerkzaamheden kan worden belast en dat bij iedere groep een lid als groepsrechercheur kan worden aangewezen. Naast de introductie van de groepsrechercheur kreeg ieder district een onderzoeksgroep, voor het verlenen van assistentie aan de landgroepen, voor het coördineren en verrichten van opsporingsonderzoeken, en voor het verzamelen en verstrekken van recherche-informatie. De districten hadden toen reeds de beschikking over een *technische recherche-dienst*.

De onderzoeksgroep omvat(te) onder andere een *districtsrecherche-informatiedienst* (DRID) en een aantal districtsrechercheurs. De taak van de DRID is tweeledig, enerzijds het verzamelen en verstrekken van herkenningsdienstgegevens en anderzijds van criminele inlichtingen. De districtsrechercheurs zijn ondergebracht in een onderzoeksdienst, met een aantal specialismen. Later is nader ingevuld in welke gevallen de landgroep kan worden ondersteund door in districtverband opererende eenheden, zoals noodzaak tot specifieke kennis, inzet bijzondere hulpmiddelen, capaciteit van de groep en noodzaak tot bovenlokale aanpak (Rapport ..., 1980).

Bijstandsverlening

In het kader van de bijstandsverlening is op het uitvoerend niveau een aantal samenwerkingsverbanden ontstaan, zoals de recherchebijstandseenheden, de arrestatieteams, het (niet meer bestaande) landelijke bijstandsteam terreurbestrijding en de observatieteams. De ene vorm zal ongetwijfeld meer bij de bestrijding

van de georganiseerde misdaad worden ingezet dan de andere. Teneinde enigszins een compleet beeld te presenteren worden ze echter alle in het kort besproken.

De *regionale bijstandsteams* vinden hun oorsprong in een advies van de RAC uit 1970 tot het oprichten van regionale bijstandsteams met een tweeledige taak, de aanpak van zware misdrijven en de aanpak van het illegale vuurwapenbezit. Met de bezetting van de Indonesische ambassade in 1970 in Wassenaar werd het probleem van het illegale vuurwapenbezit zo urgent dat deze problematiek met voorrang werd behandeld. In een schrijven van de Procureurs-Generaal werd de structuur daarvoor vastgelegd. In elk korps van politie moest tenminste één vuurwapenrechercheur zijn. Op regionaal niveau werd dit overkoepeld door de regionale vuurwapencentrales. De landelijke coördinatie werd gelegd bij de CRI waar een landelijke vuurwapencentrale werd opgericht.

74

Aanvankelijk was deze regionale indeling 'opgehangen' aan de arrondissementen. In 1979 is dit veranderd, toen de regionale vuurwapencentrales werden gelokaliseerd in de 22 regio's van de basisregeling. Parallel met de oprichting van de vuurwapencentrales werd het opzetten van recherchebijstandsteams voor de andere genoemde taak verder ter hand genomen, en in 1971 werd het eerste team opgericht, in Gelderland (Vlijm, 1972). De taak van een recherchebijstandsteam is 'het verlenen van bijstand voor het onderzoeken van ernstige delicten zoals moord, ernstige sexuele misdrijven, bank- en andere overvallen die, indien de daders niet onmiddellijk kunnen worden aangehouden of geïdentificeerd, een zeer deskundig en/of arbeidsintensief opsporingsonderzoek vragen'. De indeling van de recherchebijstandsteams is ressortsgewijs, de teams zijn door de Procureurs-Generaal ingesteld. In totaal zijn er momenteel 15 recherchebijstandsteams. Deze teams kunnen met toepassing van art. 50 van de Politiewet worden ingezet in opdracht van de betrokken Officier van Justitie, wanneer het eigen korps in termen van mankracht en middelen onvoldoende is toegerust. De teams bestaan uit leden van het korps Rijkspolitie en uit leden van gemeentelijke politiekorpsen, met zowel

technische als tactische rechercheurs. Zij verrichten, buiten het verband van het recherchebijstandsteam, normaal dienst bij het eigen korps.

De eerste aanzet tot het oprichten van *arrestatieteams* werd reeds in 1968 gegeven door de toenmalig Algemeen Inspecteur van het korps Rijkspolitie. Deze was van mening dat een aantal politiemensen zich moest bekwamen in het arresteren van gevaarlijke verdachten. Een werkgroep van de RAC bracht in 1977 een advies uit over het oprichten van arrestatieteams. Deze zouden tot taak moeten hebben 'het op de meest doelmatige en verantwoorde wijze verrichten van arrestaties van als gevaarlijk bekend staande of zich als zodanig gedragende verdachten; en het verrichten van aanhoudingen in relsituaties en bij voorzienbare ongeregelde heden en geweldplegingen'. Het advies van de RAC werd door de Ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken overgenomen. In 1978 werd door de Minister van Binnenlandse Zaken toestemming gegeven voor de oprichting van een arrestatieteam bij bepaalde gemeentelijke politiekorpsen. Momenteel beschikken vijf gemeentelijke politiekorpsen over een arrestatieteam. In 1979 werd door de Minister van Justitie ingestemd met de oprichting van een arrestatieteam van het korps Rijkspolitie binnen ieder ressort. Momenteel bestaan er twee (de tweede slechts half bemand) arrestatieteams van het korps Rijkspolitie. De arrestatieteams kunnen worden ingezet na een beslissing van de Procureur-Generaal dienaangaande. Het reeds genoemde Contact Arrestatieteams streeft naar onderlinge afstemming.

De directe aanleiding voor het oprichten van het *landelijk bijstandsteam terreurbestrijding* was een aantal terroristische acties in de beginjaren zeventig. Op verzoek van de minister van Justitie bracht de RAC in 1973 een advies uit tot het oprichten van een speciaal researchteam, onder leiding van een landelijke Officier van Justitie en een centrale documentatie bij de CRI, bij de Informatiecentrale Bijzondere Zaken. In 1976 werd in een gemeenschappelijke beschikking van de Ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken het landelijk bijstandsteam terreurbestrijding opgericht. In 1981 kwam de *Samenwerkingsregeling bestrijding ter-*

roristische misdrijven tot stand, met regels voor de samenwerking tussen rijkspolitie en gemeentepolitie bij de voorkoming en opsporing van georganiseerde misdrijven van terroristische aard. Het landelijk bijstandsteam werd opgeheven en de nieuw gevormde *Bijzondere Zaken Centrale* van de CRI werd belast met een informatieve en een assisterende taak op het gebied van de bestrijding van terroristische misdrijven.

76 Het initiatief tot het oprichten van *observatie-teams* was reeds in de jaren vijftig genomen door de gemeentelijke politiekorpsen van Amsterdam en Rotterdam. In de jaren zeventig is dit overgenomen door andere gemeentelijke politiekorpsen en door het korps Rijkspolitie. De taak van een observatie- (en volg)team kan worden omschreven als 'het door het onopvallend volgen en observeren van personen die ervan worden verdacht betrokken te zijn bij het beramen en plegen van ernstige strafbare feiten, verzamelen van informatie over eventueel voorgenomen criminele acties, welke informatie wordt doorgegeven aan andere politieambtenaren teneinde deze in staat te stellen de daders van het misdrijf tijdens het plegen daarvan of kort daarna aan te houden danwel het misdrijf te voorkomen'.

Momenteel zijn er in totaal elf observatieploegen bij een gemeentelijk politiekorps en vijf observatieploegen bij een district van het korps Rijkspolitie. Voorts is er de regionale observatiegroep in Zuid-Limburg. Ook de Bijzondere Zaken Centrale van de CRI beschikt over een observatieteam. Bij uitzondering verleent dat team in geval van niet-terroristische misdrijven (meestal in samenwerking met andere observatieteams) assistentie aan kleinere politiekorpsen die niet over een (eigen) ploeg kunnen beschikken. Omdat het volgen van verdachte personen het overschrijden van de gemeente- of de districtsgrenzen zal betekenen, is er in de praktijk een gecoördineerde samenwerking gegroeid, rond welke ook de reeds genoemde Contactgroep Observatie een functie heeft.

Naast deze min of meer geïnstitutionaliseerde 'samenwerkingsverbanden' bij de uitvoering van opsporingsonderzoeken bestaat er in principe altijd de mogelijkheid om ad hoc voor een 'grote' zaak bijstand te krijgen, allereerst van

het korps Rijkspolitie, als ook van gemeentelijke politiekorpsen. Vaak wordt dan een apart rechercheteam opgericht, bestaande uit leden van de diverse politiekorpsen. In aanvang worden deze teams veelal voor een bepaalde duur opgericht met de mogelijkheid tot verlenging, afhankelijk van de voortgang van het rechercheonderzoek. Dergelijke ad hoc-teams worden in het leven geroepen, met name voor fraudezaken, grotere zaken op het gebied van verdovende middelen, diefstallen van grote partijen goederen (bijvoorbeeld textiel, elektronische apparatuur) en overvallen. In een aantal gevallen vervult de CRI dan een coördinerende rol.

Internationale operationele samenwerking

77 Niet alleen binnen Nederland bestaan samenwerkingsverbanden op operationeel niveau. Buiten de kanalen van Interpol om zijn internationaal samengestelde werkgroepen of commissies ontstaan, waarin Interpol overigens is vertegenwoordigd. Het doel daarvan is om in spoedeisende gevallen rechtstreeks in verbinding te kunnen treden met de betrokken buitenlandse politie-organisatie. Een voorbeeld is de *Cross-Channel Intelligence Conference* met deelnemende korpsen uit de landen aan beide zijden van het Kanaal. In de betrokken politiekorpsen zijn vaste liaisons. Nederland, België en Duitsland hebben voorts een samenwerkingsverband voor de bestrijding van de 'Rauschgiftkriminalität'. Verder is er een associatie van politiekorpsen en particuliere veiligheidsdiensten uit een aantal havens in Noord-West Europa. De meest vergaande vorm van internationale samenwerking op het operationele vlak is de *Arbeitsgemeinschaft der Leiter der belgischen, niederländischen und deutschen Polizeibehörden in Grenzgebiet Aachen*. Buiten de Interpollijnen tenslotte heeft de CRI intensieve contacten met de Belgische Rijkswacht en het Duitse Bundeskriminal Amt.

De uitbouw van de CRI

De CRI werd in 1972 als nieuwe organisatie binnen het Ministerie van Justitie geïntroduceerd, ter vervanging van de OOB. Tot 1975 maakte de CRI deel uit van het Ministerie in engere zin, in 1975 werd de CRI een zelfstan-

dige buitendienst van de Directie Politie. In de periode van 1972 tot 1975 was de CRI reeds met enkele specialismen uitgebouwd. Met name waren er op het gebied van opsporingsbemiddeling *informatiecentrales* gevormd met vak-specialistische rechercheurs, zoals ten aanzien van verdovende middelen, falsificaten, kunst-diefstallen, overvallen, vuurwapens, en auto-diefstallen. Geleidelijk trad er na 1975 een verdere verschuiving op van passieve informatie-verzameling en verstrekking naar een meer actieve methode. Door deze actieve methode waren steeds meer ervaren rechercheurs nodig, voor het verwerven en verwerken van 'zachte' informatie en voor het verlenen van bijstand, assistentie en coördinatie in opsporingsonderzoeken. De personele omvang van de CRI groeide dan ook van circa 215 man in 1978 naar circa 330 man in 1985. De CRI heeft tot doel te functioneren als 'een landelijk coördinatie- en service centrum ten behoeve van politie en justitie bij de bestrijding van de criminaliteit'.⁶

De werkzaamheden van de CRI zijn dan ook in hoofdlijnen:

- a. het verzamelen, bewerken, registreren, analyseren en ter beschikking stellen van informatie alsmede het verrichten van methodologisch onderzoek ter bevordering van een zo effectief mogelijke opsporing;
- b. het coördineren van bepaalde opsporingsonderzoeken;
- c. het verlenen van assistentie aan de lokale politie, steeds op verzoek en onder verantwoordelijkheid van de lokale politie;
- d. het onderhouden van internationale (recherche) contacten;
- e. het geven van voorlichting op het terrein van de criminaliteitsbestrijding aan politie en justitie.

In de periode van 1977 tot 1982 is een organisatie-onderzoek uitgevoerd omdat de organisatie en de formatie van de CRI niet meer afgestemd bleek te zijn op het werkaanbod en op de meer actieve opstelling van de CRI. Vooruitlopend op de bevindingen van dat onderzoek is de organisatie van de CRI tussen 1977 en 1982 reeds tweemaal gewijzigd. De eerste maal werden, in plaats van de enigszins versnipperde interne organisatie, drie afdelingen

gevormd, te weten de *afdeling Politie-informatie*, de *afdeling Recherchezaken* en de *afdeling Algemene Zaken*. Later ontstond mede ten gevolge van allerlei ontwikkelingen op het gebied van automatisering en informatica de behoefte aan een vierde afdeling, de *afdeling (stafbureau) Ontwikkeling en Informatiebeleid*. In het kader van de bestrijding van de (georganiseerde) misdaad zijn vooral de afdelingen Politie-informatie en de afdeling Recherchezaken van betekenis. De afdeling Politie-informatie is belast met het beheer van de grote gegevensbestanden zoals het Centraal Politie-register, de Opsporingsregisters en de dactyloscopische verzamelingen. Tevens omvat deze afdeling het informatiecentrum dat 24 uur per dag bemand is voor het opvragen van informatie uit de bestanden. Voor de toelevering van de gegevens ten behoeve van deze bestanden is de CRI in sterke mate afhankelijk van politie en justitie. Procedures en criteria voor deze toelevering zijn vastgelegd in de *Richtlijnen ter bevordering van een doelmatige opsporing* (1961).

De taakstelling van de CRI als geheel is vooral terug te vinden in de taak van de afdeling Recherchezaken. Deze afdeling bestaat uit negen centrales, elk met een eigen specialisme. Deze zijn: verdovende middelen, vuurwapens, falsificaties, kunst- en antiekdiefstallen, fraude, autodiefstallen, groepsriminaliteit en overvallen, bijzondere zaken en criminele inlichtingen. De centrales registreren zachte informatie en verstrekken deze naast harde informatie aan de opsporingsinstanties. Voorts worden analyses gemaakt op grond waarvan bovenlokale opsporingsonderzoeken kunnen worden voorbereid en door de CRI gecoördineerd. Ook leveren de centrales specialistische assistentie, bijvoorbeeld voor het vervaardigen van compositieportretten of in de vorm van de deskundigheid van een accountant of een boekhoudkundig specialist. Iedere centrale omvat in grote lijnen twee secties, een *administratieve sectie* voor het verwerken, analyseren en opnemen van de informatie in de eigen systemen van de centrale alsmede voor het verzorgen van de correspondentie, en een *'operationele' sectie* bestaande uit rechercheurs en andere specialisten zoals accountants.

Ten aanzien van de verdovende middelen-centrale dient daarbij nog te worden vermeld dat tevens op een aantal Nederlandse ambassades in het buitenland rechercheurs gedetacheerd zijn voor een rechtstreekse informatie-uitwisseling over internationale organisaties en transporten. Deze informatie-uitwisseling gaat over en weer; van Nederland naar het buitenland en andersom. Voorts hebben enkele landen een soortgelijke liaison op hun ambassade in Nederland.

Automatisering

Informatie is een onontbeerlijk hulpmiddel in de bestrijding van de misdaad. Met het toenemen van de veelheid en verscheidenheid van de informatie die bovendien op een groot aantal plaatsen ligt opgeslagen wordt het probleem om op een doeltreffende wijze iets met deze informatie te kunnen doen steeds groter.

80

Automatisering van informatie is dan de oplossing; zo ook op recherche-terrein.

De eerste aanzetten tot automatisering bij de politie lagen op het terrein van de herkenningdiensten. De lokale initiatieven kregen pas – aanvankelijk alleen financiële – steun van de beide verantwoordelijke Ministeries toen de automatisering breder op gang kwam en ook bij de rijkspolitie haar intrede deed*. Inmiddels zijn er tien geautomatiseerde herkenningdiensten. Bij de CRI werd in 1972 een begin gemaakt met automatisering van de opsporingsregisters. Dit systeem werd na een proefperiode in 1975 operationeel (Rensen, 1977). Later is er een (niet zo succesvolle) start gemaakt met de automatisering van de registraties van de Interpolberichten.

In 1981 zijn voor geautomatiseerde registraties reglementen opgesteld waarin de privacy wordt gewaarborgd.⁷ Toen ook was de behoefte aan coördinatie en bemoeienis van de kant van de Ministeries steeds groter geworden. Dit resulteerde in 1981 in een aantal overlegvormen zoals de *landelijke overleggroep politie informatievoorziening*, het *Landelijk Automatiserings-*

* Buiten beschouwing blijven automatiseringsprojecten zoals de Algemene Gegevensverwerking Surveillanceplanning (AGS) en het Bekeurings Afhandelings Systeem (BAS en Ju-BAS)

bureau Politie (en de regionale bureaus) en de reeds genoemde *Stuurgroep recherche-informatie-systeem*. In dat jaar verscheen ook een beleidsnota van de beide ministers met als titel *Beleidsnota automatisering van de politieke informatievoorziening*. Ten aanzien van de opsporingsregistraties is in deze nota gekozen voor het centraal ontwikkelen en instandhouden van systemen. Al die systemen moeten worden geïntegreerd in het recherche informatie systeem (RIS). De Stuurgroep RIS met de daaraan opgehangen project- en werkgroepen moet dit systeem ontwikkelen (Kuntze, 1982). Het privacy-aspect staat daarin voorop, vandaar ook de vorming van een aparte projectgroep privacy.

81

Momenteel zijn nog twee werkgroepen in functie; de *Werkgroep Ontvreemde Goederen* en de *Werkgroep Dactyloscopie*. De derde werkgroep, de *Werkgroep Regionaal Herkenningsdienststelsel* heeft haar taak reeds afgerond met het uitbrengen van een drietal rapportages (Werkgroep . . . , 1983/1985). In deze rapporten staat centraal de vraag hoe een (geautomatiseerde) herkenningsdienst in *regionaal* verband moet functioneren, *interregionaal* zowel binnen een regio als tussen regio's, en ten aanzien van *externe* (niet-herkenningsdienst) systemen binnen en buiten de politie.

De Werkgroep Dactyloscopie hanteert een vergelijkbare opzet. Het probleem voor de werkgroep is echter dat er met uitzondering van de regio Groningen nog geen geautomatiseerd dactyloscopisch systeem is. Alleen binnen de CRI zijn er vergaande plannen tot automatisering. Het vrijwel nog geheel ontbreken van geautomatiseerde systemen geldt ook voor de Werkgroep Ontvreemde Goederen. Op dat terrein bestaat er een systeem in de regio's Groningen en Arnhem.

Centraal in de taakopdracht van de Stuurgroep RIS staat dat het moet gaan om een samenhangend stelsel van (geautomatiseerde) registraties, dus niet om één centraal systeem. Gekozen is voor een gedecentraliseerde gegevensverwerking en -opslag, waarbij wordt aangesloten bij de regio-indeling van de basisregeling. Voor een invulling van het recherche-informatie-systeem over het gehele land, moet echter nog veel van de grond komen. Voor de

drie belangrijke onderdelen (herkenningsdienst, ontvreemde goederen, dactyloscopie) geldt dat alleen met betrekking tot de herkenningsdienst een aantal geautomatiseerde registraties bestaan, echter nog niet met een regionale, maar met een lokale functie en inhoud.

De effectiviteit van de bestaande organisatiestructuren

Van alle structuren in de politie-organisatie die in het voorgaande zijn besproken, kan worden gezegd dat ze tot doel hebben een bijdrage te leveren aan de bestrijding van de georganiseerde criminaliteit. Of ze dat doel bereiken, komt in deze paragraaf aan de orde. Meestal gaat het daarbij om indrukken die in kringen van politie en justitie bestaan over de wijze van functioneren. Wetenschappelijk onderzoek ontbreekt. Wel is er recentelijk een rapport van de Algemene Rekenkamer verschenen over het functioneren van de CRI (Rapport . . ., 1985).

82

De basisregeling

De basisregeling regionale samenwerking politie moest dienen als een model voor samenwerking tussen politiekorpsen op een aantal, door de Ministers nader aan te geven terreinen. Deze nadere invulling is beperkt gebleven tot het terrein van Voorkoning Misdrijven en tot de aanpak van het illegale vuurwapenbezit. In de nota *De toekomst van het politiebestedel* is ingegaan op de oorzaken van deze beperkte invulling. En datzelfde heeft het Coördinerend Politie Beraad gedaan in haar nota *Samen over de drempel* (Genders e.a., 1985). Beide nota's geven daarbij een analyse van de oorzaken. Allereerst wordt geconcludeerd dat de provinciale organisatie en de provinciale bovenbouw te zwaar is; er ontbreekt een directe gezagsrelatie naar de korpsen in de afzonderlijke regio's. In plaats daarvan zou moeten worden gekozen voor een regionaal driehoeksoverleg. Voorts zijn de geografische grenzen van de bestaande regio's veelal niet afgestemd op de grenzen van de arrondissementen en van de districten van de rijkspolitie. Coördinatie is daardoor in de praktijk veelal moeilijk, laat staan samenwerking. Het Coördinerend Politie Beraad stelt een andere regio-indeling voor; en ook de Ministers spreken zich uit voor een vereenvoudigde en

heldere regio-indeling.

Verder is in de basisregeling niet duidelijk aangegeven hoe het zit met het gezamenlijke beheer van mensen en middelen ten behoeve van taken in het kader van de samenwerking. Moeten deze gespreid worden over de betrokken korpsen of, zoals de nieuwe voorstellen luiden, ondergebracht bij een centrumkorps, waar ook extra bovenlokale voorzieningen kunnen worden geplaatst? Aandachtspunten in beide nota's zijn het treffen van regelingen ten aanzien van de financiën, van de rechtspositie van het personeel dat ten behoeve van de samenwerking wordt ingezet en – in verband daarmee – van de beheersbevoegdheden van een korpschef respectievelijk een districtscommandant.* Een verdere constatering is voorts dat een top-bottom benadering blijkbaar niet werkt. De bereidheid en motivatie tot samenwerken moet van onderaf komen, en niet van bovenaf, volgens een strak model.

83

Ten aanzien van de taakgebieden waarvoor samenwerking binnen de regio overwogen zou kunnen worden, wordt een onderscheid gemaakt tussen operationeel (executief) en facilitair (beheer). Wat het onderwerp van dit artikel betreft worden onder andere genoemd: de drugsbestrijding, de fraudebestrijding, de opsporing van illegale vuurwapens, het recherchebijstandsteam, de technische recherche, de criminele inlichtingendienst, de observatie- en arrestatieteams, de automatisering en de herkenningdienst.**

Een dergelijke invulling van een basisregeling zou het opsporingsonderzoek ten aanzien van ernstiger vormen van criminaliteit wellicht een flinke stap in de goede richting helpen, aangezien dan allerlei problemen die nu aan de oprichting van ad hoc-researcheteams kleven, kunnen worden ondervangen. Echter, we staan nog maar aan het begin van de invulling van deze structuur.⁸

* Ten aanzien van de districtscommandanten is reeds een begin gemaakt met een vergaande deconcentratie van het beheer bij het korps Rijkspolitie waardoor de districtscommandant meer bevoegdheden krijgt.

** Het reeds gereedliggende voorstel voor een landelijke CID-regeling zal daartoe aan de nieuwe basisregeling moeten worden aangepast.

De overlegvormen

Van de RAC kan worden gezegd dat deze zijn bestaansrecht heeft bewezen. En datzelfde geldt voor de Stuurgroep RIS die in een korte periode reeds een aantal zaken heeft aangepakt. De overige vormen van overleg functioneren lang niet optimaal, ook niet op het niveau van recherchechefs of rechercheurs. Voor zover het van de grond is gekomen, heeft het een vrijblijvend karakter. Er worden veelal geen algemene (beleids)problemen besproken doch concrete, actuele zaken. En wat nog belangrijker is, er ontbreken dwarsverbanden, waardoor er geen afstemming is tussen het overleg op het beleidsuitvoerende niveau en op het niveau van de concrete uitvoering. De doorwerking van de uitkomsten van het overleg naar andere politiekorpsen of binnen het politiekorps is daardoor niet gegarandeerd. Een gedeeltelijke oplossing voor het gebrekkig functioneren van deze overlegvormen vormen de activiteiten van de CPRC.

84

De internationale samenwerking

De officiële wegen voor een politiekorps naar het buitenland in verband met een lopend opsporingsonderzoek zijn nogal omslachtig en tijdrovend, omdat deze via de nationale bureaus Interpol moeten lopen, bijvoorbeeld voor het aanvragen van gegevens uit opsporings- en politieregisters. Dit maakt het meestal moeilijk snel te kunnen reageren. Voorts moet conform de statuten van Interpol rekening worden gehouden met de eigen wetgeving van een land. Zo zal een verzoek om uitlevering worden afgemeten aan de in dat land geldende wetten. In de meeste landen geldt dat een aanhoudingsbevel en een verzoek om uitlevering op schrift moet staan, afkomstig van de Officier van Justitie. Wanneer dit ontbreekt ontstaat vertraging, terwijl de procedure sowieso (vanwege overwegingen van privacy en zorgvuldigheid) reeds een lange weg kent.

Ten aanzien van Interpol dient voorts in ogen-schouw te worden genomen dat het steeds gaat om het uitwisselen van informatie, en niet om assistentie bij het opsporingsonderzoek. En voorts met betrekking tot de aanpak van georganiseerde misdaad, dat het om dadergerichte en niet om organisatiegerichte informatie gaat.

De analyse van deze en andere informatie voor het vinden van organisatieverbanden zal men zelf moeten doen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat – zeker de grote politiekorpsen – in toenemende mate rechtstreeks contacten gaan leggen met korpsen in het buitenland, teneinde bij gemeenschappelijke belangen assistentie te krijgen bij het opsporingsonderzoek. Meestal lopen deze contacten dan via de CRI, gezien haar functie als bureau Interpol.

De operationele samenwerking

85

In de literatuur is weinig bekend over de wijze waarop de operationele samenwerking in teamverband verloopt. De indruk bestaat dat de recherchebijstandsteams vooral worden ingezet voor kapitale delicten. De noodzaak van arrestatieteams heeft bij de oprichting reeds ter discussie gestaan en deze discussie is opnieuw gevoerd naar aanleiding van enkele concrete gevallen waarin een arrestatieteam werd ingezet.⁹ Ze worden gegeven hun taakomschrijving vooral ingezet bij arrestaties en (voorzienbare) ordeverstoringen. Een lijn naar georganiseerde misdaad ligt daarbij minder voor de hand. Vooral de observatieteams hebben met betrekking tot de bestrijding van de georganiseerde misdaad (met name de handel in verdovende middelen) een duidelijke plaats verworven. Een belangrijke rol in de aanpak van de georganiseerde misdaad hebben voorts de ad hoc-rechercheteams die voor specifieke opsporingsonderzoeken met een netwerk van verdachten en misdrijven worden ingesteld en die zijn samengesteld uit rechercheurs van diverse korpsen. Het formeren van een dergelijk team verloopt niet altijd probleemloos. De deelnemende korpsen moeten het belang van het opsporingsonderzoek onderkennen en er ook prioriteit in termen van mankracht, middelen en financiën aan willen verlenen. Bij de CRI wordt men bijvoorbeeld regelmatig geconfronteerd met het feit dat na analyse geen researcheteam kan worden geformeerd omdat de betrokken politiekorpsen hun prioriteiten anders hebben gelegd. Voor de personele en financiële problemen wordt een oplossing aangedragen in het nieuwe voorstel voor een 'basisregeling'. Bij georganiseerde misdaad strekt het opspo-

ringsonderzoek zich meestal uit over een lange periode; het gaat vaak om het behalen van succes op de langere termijn, en niet op de korte termijn. En wanneer een dergelijk ad hoc-team draait, kunnen zich nieuwe problemen voordoen, bijvoorbeeld als in diverse arrondissementen misdrijven zijn begaan en de aan te houden verdachten verspreid door het hele land wonen (Van Rijt, 1973; De Jong, 1980). In dat verband is reeds een aantal jaren een discussie gaande over het benoemen van landelijke of regionale Officieren van Justitie voor bepaalde categorieën misdrijven.

86

Apart vermeld dient nog te worden dat de organisatorische opzet voor de aanpak van het illegale vuurwapenbezit nauwelijks van de grond is gekomen. In slechts enkele gemeentelijke politiekorpsen bestaat een vuurwapenteam, in de overige korpsen is er wel een politiefunctionaris als vuurwapenrechercheur aangewezen, doch deze heeft bijna altijd nog een andere functie binnen het korps. Bij het korps Rijkspolitie is sedert 1983 geen vuurwapenrechercheur meer. Voorts heeft geen van de regionale vuurwapencentrales executief personeel. Het hoofd heeft vaak nog een andere functie. Het werk van de regionale centrales wordt de facto door de landelijke vuurwapencentrale van de CRI verricht, met de nodige gevolgen voor de werklast en de taakstelling van deze centrale. Dit brengt ons op het functioneren van de CRI.

Het functioneren van de CRI

In een recent rapport heeft de Algemene Rekenkamer aandacht besteed aan het functioneren van de CRI. De conclusie was dat de CRI door allerlei interne en externe oorzaken haar taak als landelijk coördinatie- en servicecentrum voor politie en justitie niet optimaal verricht casu quo niet optimaal kan verrichten. Wil de CRI haar taak goed kunnen vervullen, dan is een eerste vereiste dat de (harde) informatie waarover de CRI beschikt en waarvoor ze in belangrijke mate afhankelijk is van de bereidheid van politie, justitie en penitentiaire inrichtingen, voldoet aan eisen van kwaliteit, volledigheid en betrouwbaarheid.

Uit het onderzoek van de Algemene Rekenkamer blijkt dat het daaraan nogal schort, omdat

de 'Richtlijnen ter bevordering van een doelmatige opsporing' – ten aanzien van het ene recherchespecialisme meer dan ten aanzien van het andere – slecht worden nageleefd. De Algemene Rekenkamer heeft ook kritiek op de wijze waarop de informatie binnen de CRI wordt verwerkt: er gaat informatie verloren; informatie wordt – door een gebrekkige onderlinge samenhang tussen de afdelingen en centrales – op meer plaatsen tegelijk vastgelegd, terwijl door diezelfde geringe samenhang de verbanden tussen deze informatie te weinig worden onderkend; en bovenal ook wordt te weinig gebruik gemaakt van automatisering van informatie.

87

Een belangrijk aspect van het verzamelen en registreren van informatie is de analyse van deze gegevens, als voorbereiding van (bovenlokale) opsporingsonderzoeken. De speciaal daartoe in de formatie opgenomen analysatoren komen daaraan onvoldoende toe. Ook gebeurt het dat er, na voorbereidend werk van de CRI (en anderen), geen opsporingsonderzoek wordt gestart omdat de betrokken politiekorpsen en/of justitie daartoe niet in staat zijn of bereid zijn vanwege andere prioriteiten.

Ten aanzien van een derde taak van de CRI, de assistentie (op verzoek en onder verantwoordelijkheid van de lokale politie) bij opsporingsonderzoeken van complexe aard, is de situatie evenmin zoals gewenst. Op bepaalde centrales wordt vaak een beroep op assistentie gedaan vanwege zeer specifieke deskundigheden, op andere centrales minder. Daarbij speelt de vrees van het lokale korps (casu quo de rechercheurs) een 'grote zaak' uit handen te geven aan de CRI, ondanks het feit dat de CRI gezien haar taakstelling niet zelfstandig opsporingsonderzoek mag verrichten, doch alleen onder leiding van een plaatselijke politiechef. Voorts is niet precies afgebakend wat onder 'assistentie' moet worden verstaan, – ook niet voor de CRI-rechercheurs – mede vanwege het ontbreken van een instellingsbeschikking van de CRI waarin de taken en bevoegdheden wettelijk zijn geregeld. Door onvoldoende mankracht kan de CRI bovendien niet aan alle verzoeken om assistentie voldoen. Kijkend naar de taken van de CRI kan men op basis van het rapport van de Algemene Rekenkamer concluderen dat

de registratie en verwerking van gegevens niet optimaal is, dat analyse van gegevens goeddeels achterwege blijft, en dat coördinatie en assistentie slechts in beperkte mate plaatsvindt.

Automatisering

Op het gebied van de automatisering van informatie zijn diverse ontwikkelingen in gang gezet. Aan automatisering zitten echter ook andere kanten. Automatisering vergt immers een lange overgangperiode. De schaal waarop wordt geautomatiseerd, zal moeten worden afgebakend, de toegankelijkheid tot het systeem zal moeten worden vastgelegd. En ten aanzien van opsporingsonderzoek geldt dat voordat tot automatisering wordt overgegaan, nauwgezet moet zijn overwogen op welke wijze het geautomatiseerde systeem moet worden opgezet om zijn nut te kunnen bewijzen. Zo zal voor de aanpak van georganiseerde misdaad een ingang op individuele daders minder zinvol zijn wanneer niet ook tevens zicht kan worden verkregen op organisatiestructuren. Ervaringen daarmee zijn nog maar in beperkte mate opgedaan.

88

Een voorlopige balans

Uit het voorgaande komt het beeld naar voren dat de effectiviteit van de diverse structuren die zijn opgezet of ontstaan voor de aanpak van ernstige vormen van criminaliteit niet al te hoog is, zeker niet van die vormen die zich meer nadrukkelijk richten op de georganiseerde misdaad. Het meeste succes, ondanks de ook daar aanwezige problemen in het functioneren, lijkt nog te worden geboekt door de ad hoc-rechercheteams, naast de specialismen binnen politiekorpsen. Deze teams werken overigens niet solitair. Veelal wordt een combinatie van middelen en methoden ingezet, zoals observatie, criminele inlichtingen, afluisteren en pseudokoop. Ten aanzien van de handel in verdovende middelen komt de internationale samenwerking en informatie-uitwisseling in toenemende mate van de grond. Misdaadanalyse echter is op regionaal en landelijk niveau nog een vrijwel onontgonnen gebied.

De toekomst

Na de beschrijving van de problemen die zich in de huidige aanpak van de (georganiseerde)

misdaad voordoen, is het nu het moment om een aantal ontwikkelingen te vermelden, binnen en buiten de politie, die van invloed kunnen zijn op de bestrijding van de misdaad in de toekomst.

De eerste ontwikkeling is de toenemende doorwerking van de ideeën van de *Projectgroep Organisatiestructuren* (Linckens e.a., 1984). Met betrekking tot het recherche-apparaat betekent dit een herverdeling van de justitiële taken tussen de recherche en de surveillancedienst, met een aandacht voor de kleine criminaliteit via een probleemgerichte en gebiedsgebonden aanpak (wijkteams) en een concentratie van de (kleinere) centrale recherche op de ernstige, bovenlokale vormen van criminaliteit (Brand e.a., 1983). Deze ontwikkeling is niet alleen te zien bij de gemeentelijke politiekorpsen, maar ook bij het korps Rijkspolitie, waar gekozen is voor een zo groot mogelijke zelfstandigheid in taakuitvoering voor de landgroepen en deconcentratie van het beheer naar de districtscommandanten. De beide politieministers en ook het Openbaar Ministerie hebben zich niet negatief opgesteld tegenover de aanpak van de kleine criminaliteit door andere politiediensten dan de recherche. Doch zij blijven benadrukken dat een doelmatige aanpak van de recherchetaak eisen stelt aan de kwaliteit (en aan de sterkte) van een afzonderlijke *recherche-afdeling* binnen het korps.¹⁰

Daarbij komt dat aan het model van een 'basispolitiefunctie' nadelen verbonden kunnen zijn. Met het onderbrengen van rechercheurs in de basispolitiefunctie wordt weliswaar daar de recherchedeskundigheid verhoogd, doch tevens wordt deze 'versnipperd' over het gehele korps en is de kans aanwezig dat er geleidelijk een verlies aan deze deskundigheid gaat optreden wanneer binnen de basispolitiefunctie daarop een onvoldoende beroep wordt gedaan.* Voorts wordt de afstand tussen surveillancedienst en recherche nog groter, niet alleen in status doordat de recherche nóg meer een elite binnen het korps wordt, maar vooral ook met het oog

* Uit gesprekken met CRI-medewerkers bleek dat men aldaar de indruk had dat tengevolge van deze ontwikkeling reeds in toenemende mate de CRI werd ingeschakeld.

op de uitwisseling van voor het opsporingsonderzoek van belang zijnde informatie (Greenwood e.a., 1975). In de discussies over een betere aanpak van de ernstige vormen van criminaliteit is op verschillende momenten de oprichting van een *landelijke recherchedienst* aan de orde geweest. Reeds in 1975 drong het Openbaar Ministerie in haar jaarverslag aan op een landelijke recherchedienst.¹¹ In het wetsontwerp voor een nieuwe politiewet uit 1981 was voorzien in de oprichting van een landelijke dienst recherche. Daarbij werd voorzichtig de mogelijkheid opengehouden dat deze dienst zelf opsporingsonderzoek zou verrichten in opdracht van het Openbaar Ministerie.¹² Van diverse kanten kwam hiertegen fel verzet. De oprichting van een dergelijke dienst lijkt nu van de baan te zijn. In de notitie *De toekomst van het politiebestedel* wordt daarover niets vermeld. Wel wordt een wettelijke regeling in de Politiewet toegezegd van de positie, taken en bevoegdheden van de CRI in het politiebestedel, zonder overigens in te gaan op de inhoud van deze taken en bevoegdheden. In de beleidsnota *Samenleving en Criminaliteit* wordt voorts aan de CRI een belangrijke plaats toegekend als landelijk informatie- en coördinatiecentrum, waarbij ook is voorzien in een uitbreiding met een afdeling misdaadanalyse. Sommigen concluderen uit de ontwikkeling van enerzijds lokale en regionale recherchediensten voor de aanpak van de zware vormen van criminaliteit en anderzijds uit de nadruk op de CRI als landelijke (ondersteunende) dienst tot een proces van 'nationalisering' van het rechercheapparaat (De recherche . . ., 1985, p.48). Eerder is uitgebreid ingegaan op de ontwikkelingen met betrekking tot de samenwerking tussen rijkspolitie en gemeentepolitie. In de nota *Samenleving en criminaliteit* is samenwerking hét antwoord op de vraag naar een doeltreffende aanpak van de georganiseerde misdaad. Bestaande initiatieven zoals recherchebijstandsteams en dergelijke zullen worden gestimuleerd, waarbij ze overigens meer in een regiostructuur zullen moeten worden ondergebracht. Daarnaast worden nieuwe initiatieven aangekondigd zoals regionale inlichtingendiensten, regionale centrales voor misdaadanalyse en een verdere uitbouw van regionale herken-

ningsdiensten. Nieuw zijn deze initiatieven in feite niet. Vooral vanuit politiekringen is in de jaren zestig en zeventig reeds aangedrongen op regionale samenwerkingsverbanden, ook op deze terreinen. Het heeft, zoals hierboven is aangegeven, lang geduurd voordat er een wettelijke basis voor samenwerking was; en vervolgens is er van deze samenwerking nog niet zoveel terechtgekomen.

Teneinde met de nieuwe regeling niet opnieuw in dezelfde situatie verzeild te raken zal rekening moeten worden gehouden met de achterliggende oorzaken. De beide politieminsters hebben wat dat betreft de bereidheid uitgesproken om gebruik te maken van voorstellen voor een nieuwe regeling van de samenwerking, gedaan door het Coördinerend Politie Beraad. Een aparte positie, ook in een regionale aanpak van misdaad, nemen de bijzondere opsporingsdiensten in. Vooral vanaf de tweede wereldoorlog zijn deze in aantal en omvang toegenomen, onder andere met de wet economische delicten¹³ (Perick, 1980; Van Haaren, 1985). De afstemming tussen de reguliere politie en de bijzondere opsporingsdiensten is in toenemende mate een punt van aandacht. Niet alleen verschilt de wijze van functioneren van de bijzondere opsporingsdiensten van die van de reguliere politie; immers bij de bijzondere opsporingsdiensten ligt de nadruk op controle en toezicht en is een strafrechtelijke aanpak veeleer een uiterste middel. Ook ontbreken er vaste communicatielijnen tussen de bijzondere opsporingsdiensten en de reguliere politie, en is er dus weinig informatie-uitwisseling. In toenemende mate ook begeven de bijzondere opsporingsdiensten en de reguliere politie zich op elkaars terrein, met name bij fraude- en milieuzaken. Momenteel staat de afstemming tussen reguliere politie en bijzondere opsporingsdiensten dan ook centraal in de vijfde heroverwegingsronde. Mogelijke oplossingen voor deze 'tweestrijd' kunnen worden gezocht in een overheveling van taken naar de reguliere politie, in een vergroting van de deskundigheid van de reguliere politie, of in een vorm van samenwerking. Concrete voorstellen tot samenwerking liggen er reeds in de vorm van regionale fraudecentrales, waarin de reguliere politie, de bijzondere opsporingsdiensten en het Open-

baar Ministerie vertegenwoordigd zijn. Deze regionale centrales zouden volgens dit voorstel moeten worden ingepast in de basisregeling. Ook het Coördinerend Politie Beraad kiest vooralsnog voor samenwerking tussen de reguliere politie en de bijzondere opsporingsdiensten, een samenwerking die ten aanzien van concrete zaken reeds bestaat. Zo vindt ook regelmatig overleg plaats, met name op het gebied van fraude en milieu.

Ongetwijfeld zal op het niveau van de regio een deel van de georganiseerde misdaad kunnen worden bestreden, wanneer daartoe de vereiste personele, materiële en financiële voorzieningen zijn geschapen, regionale researchediensten als het ware. Volgens gezaghebbende politiefunctionarissen heeft de georganiseerde misdaad in Nederland een internationaal karakter en is er dus een reële kans dat zij de grenzen van één regio overschrijdt. Wanneer dat inderdaad het geval is, zullen ook voor de samenwerking tussen regio's regelingen moeten worden getroffen. Of ligt een landelijke researchedienst dan meer voor de hand?

92

Noten

¹ Dit blijkt uit verschillende congressen, zoals: Die Organisierte Kriminalität und die Möglichkeit ihrer Bekämpfung. Seminar Polizei-Führungsakademie, Hilstrup, 25-29 mei 1974; Arbeitstagung Bundes-Kriminalamt, Wiesbaden, 21-25 oktober 1974; Die Erscheinungsformen und die Bekämpfung organisierten Verbrechens, BundesKriminalamt, Wiesbaden, 1-5 april 1974.

² De toekomst van het politiebestedel. Tweede Kamer, zitting 1984-1985, 18.874, nrs. 1-2.

³ Regeling politieke misdaadvoorkoming. Staatscourant 4, 1980.

⁴ Beschikking samenwerking dactyloscopisch identificatie systeem regio Groningen. Staatscourant 193, 1982; Beschikking samenwerking politie zuid-oost Noord-Brabant. Staatscourant 188, 1984; Beschikking samenwerking bekeuringsafhandelingsstelsel. Staatscouranten 1983.

⁵ Beschikking instelling Stuurgroep Recherche Informatie Systeem. Staatscourant 177, 1981.

⁶ Tweede Kamer, zitting 1981-1982, 17.100, hfdst. VI en VII, nr. 19.

⁷ Reglement geautomatiseerde registraties herkenningdiensten, Staatscourant 193, 1981; Privacy reglement verwerking en indicering politieberichten.

Staatscourant 216, 1983; Regeling bescherming persoonlijke levenssfeer registratiesysteem gesignaleerde personen. Staatscourant 156, 1977.

⁸ Fijnaut plaatst vraagtekens bij deze nieuwe poging om op nationaal niveau tot regionale samenwerking te komen (Fijnaut, 1985, blz. 46-47).

⁹ Zowel bij de oprichting van de arrestatieteams als naar aanleiding van enkele concrete acties zijn vraagtekens geplaatst bij de noodzaak en de wijze van optreden.

¹⁰ Jaarverslag Openbaar Ministerie 1981. Tweede Kamer, zitting 1982-1983, 17.600, hfdst. VI, nr. 3. Zie verder: Enige beschouwingen en beleidsconclusies naar aanleiding van het rapport 'Sterkte van de Politie' van de Projectgroep Organisatiestructuren. Tweede Kamer, zitting 1980-1981, 16.400, hfdst. VI en VII, nr. 7.

¹¹ Jaarverslag Openbaar Ministerie 1973. Tweede Kamer, zitting 1974-1975, 13.100, hfdst. VI, nr. 3, blz. 15-16.

¹² Vaststelling van een nieuwe politiewet (ontwerp van wet). Tweede Kamer, zitting 1980-1981, 16.812, nr. 3.

¹³ Jaarverslag Openbaar Ministerie 1982. Tweede Kamer, zitting 1983-1984, 18.100, hfdst. VI, nr. 3.

Literatuurlijst

Bakker, P.H. Landelijke en regionale coördinatie.

Algemeen politieblad, 114e jrg., nr. 11, 1965, blz. 260-264.

Berghuis, A.C., P.C. van Duynen en J.J.A. Es-sers. Effecten van de Wet ketenaansprakelijkheid op malafiditeit.

's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1985. WODC, nr. 62.

Blaauw, J.A. De bestrijding van de georganiseerde misdaad in Nederland.

Algemeen politieblad, 123 jrg., nr. 10, 1974, blz. 227-236.

Blaauw, J.A. De criminele inlichtingendienst: een onmisbare organisatie bij de huidige bestrijding van de misdaad.

Algemeen politieblad, 116e jrg., nr. 24, 1967, blz. 555-558.

Cachet, A. Hoe sterk is de ...? Een analyse van de ontwikkeling van de politiesterkte in Nederland, gedurende de periode 1950-1980.

Tijdschrift voor de politie, 44e jrg., nr. 4, 1982, blz. 182-197.

Feijlbrief, G.J. De recherche in het korps Rijkspolitie.

Tijdschrift voor de politie, 34e jrg., nr. 1, 1972, blz. 14-17.

Fijnaut, C. De reguliere recherche: bespiegelingen over haar nabije verleden, heden en toekomst. In: De recherche onder de loupe; inleidingen voor het recherche congres op 14 en 15 oktober 1985 te Zutphen; onder red. van C. Fijnaut en A. Kuijvenhoven. Lochem, Van den Brink, 1985, blz. 17-61.

Genders, J.J.M. en L.O. Luinenburg. Samen over de drempel: kaderregeling voor samenwerking.

Algemeen politiebld, 134e jrg., nr. 15, 1985, blz. 342-346.

Greenwood, P.W. and J. Petersilia. The criminal investigation process.

Santa Monica, Rand Corporation, 1975.

Haane, Th.H., en H.J. Heijboer. Criminaliteitsbestrijding in een veranderende maatschappij.

Tijdschrift voor de politie, 17e jrg., nr. 2, 1965, blz. 61-74.

Haaren, W.P.M. van., R. van der Kraats en M.H. Severein. De bijzondere opsporingsdiensten en de reguliere politie.

Algemeen politiebld, 134e jrg., nr. 10, 1985, blz. 219-223.

Hoe denkt de Nederlandse politie over haar taakuitoefening; door J.L. Brand, W.F.K. Frackers, Th. Stoutjesdijk et al. 's-Gravenhage, 1983.

Hoogenboom, J. Politie en bijzondere opsporingsdiensten.

's-Gravenhage, Ministerie van Binnenlandse Zaken, Directie politie, 1985.

Jong, M.L.J. de, en F.P.M. Engelbregt. Functioneren ad hoc-recherche-teams op de keper beschouwd; modeverschijnsel of noodzaak?

Algemeen politiebld, 129e jrg., nr. 11, 1980, blz. 255-267.

Kring van Hoofdcommissarissen van gemeentepolitie in Nederland en de Algemeen Inspecteur van het korps Rijkspolitie. Nota houdende voorstellen tot structurering van het overleg aangaande recherche-aangelegenheden door het instellen van een (landelijke) Centrale Politie Recherche Commissie.

Z.pl. en uitg., z.j.

Kuntze, A.C.H. en G.E. Lagerwaard. Stuurgroep adviseert over regionale automatisering; recherche informatiesysteem.

Algemeen politieblad, 131 jrg., nr. 16, 1982, blz. 343-347.

Linckens, P.J., en E.G.M. Nuijten-Edelbroek.

Ontwikkelingen op het gebied van de politieke criminaliteitsbeheersing: een globale terreinverkenning.

Tijdschrift voor de politie, 46e jrg., nr. 9, 1984, blz. 353-362.

Perrick, F. De begrenzing van de politietaak; deel VI: De politie en de bijzondere opsporingsambtenaren.

's-Gravenhage, Ministerie van Justitie, 1980.

Projectgroep politie – samenwerking van het Coördinerend politieberaad. Samen over de drempel; een kaderregeling voor duurzame samenwerking voor rijks- en gemeentepolitie. Z.pl. en uitg., 1985.

Rapport inzake het functioneren van de Centrale Recherche Informatiedienst.

's-Gravenhage, Algemene Rekenkamer, 1985.

Rapport inzake de structuur en formatie van het staforgaan van een district te land van het korps rijkspolitie.

's-Gravenhage en Voorburg, Ministerie van Justitie en korps Rijkspolitie, 1980.

Recherche. De, onder de loupe; inleidingen voor het recherchecongres op 14 en 15 oktober 1985 te Zutphen; onder red. van C. Fijnaut en A. Kuijvenhoven.

Lochem, van den Brink, 1985.

Regionale identificatiecentrale Zuid-Limburg. Algemeen politieblad, 117e jrg., nr. 9, 1968, blz. 195-196.

Rensen, H.L. Project automatisering opsporingsregisters.

Algemeen politieblad, 126e jrg., nr. 8, 1977, blz. 187-193.

Rijt, S. van. Is de Nederlandse recherche nog op de goede weg?

Algemeen politieblad, 113e jrg., nr. 13, 1964, blz. 291-294.

Rijt, S. van. Te legaliseren samenwerkingsverbanden voor de recherche; problemen van een recherchechef.

Tijdschrift voor de politie, 35e jrg., nr. 6, 1973, blz. 185-190.

Rijt, S. van. Toch nieuwe wegen voor de re-
cherche?

Algemeen politieblad, 115e jrg., nr. 1, 1966,
blz. 13-18.

Samenleving en criminaliteit; een beleidsplan
voor de komende jaren.

's-Gravenhage, Ministerie van Justitie, 1985.

Samenwerking tussen rijkspolitie en gemeente-
politie.

Tijdschrift voor de politie, 37e jrg., nr. 5,
1975, blz. 156-157.

Slooten, L. van. Speciale recherchebrigades?

Algemeen politieblad, 117e jrg., nr. 2, 1968,
blz. 42-44.

Vlijm, W. Installatie regionaal recherchebij-
standsteam Gelderland rijks- en gemeente-
politie.

Algemeen politieblad, 121e jrg., nr. 15, 1972,
blz. 416.

Waardenburg, T. Vragen rond misdaadbestrij-
ding, studiedagen Landelijk contact.

96 Tijdschrift voor de politie, 32e jrg., nr. 7,
1970, blz. 227-236.

Werkgroep regionaal herkenningssysteem.

Drie deelrapporten. Deelrapport 1: De intra-
regionale aspecten van een regionaal herkenningssysteem, 1983; Deelrapport 2: De inter-
regionale aspecten van regionale herkenningssysteem, 1983; Deelrapport 3: Externe
relaties herkenningssysteem, 1985.

De operationele bestrijding van georganiseerde misdaad

door drs. J.L.P. Spickenheuer*

Inleiding

De bestrijding van georganiseerde vormen van zware misdaad staat op dit moment volop in de belangstelling. In het regeringsplan *Samenleving en criminaliteit* (1985) wordt, naast de bestrijding van de kleine criminaliteit, hieraan hoogste prioriteit in het toekomstige politieke en justitiële beleid toegekend. In aansluiting op dit beleidsuitgangspunt wordt in dit artikel ingegaan op de vraag welke middelen in dat plan geacht worden een bijdrage te leveren aan een doelmatig en effectief politieoptreden tegen deze vormen van misdaad. Het begrip middel of opsporingsmiddel zal hier in ruime zin gehanteerd worden: het omvat behalve het gebruik (opslaan en bevragen) van politieke informatie- en registratiesystemen tevens de operationele opsporingstactieken en -methodieken, alsmede enkele operationele samenwerkingsverbanden zoals die in het artikel van L. Nuijten-Edelbroek zijn beschreven.

In de volgende paragrafen wordt vooral ingegaan op de inhoud van de middelen die de politie, met name de tactische recherche, ter beschikking staan – of in het vooruitzicht zijn gesteld – in de fase voorafgaand aan de aanhouding, het verhoor en de eventuele in-verzekeringstelling van de verdachte tijdens het opsporingsonderzoek. Indien daartoe reden is worden bovendien enkele vragen aan de orde gesteld aangaande samenhang, doelmatigheid en toepassing van de middelen die in het plan worden bepleit.

Twee aspecten van de bestrijding van georganiseerde misdaad door de politie komen hier niet ter sprake, namelijk de frekwentie waarmee bepaalde middelen worden ingezet én de effectiviteit van deze inzet. Hoewel beide aspecten belangrijk genoeg zijn, worden gegevens daarover niet systematisch verzameld en vastgelegd en zijn dan ook moeilijk toegankelijk voor derden.

* De auteur is onderzoeker bij het WODC

Samenleving en criminaliteit

In de beleidsvoornemens van de regering wordt gesteld dat voor de bestrijding van georganiseerde misdaad in Nederland politie en justitie alle zeilen dienen bij te zetten. Ofschoon geen limitatieve opsomming van de vormen van de georganiseerde misdaad wordt gegeven, worden met name de illegale drughandel, het illegaal gokken, de wapenhandel, de prostitutie en de koppelbazerij genoemd. Indien aan deze misdadervormen op korte termijn niets gedaan wordt, dreigt er een groot gevaar voor de samenleving. Deze zienswijze wordt niet – zoals men wellicht zou verwachten – ingegeven door feitelijke kennis van omvang, verbreiding, verwevenheid, kort gezegd van de kwantiteit en 'kwaliteit' van de georganiseerde misdaad. Zij is vooral gebaseerd op de stellige indruk van politie- en justitiefunctionarissen over aard en omvang van dit verschijnsel. Welk beleid wordt er, gezien de uiterste krachtsinspanning die de politie moet leveren, nu voorgesteld? Welke maatregelen worden in het plan concreet genoemd in verband met een slagvaardig politieoptreden? Indien men de voorgestelde maatregelen overziet zijn zij in twee soorten te verdelen.

98

De eerste soort heeft betrekking op de *bedrijfsvoering* van de (gespecialiseerde) recherche:

- een nauwgezette vaststelling van taak en sterkte van deze afdelingen als tegenwicht voor de tendens bij de politie tot despecialisatie;
- een efficiëntere bedrijfsvoering, scholing van het recherchemanagement, beschikbaarstelling van financiële middelen voor bijzondere opsporingshandelingen en herbezinning op de rechtspositieregeling van de betrokken rechercheurs.

De tweede soort maatregelen heeft betrekking op de *operationele middelen* bij de uitvoering van het tactisch (opsporings)onderzoek:

- uitbreiding van bovenlokale (geautomatiseerde) politieke informatiesystemen;
- bovenlokale misdaadanalyse;
- intensivering van bovenlokale tactische samenwerkingsverbanden;
- (aanpassing van) wetten en regelingen met betrekking tot het operationele opsporingsonderzoek.

Tot zover de inhoud van het regeringsplan. In het nu volgende zal alleen aandacht worden besteed aan de tweede soort maatregelen omdat zij het meest direct raken aan het feitelijke opsporingsonderzoek. Achtereenvolgens worden in de drie hierna volgende paragrafen de operationele middelen op bovenlokaal niveau besproken en wordt in de slotparagraaf ingegaan op de wetten en regelingen rond opsporingsonderzoek.

Politiële informatiesystemen

De Nederlandse politie beschikt over talloze informatiesystemen op lokaal, regionaal en landelijk niveau. Deze systemen kunnen zowel geautomatiseerd als niet-geautomatiseerd zijn (voor handmatig of gemechaniseerd gebruik). Bovendien kan de opgeslagen informatie op diverse terreinen betrekking hebben, zoals criminaliteit, verkeer en dergelijke. Zo zijn er het centrale politieregister, de centrale opsporingsregisters, het goederen- en aangiftesysteem, de dactyloscopische systemen, de herkenningendiensten, de verkeersongevallenregistratie, de bekeuringsafhandelingsystemen en de meldkamergegevens. Dat politie informatie systemen – zeker als het gaat om systemen die criminele informatie bevatten – belangrijke instrumenten kunnen zijn bij de oplossing van misdrijven staat buiten kijf. Systematisch geordende gegevens kunnen niet alleen een belangrijk hulpmiddel zijn bij het tactische recherche-onderzoek, zij bieden daarnaast ook de mogelijkheid tot het toepassen van misdaadanalyse (o.a. Sietsma, 1985). Als zodanig zijn dergelijke systemen onmisbare repressieve en preventieve middelen voor de politie misdaadbestrijding. Ten behoeve van de bestrijding van de georganiseerde misdaad worden in het regeringsplan vier systemen genoemd die regionaal of landelijk uitbreiding behoeven, dan wel opgezet moeten worden: uitbreiding van de regionale geautomatiseerde herkenningendiensten (HKD's); uitbreiding van het regionale geautomatiseerde goederen- en aangiftesysteem (GAS); de oprichting van landelijke en regionale criminele inlichtingendiensten (CID's); de opzet van een landelijk systeem voor dactyloscopische verzamelingen (DACTY).

De herkenningdiensten

Herkenningdiensten bij politiekorpsen verzamelen en systematiseren (handmatig of gemechaniseerd) gegevens op basis van opge- maakte processen-verbaal. Afhankelijk van het feit of het gaat om een zaak met een bekende of een onbekende dader bevat het informatie- systeem persoonsgegevens van de verdachte. Daarnaast worden gegevens over het strafbare feit, de modus operandi en dergelijke vast- gelegd. Samengevat kan de vastgelegde infor- matie als 'harde' criminele informatie worden bestempeld.

In het kader van de Basisregeling regionale samenwerking politie,¹ is een ontwikkeling op gang gekomen die moet voorzien in regio- nale geautomatiseerde herkenningdiensten. Deze moeten gevoed en bevroegd kunnen worden door de gemeentelijke politiekorpsen, het korps Rijkspolitie en de centrale recherche informatiedienst, de CRI. Hoewel er nog dis- cussie wordt gevoerd over het exacte aantal regio's (Projectgroep, 1985), ligt het in de bedoeling dat dit geautomatiseerde systeem in 1986 volledig operationeel is.

Landelijk bestaat er een Centraal Politieregis- ter (CPR) dat is ondergebracht bij de CRI. Dit bestand bevat onder andere gegevens van processen-verbaal met een bekende dader en biedt dus gedeeltelijk informatie die de her- kenningsdiensten verstrekken. Overigens be- schikte de CRI in het verleden over één centrale herkenningdienst, doch deze is inmiddels opgedeeld over de afzonderlijke recherche- centrales van de afdeling recherchezaken. Zoals het er nu naar uitziet ligt het niet in de bedoe- ling weer tot een centrale HKD bij de CRI te komen

De criminele inlichtingendiensten

Criminele inlichtingendiensten verzamelen, ver- geleken met de herkenningdiensten, zoge- naamde 'zachte' informatie -over potentiële verdachten en als crimineel bekend staande personen. Bij de verzameling van deze crimi- nele informatie gaat het vooral om personen die betrokken zijn, of waarschijnlijk betrokken zullen raken bij misdrijven die een ernstige inbreuk doen op de rechtsorde. De CID's be- ogen dan ook kennis te vergaren over misdrij- ven die mogelijk in de toekomst gepleegd wor-

den. Dit betekent dat CID-systemen een veel beperktere groep van (potentiële) verdachten omvatten dan de herkenningssystemen (Graafland, 1982). De bronnen voor de CID's zijn daarentegen zeer talrijk, bijvoorbeeld surveillance-eenheden, informatierechercheurs, observatie-eenheden, herkenningssystemen, tipgevers, informanten, infiltranten en anderen (o.a. Blaauw, 1974).

Afgaande op het beleidsplan lijkt nu op korte termijn uitvoering gegeven te zullen worden aan de ontwerp CID-regeling zoals die reeds een aantal jaren gereed ligt. Daarin wordt voorzien in regionale CID's op grond van de Basisregeling politieke samenwerking, en in een landelijke CID ondergebracht bij de CRI. Vooralsnog worden de criminele inlichtingendiensten noch regionaal, noch landelijk voorzien van geautomatiseerde systemen.

Het goederen- en aangiftesysteem

101

Veelal beschikken politiekorpsen over gescheiden informatiesystemen voor gegevens over ontvreemde goederen en aangiften. Beide systemen zijn over het algemeen te koppelen met behulp van een kengetal, bijvoorbeeld het proces-verbaalnummer. Een geïntegreerd goederen- en aangiftesysteem bevat beide soorten gegevens in één bestand. Geautomatiseerde goederen- en aangiftesystemen zijn op dit ogenblik nog in ontwikkeling. Zo is in de regio Groningen een dergelijk geautomatiseerd systeem onlangs uitgetest en zal het in de regio Arnhem binnenkort worden ingevoerd. Het ligt overigens in de bedoeling het GAS in de toekomst uit te breiden tot alle politieregio's. Van een landelijk GAS is op dit moment nog geen sprake. Wel bestaan er op landelijk niveau bij de CRI coördinatiepunten voor specifieke ontvreemde goederen, namelijk de Kunst- en Antiekdiefstallencentrale en de Autodiefstallencentrale die tevens voorziet in een landelijke registratie van ontvreemde en vermiste vaartuigen en scheepsmotoren. Bij beide centrales worden gegevens handmatig verwerkt. Ten slotte willen wij voor wat betreft de autodiefstallen nog wijzen op de mogelijkheid het geautomatiseerde Kenteken- en Opsporingssysteem (dat wordt bijgehouden door de onderafdeling signalering van de CRI) in Veendam te bevragen.

De dactyloscopische verzamelingen

Als vierde politieel informatiesysteem noemt het beleidsplan ten slotte geautomatiseerde dactyloscopische verzamelingen ofte wel vingerafdrukken. Evenals het goederen- en aangiftesysteem staat automatisering van dergelijke verzamelingen nog in de kinderschoenen en is alleen in de regio Groningen tot op heden een geautomatiseerd dactyloscopisch identificatiesysteem ingevoerd.² De voorbereidingen tot automatisering van de dactyloscopische gegevens bij de CRI verkeren inmiddels in een gevorderd stadium.

Overige politieke informatiesystemen

Bovenstaande informatiesystemen dienen volgens het kabinetsrapport een bijdrage te leveren aan de bestrijding van de georganiseerde misdaad. Het lijkt in dit verband zinvol ook nog te wijzen op andere bestaande bovenlokale politieke informatiebronnen.

102

In de eerste plaats zijn er, op basis van vrijwillige samenwerking en buiten de politieke basisregeling om, twee regionale identificatiecentrales (RIC's) in Twente en Zuid-Limburg die tot doel hebben de aangesloten korpsen in de regio van opsporingsinformatie te voorzien. De gegevens die in deze systemen zijn opgeslagen zijn vergelijkbaar met die in een herkenningssysteem. Beide identificatiecentrales werken tot nu toe met gemechaniseerde bestanden, maar zullen naar verwachting binnenkort overgaan op automatisering.

In de tweede plaats beschikken de diverse recherchecentrales van de CRI over handmatige informatiesystemen waaruit de politie gegevens kan putten, terwijl de CRI deze informatie ook verwerkt in periodieke opsporingsbladen en recherche-informatiebulletins.

Ten slotte is er bij de CRI een landelijk geautomatiseerd systeem van gesignaleerd staande personen. Dat wil zeggen een systeem van personen van wie de aanhouding wordt gevraagd, van personen voor wie een aandachtvestiging geldt en van personen voor wie een parketsignalering bestaat in verband met het betekenen en het ten uitvoer leggen van vonnissen.

Bovenlokaal zullen in de nabije toekomst vier informatiesystemen een belangrijk aandeel moe-

ten leveren in de politieke bestrijding van de georganiseerde misdaad: de herkenningssystemen, de criminele inlichtingendiensten, de goederen- en aangiftesystemen en de dactyloscopische verzamelingen. Het zou voorbarig zijn op dit moment te trachten een oordeel te geven over het functioneren van deze systemen. Zonder uitzondering verkeren zij nog in een fase van ontwikkeling. Uitspraken over hun praktische toepassing en hun nut kunnen pas gedaan worden wanneer zij enige tijd volledig operationeel zijn. Wel kan men in dit stadium bij de voorstellen een aantal kanttekeningen plaatsen.

Een eerste kanttekening betreft de invoering van enerzijds regionale, anderzijds landelijke systemen. Men kan zich nu reeds afvragen waarom twee van de vier systemen die regionaal hun beslag krijgen, ook centraal ingevoerd worden (CID en DACTY) en de twee andere (HKD en GAS) niet.

103

Een tweede kanttekening betreft de verhouding van de vier voorgestelde informatiesystemen tot elkaar maar ook tot andere systemen die al bestaan of in ontwikkeling zijn. In de eerste plaats valt daarbij te denken aan de verhouding tussen informatiebestanden bij de diverse recherchecentrales van de CRI en de toekomstige regionale HKD-systemen, én aan de verhouding tussen de regionale GAS-en en de centrales voor bepaalde onvreemde goederen bij de CRI. Wanneer het gaat om inhoudelijk vrijwel dezelfde of overlappende informatie is coördinatie en afstemming dringend gewenst. Dat geldt ook als het gaat om zaken van organisatorische aard. Zo zal in de tweede plaats bijvoorbeeld rekening gehouden moeten worden met de inpassing van bestaande regionale identificatiecentrales in de toekomstige regionale herkenningdienststructuur.

Deze en andere problemen omtrent de afstemming van alle (toekomstige) politieke informatiesystemen verdienen in dit stadium van opbouw en uitbouw alle aandacht. Op centraal niveau bestaat dan ook reeds een aantal jaren de Stuurgroep Recherche Informatie Systeem (RIS), waarin vertegenwoordigd zijn het openbaar ministerie, de departementen van Justitie en Binnenlandse Zaken, alsmede de politie. Deze stuurgroep bundelt alle mogelijke lande-

lijke en regionale automatiseringsactiviteiten en houdt zich onder meer bezig met systemen als HKD's, ontvreemde goederensystemen, dactyloscopische gegevensverwerking en dergelijke (Kuntze e.a., 1982).

Een derde kanttekening willen wij maken bij de automatisering, of juist de niet-automatisering. De vraag is namelijk waarom het (voorlopig) niet in de bedoeling ligt de CID's te automatiseren en de overige drie (HKD, GAS en DACTY) wel. Heeft dat te maken met de inhoud van de CID-bestanden, namelijk de 'zachtheid' van de gegevens, of spelen andere redenen, bijvoorbeeld van financiële aard een rol? De vraag klemt des te meer omdat men juist de CID-informatie zou kunnen zien als een uitermate geschikt instrument op informatiegebied voor opsporingsonderzoek bij de bestrijding van georganiseerde misdaad.

104

Ten slotte komen wij dan bij een aantal opmerkingen over de regels en regelingen die gelden voor het gebruik van politieke informatiesystemen. Zeker nu de automatisering op dit terrein zo'n hoge vlucht neemt, kan aan dit aspect niet worden voorbij gegaan. Bij het vastleggen van persoonsgegevens in geautomatiseerde bestanden, zoals bij de regionale herkenningdiensten, is de privacy van de burger in het geding. Er is dan ook een reglement geautomatiseerde registratie herkenningdiensten en een commissie van toezicht die op de naleving daarvan oog houdt.³ Deze commissie ziet eveneens toe op naleving van het voorlopige reglement dactyloscopisch identificatiesysteem regio Groningen. Met betrekking tot het goederen- en aangiftesysteem is er eveneens een commissie van toezicht en voor wat betreft de criminele inlichtingendiensten voorziet de CID-regeling in een dergelijke commissie. Recentelijk hebben de Ministers van Justitie en van Binnenlandse Zaken de Tweede Kamer een beleidsplan betreffende de automatisering van de politieke informatievoorziening doen toekomen.⁴ In dat beleidsplan wordt onder meer melding gemaakt van de voorbereidingen met betrekking tot een Wet op de Politie registers, waarin privacy-aspecten, beveiliging van en controle op de bestanden geregeld zullen worden. Van één, voor alle systemen geüniformeerd privacy-reglement met een daaraan

gekoppelde commissie van toezicht is in dat beleidsplan geen sprake. Om te voorkomen dat analoog aan de vele los van elkaar staande informatiesystemen een veelheid van regelingen en commissies ontstaat, is ook in dat opzicht een goede afstemming en standaardisatie aan te bevelen.⁵

Misdaadanalyse

Misdaadanalyse is het verzamelen, koppelen en rangschikken van alle mogelijke beschikbare gegevens over misdaad en (potentiële) daders op grond van bepaalde criteria, om deze vervolgens nader te bestuderen. Op basis van dergelijke studies kunnen conclusies worden getrokken of prognoses worden gemaakt die bij moeten dragen tot een strategische planning van het opsporingsonderzoek (Sietsma, 1985). In het plan *Samenleving en criminaliteit* wordt misdaadanalyse als een belangrijk middel gezien bij de bestrijding van georganiseerde misdaad. In de nabije toekomst wordt dan ook voorzien in de uitbreiding van de CRI met een stafafdeling misdaadanalyse en zullen ook op regionaal niveau dergelijke afdelingen worden opgezet. Tot nu toe is misdaadanalyse slecht van de grond gekomen. Weliswaar is bij de verschillende recherchecentrales van de CRI een aantal misdaadanalysatoren werkzaam, maar zij komen op een enkele uitzondering na niet aan hun taak toe. De belangrijkste reden daarvan is, dat zij werken met handmatige informatiesystemen. Gezien het beperkte aantal mensen, soupeert de verwerking van de grote hoeveelheid informatie reeds alle tijd op (Rapport functioneren CRI, 1985).

Een gespecialiseerde afdeling voor misdaadanalyse bij de CRI waar gegevens van de recherchecentrales gecoördineerd worden verwerkt en bewerkt, vormt een belangrijke stap naar een meer gestructureerde aanpak van informatievoorziening ten behoeve van de bestrijding van georganiseerde misdaad. Datzelfde geldt voor de opzet van regionale afdelingen die zich met dezelfde werkzaamheden bezig zullen houden.

In dit stadium kunnen een paar opmerkingen gemaakt worden bij de toekomst van het fenomeen misdaadanalyse. Een eerste opmerking

betreft de beschikbare bronnen. Zoals eerder werd opgemerkt loopt men bij de huidige ontwikkelingen op informatiegebied de kans dat er allerlei politieke informatiebronnen beschikbaar zijn waarvan de onderlinge afstemming of samenhang deels onduidelijk is. Juist voor misdaadanalyse lijkt een dergelijke afstemming van essentieel belang. Waarschijnlijk zal reeds snel blijken dat juist een koppeling van gegevens uit verschillende politieke informatiebestanden een doelmatige wijze van misdaadanalyse mogelijk maakt.

Een tweede opmerking heeft betrekking op misdaadanalyse op basis van CID-gegevens. Wanneer men er vanuit gaat dat voor de bestrijding van georganiseerde misdaad de zogenaamde 'zachte' informatie van de criminele inlichtingendiensten van groot belang is, dan wekt het enige verbazing dat juist in dit geval gewerkt zal moeten worden met handmatige of gemechaniseerde informatiebestanden. Het is dan ook alleszins denkbaar dat, conform de ervaringen met de misdaadanalysatoren bij de afzonderlijke centrales van de CRI, regionale en landelijke (staf)afdelingen voor misdaadanalyse, meer bezig zullen zijn met het in stand houden van het systeem zelf, dan met het doel waarvoor zij worden opgezet.

106

Bovenlokale tactische samenwerking

In geval van zeer ernstige of grootschalige vormen van criminaliteit is het al geruime tijd niet ongebruikelijk dat het opsporingsonderzoek een bovenlokaal karakter krijgt en uitgevoerd wordt door ad hoc-rechercheteams. Dit geldt met name indien sprake is van (series) ernstige misdrijven die in verschillende plaatsen zijn gepleegd, of indien verdachten in verschillende plaatsen woonachtig zijn. Een dergelijk bovenlokaal opsporingsonderzoek kan worden geëntameerd door het openbaar ministerie, lokale politiekorpsen of een district van de Rijkspolitie. Een politiekorps kan, volgens Art. 50 van de Politiewet, formeel beroep doen op bijstand bij een opsporingsonderzoek indien haar eigen mankracht daarvoor te beperkt is. Na toestemming van het openbaar ministerie kan dan worden overgegaan tot de instelling van een ad hoc-rechercheteam. Het is ook mogelijk dat op basis van informele

samenwerking tussen korpsen tot de instelling van dergelijke teams wordt besloten. Als derde maatregel ter bestrijding van georganiseerde misdaad wordt in het regeringsplan gepleit voor voortzetting en uitbouw van bovenlokale samenwerkingsverbanden, zoals drugteams, fraudeteams of andere ad hoc-rechercheteams.

In dat kader zullen we kort ingaan op enkele problemen van praktische en juridische aard die zich kunnen voordoen bij de inzet van ad hoc-rechercheteams, die al eerder door anderen werden verwoord. (De Jong e.a., 1980). Een eerste probleem van praktische aard, dat zich bijna altijd voordoet, is het mankrachtprobleem voor de korpsen die de bijstand leveren. Vaak moeten hun eigen opsporingsonderzoeken op een laag pitje worden gezet of worden uitgesteld, met alle gevolgen van dien. Een tweede praktisch probleem doet zich nogal eens voor bij het zogenaamde centrumkorps, het korps van waaruit het opsporingsonderzoek wordt gecoördineerd. Die coördinatie geldt namelijk niet alleen de opsporingsactiviteiten van het team zelf, maar tevens het overleg met het openbaar ministerie. Dat laatste klemmt met name indien de opsporingsactiviteiten de grenzen van een arrondissement overschrijden. In politiekringen zou er dan ook een voorkeur bestaan voor overleg met één coördinerend Officier van Justitie die leiding geeft aan het opsporingsonderzoek.

107

Het laatste coördinatieprobleem hangt ook samen met een juridische kwestie, namelijk de vraag naar de relatieve competentie. Welke rechtbank is competent, casu quo welke Officier (of Officieren) van Justitie geeft leiding aan het opsporingsonderzoek en is verantwoordelijk voor de vervolging? Het zal geen bevreemding wekken dat in gevallen waarbij de grenzen van de arrondissementen worden overschreden, in politiekringen wordt gepleit voor scheiding van beide verantwoordelijkheden.

Zeker nu in het algemeen veel nadruk wordt gelegd op regionale samenwerking van de politie ligt het tamelijk voor de hand dat voor de bestrijding van georganiseerde misdaad ook intensivering van bovenlokale tactische samenwerking wordt bepleit. Het lijkt niettemin zinvol, voor zover dat niet reeds is gebeurd,

een aantal van de hierboven geschetste consequenties daarvan nader te bestuderen voordat dergelijke samenwerking op nog grotere schaal in de praktijk wordt gebracht.

Opsporingsonderzoek

Over het algemeen is de wetgever terughoudend in het toekennen van ingrijpende bevoegdheden aan opsporingsambtenaren. In het operationele opsporingsonderzoek zijn de twee bekendste 'zware' middelen de huiszoeking en het afluisteren van telefoongesprekken. De toepassing van beide bevoegdheden is, vanwege de inbreuk op de persoonlijke levenssfeer van de burger, in de wet geregeld. Toch lijkt de wetgever van mening te zijn dat voor de opsporing bij zwaardere categorieën van criminaliteit, ook zwaardere (tactische) opsporingsmiddelen en -bevoegdheden noodzakelijk zijn. Onlangs trad bijvoorbeeld een wet in werking die bij moet dragen aan de inperking van de handel in verdovende middelen. In deze Nadere wijziging van de Opiumwet worden ook voorbereidingshandelingen strafbaar gesteld. Tevens wordt uitbreiding gegeven aan de bevoegdheden van de Nederlandse justitie tot het vervolgen van personen die in het buitenland handelingen verrichten die in- of uitvoer van drugs beogen, bevorderen, voorbereiden enzovoort.⁶ Ook werd in het voorjaar van 1985 de Wet Wapens en Munitie door de Tweede Kamer aangenomen. Deze wet kent aan opsporingsambtenaren ruimere bevoegdheden toe bij de opsporing van illegaal voorhanden zijnde vuurwapens.⁷ Daarnaast ligt er een voorstel van wet tot wijziging van de grondwettelijke bepaling over het binnentreden in woningen. Voor bijzondere gevallen zou deze bevoegdheid dienen te worden versoepeld.⁸

Er zijn in het opsporingsonderzoek echter ook middelen of methoden aan te wijzen die minder strikt geregeld zijn dan de hierboven genoemde. Wellicht ten overvloede wijzen wij in dit verband op het feit dat de Officier van Justitie leiding geeft aan het opsporingsonderzoek en dat er tijdens dat onderzoek vaak intensief overleg plaatsvindt tussen de verantwoordelijke politiefunctionaris en het openbaar ministerie onder andere over de inzet van minder gebruikelijke, ingrijpende of kostbare politieke

opsporingsmethoden. We bespreken een aantal van deze methoden.

Vrijwel iedere burger kent het verschijnsel van de raambiljetten waarmee getracht wordt informatie te verkrijgen die moet leiden tot de opheldering van ernstige misdrijven (vaak levensdelicten en roofovervallen). Voor informatie die in beginsel of in belangrijke mate leidt tot de opsporing van daders wordt van overheidswege een beloning in het vooruitzicht gesteld. Een andere manier waarbij de politie publiekelijk een beroep doet op de burger voor informatie over misdrijven is het televisieprogramma *Opsporing verzocht*.

Minder bekend bij het publiek zijn methoden waarbij de politie opsporingsinformatie verkrijgt met behulp van derden zoals tipgevers, informanten en infiltranten, of middels de inzet van eigen mensen zoals onder cover-agenten, observatieteams en volgploegen. Tipgevers en informanten – vaak zelf deel uitmakend van het criminele milieu – verstrekken de politie inlichtingen over (nog te plegen) misdrijven, veelal op voorwaarde dat zij anoniem zullen blijven. Het is niet ongebruikelijk voor goede tips te betalen, indien deze resultaat opleveren bij het opsporen van verdachten (Vrij Nederland, 1985). Burgerinfiltranten en onder cover-agenten dringen het criminele milieu binnen en trachten op die manier ernstige strafbare feiten of voorbereidingen daartoe op het spoor te komen. Beide figuren, maar met name de politieman als infiltrant en pseudokoper, staan momenteel erg in de belangstelling in de pers (Intermediair, 1985) en de politievakliteratuur (Blaauw, 1980 en 1985; Sietsma, 1985). Ook in de politiek bestaat grote aandacht voor deze opsporingsmethode, zoals bleek uit de behandeling in de Tweede Kamer van de Nadere wijziging van de Opiumwet.¹⁰

Observatieteams en volgploegen verzamelen informatie over personen die verdacht worden van het plegen of beramen van ernstige vormen van misdaad. Zij hanteren daarbij methoden als onopvallend volgen en observeren. Daartoe zijn zij uitgerust met allerlei technische middelen, bijvoorbeeld snelle auto's.

Bij een nadere beschouwing van de operationele middelen die in deze paragraaf aan de orde wa-

ren, kan worden vastgesteld dat er nogal wat variatie bestaat in de wijze waarop deze zijn geregeld, wat betreft toepassing en bevoegdheden. Naast wettelijke regelingen worden grenzen veelal bepaald in het overleg tussen openbaar ministerie en de politie. Deze berusten waarschijnlijk grotendeels op de (gegroeide en nu gangbare) praktijk en op bepaalde afspraken of richtlijnen daaromtrent. De discussie rondom het verschijnsel van de under cover-agent zal er misschien toe leiden dat er in de toekomst een uniforme landelijke regeling zal komen waarbij de inzet van dit middel, alsmede de bevoegdheden van de uitvoerder nader worden bepaald. In het verlengde daarvan zou dan tevens aandacht besteed kunnen worden aan een regeling voor de omgang met derden, zoals tipgevers, informanten en burger-infiltranten. Een aantal opsporingsmethoden, dat ernstig inbreuk doet op de privacy van de burger is bij de wet geregeld: huiszoeking en het aftappen van de telefoon. Een dergelijke regeling bestaat evenwel niet als het gaat om de inzet van observatieteams en volgploegen; opsporingsmiddelen die, naar onze mening, minstens zo'n zware inbreuk doen op de persoonlijke levenssfeer van de burger als huiszoeking en het afluisteren van telefoongesprekken.

Besluit

In dit artikel is een schets gegeven van een viertal maatregelen die volgens het plan *Samenleving en criminaliteit* ingezet zouden moeten worden voor de bestrijding van bovenlokale georganiseerde misdaad door de politie. Het ging er daarbij vooral om aan te geven welke operationele middelen de politie ter beschikking staan, of in de toekomst zullen staan bij het opsporingsonderzoek. In het regeringsplan worden concreet de volgende maatregelen voorgesteld: uitbreiding en opzet van informatiesystemen, misdaadanalyse, intensivering van tactische samenwerking en ten slotte aanpassing van wetten en regelingen betreffende het opsporingsonderzoek.

Wanneer men het pakket van maatregelen in zijn totaliteit bekijkt, dan staan de politie in de nabije toekomst nogal wat middelen ter beschikking die haar moeten helpen efficiënt en effectief tegen de georganiseerde misdaad

op te treden. Toch hebben wij kunnen constateren dat wat betreft de ideeën over afstemming en samenhang met betrekking tot de diverse middelen nog het een en ander in het plan ontbreekt. Bovendien hebben we vastgesteld dat andere methoden in het opsporingsonderzoek, of het nu gaat om misdaadanalyse, het werken met tipgevers of de inzet van undercover-agenten, niet los te zien zijn van de (andere, nieuwe) bevoegdheden van de opsporingsambtenaar, in casu de politie. Het is dan ook van belang dat bij de aanpassing van wetten en regelingen betreffende het opsporingsonderzoek de politie – maar ook haar tegenspelers – duidelijkheid verschafft wordt over de toepassing van de middelen en de bevoegdheden daaromtrent. Bij de totstandkoming van dergelijke regelingen kunnen naar onze mening de ontwikkelingen in Engeland als voorbeeld dienen. Daar trad onlangs *The police and criminal evidence act* in werking, die de bevoegdheden en verplichtingen van de politie in het opsporingsonderzoek uitvoerig regelt. Uit dit voorbeeld blijkt dat het niet alleen wenselijk maar ook mogelijk is te komen tot een algemeen en samenhangend beleid ten aanzien van het opsporingsonderzoek.

Noten

¹ Basisregeling regionale samenwerking politie; besluit van de Minister van Justitie en de Minister van Binnenlandse Zaken van 7 december 1979. Staatscourant 244, 1979.

² Beschikking samenwerking dactyloscopisch identificatiesysteem regio Groningen. Staatscourant 193, 1982.

³ Reglement geautomatiseerde registraties herkenningdiensten. Staatscourant 193, 1981.

Beschikking houdende wijziging van het Reglement geautomatiseerde herkenningdiensten. Staatscourant 177, 1983.

Jaarverslag 1984 van de Commissie van toezicht geautomatiseerde herkenningdienst.

⁴ Brief van de Minister van Justitie en van Binnenlandse Zaken betreffende automatisering van de politieke informatievoorziening. Tweede kamer, vergaderjaar 1984-1985, 19159, nrs. 1-2.

⁵ De stuurgroep Recherche Informatie Systeem (RIS) kent overigens ook een projectgroep die zich bezighoudt met privacy-aspecten van informatiesystemen.

⁶ Wet tot nadere wijziging van de Opiumwet. Staatsblad 495, 1985.

⁷ Wet wapens en munitie.

Tweede kamer, vergaderjaar 1984-1985, 14413, nrs. 9-14.

⁸ Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet van bepalingen over het binnentreden in woningen. Tweede kamer, vergaderjaar 1985-1986, 19013, nrs. 1-3.

⁹ Behandeling van het wetsvoorstel Nadere wijziging van de Opiumwet.

Handelingen Tweede kamer, vergaderjaar 1984-1985, nr. 25, blz. 4616; nr. 27, blz. 4827; nr. 27 blz. 4829.

Literatuurlijst

Blaauw, J.A. De bestrijding van de georganiseerde misdaad in Nederland.

Algemeen politieblad, 123e jrg., nr. 10, mei 1974, blz. 227-236.

Blaauw, J.A. Bestrijding handel verdovende middelen: een hopeloze zaak?

Algemeen politieblad, 129e jrg., nr. 8, april 1980, blz. 171-181.

Blaauw, J.A. Infiltratie als nieuw specialisme aanvaard of hellend vlak?

Algemeen politieblad, 134e jrg., nr. 11, 1985, blz. 243-253.

Brendel, C. en T. Gerritse. De under cover-agenten van commissaris Sietsma.

Vrij Nederland, 46e jrg., nr. 19, 1985, blz. 1-2.

Graafland, H.J. Regeling criminele inlichtingendiensten.

Algemeen politieblad, 131e jrg., nr. 3, februari 1982, blz. 54-58.

Jong, M.L.J. de en F.P.M. Engelbregt. Functioneren ad hoc rechteams op de keper beschouwd; modeverschijnsel of noodzaak?

Algemeen politieblad, 129e jrg., nr. 11, mei 1980, blz. 255-267.

Kuiter, A.C.H. en G.E. Lagerwaard. Stuurgroep adviseert over regionale automatisering.

Algemeen politieblad, 131e jrg., nr. 16, 1982, blz. 343-347.

Legebeke, C. Oom agent dealt.

Intermediair, 21e jrg., nr. 31, 1985, blz. 1-9.

Projectgroep politie-samenwerking van het Coördinerend politie beraad. Samen over de drempel; een kaderregeling voor duurzame

samenwerking voor rijks- en gemeentepolitie.
Z.pl. en uitg., 1985.

Rapport inzake het functioneren van de Centrale recherche informatiedienst.

's-Gravenhage, Algemene rekenkamer, 1985.

Samenleving en criminaliteit; een beleidsplan voor de komende jaren.

's-Gravenhage, Ministerie van Justitie, 1985.

Sietsma, K. Rechercheurs naar de recherche.

In: De recherche onder de loupe; inleidingen voor het recherche congres op 14 en 15 oktober 1985 te Zutphen; onder red. van C. Fijnaut en A. Kuijvenhoven. Lochem, Van den Brink, 1985, blz. 166-201.

Sietsma, K.J.H.H. Bestrijding handel in verdovende middelen; een andere benadering.

Algemeen politieblad, 129e jrg., nr. 17, augustus 1980, blz. 411-422.

Literatuuroverzicht

Algemeen
Strafrecht en strafrechtspleging
Criminologie
Gevangeniswezen
Reclassering
Psychiatrische zorg
Kinderbescherming
Politie
Drugs

Literatuur-informatie

114

Van de artikelen die in deze rubriek zijn gepubliceerd, kunnen bij de documentatie-afdeling van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het Ministerie van Justitie tegen betaling kopieën worden aangevraagd.

Ook lezers die geïnteresseerd zijn in literatuur over een bepaald onderwerp, kunnen desgewenst gebruik maken van de diensten van deze afdeling.

In beide gevallen kan men zich schriftelijk of telefonisch wenden tot de afdeling documentatie van het W.O.D.C., Postbus 20301, 2500 EH 's-Gravenhage, tel. 070-706553/706555.

Algemeen

1

Fiselier, J.P.S. *Commissie-Roethof speelt in interim-rapport de bal terug.*

Delikt en delinkwent, 15e jrg., nr. 5, mei 1985, blz. 402-407 (N).

In het kort wordt de inhoud weergegeven van het interimrapport van de commissie Roethof. Dit rapport had tot doel advies te geven over mogelijke verbeteringen bij de voorkoming en bestrijding van kleine criminaliteit. Onderwerpen die in het artikel de revue passeren, zijn: de gehanteerde definiëring van kleine criminaliteit, de economische gevolgen ervan, de achtergronden ervan en de reacties erop van de burgers en overheden. De auteur plaatst enige kanttekeningen

bij de voorgestelde maatregelen van preventieve aard, bij de potentiële slachtoffers van criminaliteit, bij de afhandeling door politie en justitie en bij de wijze waarop door de commissie het begrip kleine criminaliteit werd gedefiniëerd.

2

Krisisopvang in Nederland. Themanummer.
Marge, 9e jrg., nr. 5, zomer 1985 (N).

Deze aflevering is geheel gewijd aan het thema crisisopvang; d.m.v. een grote verscheidenheid aan artikelen wordt beoogd een representatief beeld te schetsen van de ontwikkelingen in dit jonge werkveld. In deel 1 wordt een overzicht gegeven van verschillende soorten crisisopvang, de maatschappelijke betekenis ervan, de wijze van functioneren en de relatie die zij onderhoudt met andere hulpverleningsinstellingen. In deel 2 worden de wankelrelatiepatronen en machtsverhoudingen binnen een opvangcentrum geschetst. Ook wordt aandacht besteed aan het groeiende aantal psychiatriecliënten in deze sector. Deel 3 behandelt de vrouwenopvang en besteedt aparte aandacht aan de problematiek van allochtone hulpzoekende vrouwen. De jongerenopvang staat centraal in deel 4: de bijzondere kanten aan deze opvang en de fricties met het overheidsbeleid. In deel 5 wordt de problematische verhouding tussen de overheid en de crisisopvangsector belicht en leveren verschillende instanties commentaar op de te verwachten Nota Opvangvoorzieningen.

115

3

Wattenberg, E. *In a different light; a feminist perspective on the role of mothers in father-daughter incest.* Child welfare, 64e jrg., nr. 3, mei-juni 1985, blz. 203-211 (USA).

In dit artikel levert de auteur kritiek op conclusies m.b.t. de rol van de moeder bij incest tussen vader en dochter, zoals die veelvuldig in de literatuur te vinden zijn. Hierin wordt de moeder gezien als indirect (soms zelfs direct) verantwoordelijk voor de situatie waarin incest tussen vader en dochter voorkomt. De auteur wijst deze conclusies van de hand, enerzijds op grond van de in haar ogen matige kwaliteit van het onderzoek waar deze conclusies op gebaseerd zijn, anderzijds vanuit het feministische gezichtspunt waarin het gezin – in een patriarchale maatschappij – als broedplaats van geweld wordt gezien. Zij laat zien hoe de mythe van de collaborerende moeder kon ontstaan en hoe deze door een sexistische denkwijze in stand wordt gehouden. Implicatie voor de praktijk (bijv. therapie) is volgens de auteur dat de rol en de positie van de moeder in het gezin versterkt moeten worden. Met literatuuropgave.

Abel, C.F. *Corporate crime and restitution.*

Journal of offender counseling, services and rehabilitation, 9e jrg., nr. 3, lente 1985, blz. 71-93 (USA).

In bedrijfsverband gepleegde criminaliteit vormt volgens de auteur een grotere bedreiging van de sociale en economische orde van onze samenleving dan "straatcriminaliteit" zoals moord, mishandeling, broering, vandalisme en diefstal. Het huidige strafrechtelijke systeem is echter onvoldoende op deze vorm van criminaliteit ingesteld, waardoor traditionele strafrechtelijke procedures ineffectief zijn. De schrijver bepleit een heroriëntering binnen het strafrechtelijk beleid zodat door bedrijven gepleegde criminaliteit een hogere prioriteit krijgt. Vergoeding van schade is daarbij volgens hem de enige effectieve procedure. Verschillende uitgangspunten en eisen waaraan een op restitutie gerichte rechtspraak moet voldoen, worden besproken. Indien de verantwoordelijkheid voor bedrijfs-criminaliteit tot individuen kan worden herleid, wordt voorgesteld hen te verplichten tot participatie in voor de samenleving nuttige programma's; binnen of buiten de gevangenis. Als de verantwoordelijkheid bij het bedrijf in zijn geheel dient te worden gelegd, is restitutie slechts mogelijk in de vorm van betaling ineens of in termijnen.

116

Baauw, P.J. en R. Bom. *Dienstverlening: van VED naar wet?*

Proces, 64e jrg., nr. 4, april 1985, blz. 96-104(N).

Na jaren van jurisprudentie, circulaire, experimenten, onderzoeken en evaluaties is in juni 1984 het rapport 'Dienstverlening: van experiment naar wet' van de Voorbereidingsgroep Experimenten Dienstverlening (VED) verschenen. In dit artikel merken de auteurs op dat bij de straftoemeting thans in ruime mate sprake is van het zgn. 'sentence-bargaining', dat zich grofweg afspeelt in drie fasen (voor, tijdens en na de zitting) en waarbij het al dan niet aanbieden van dienstverlening een grote rol kan spelen. Dit wordt geïllustreerd met twee voorbeelden. Vervolgens worden de vaste en variabele randvoorwaarden voor dienstverlening besproken. Hierbij wordt ingegaan op een aantal problemen die in het bovengenoemde rapport onduidelijk zijn, zoals het rechtskarakter van dienstverlening, het legaliteitsbeginsel, het ne bis in idem beginsel en problemen die samenhangen met het beleid. Vervolgens wordt aangegeven welke knopen door de VED wel zijn doorgchakt en de belangrijkste voorstellen worden gememoreerd. Tot slot worden nog enige opmerkingen gemaakt over het strafrecht als veroorlovend systeem (de wetgever kent bevoegdheden toe) en als stuursysteem (het beleid bepaalt hoe men deze bevoegdheden al dan niet aanwendt).

Davis, R.C., F. Kunreuther and E. Connick. *Expanding the victim's role in the criminal court dispositional process: the results of an experiment.*

Journal of criminal law and criminology, 75e jrg., nr. 2, zomer 1984, blz. 491-505 (USA).

Dit artikel geeft een impressie van de uitkomsten en de problemen van het "Victim Involvement Project (VIP)", dat ten doel had de inbreng van delict-slachtoffers in de strafzaak te vergroten. Het betreft een quasi-experimenteel onderzoek in Brooklyn Criminal Court: in de experimentele afdeling van deze rechtbank werd VIP geïntroduceerd, in de controle afdeling niet. VIP bestond uit contacten tussen een belangvertegenwoordiger van het slachtoffer en de OvJ. De OvJ kon naar aanleiding hiervan het belang van het slachtoffer in zijn requisitoir verwerken. Als tegenprestatie verleende de VIP-medewerkers administratieve en organisatorische ondersteuning aan de OvJ. Uitkomsten: in de experimentele afdeling werden door toedoen van het VIP meer voorwaardelijke septs en minder geldboetes opgelegd dan in de controle afdeling, hetgeen samenhangt met een frequentere oplegging van schadevergoeding aan het slachtoffer als voorwaarde in het vonnis. In praktijk werd aan deze voorwaarde nauwelijks voldaan. Niet alleen dit, maar ook de sterke identificatie van de VIP-medewerkers met de rol van de OvJ leidde bij de slachtoffers in de experimentele afdeling niet tot minder ontevredenheid over hun eigen inbreng. Het bleek problematisch hun belang routinematig te behartigen in het requisitoir, mede ten gevolge van de richtlijnen voor de OvJ's van hogerhand. Daarnaast bleken de OvJ's huiverig voor aantasting van hun decisionaire bevoegdheden door VIP.

Met literatuuropgave.

Informatique et délinquance. *Themanummer.*

Revue de droit pénal et de criminologie, 65e jrg., nr. 4, april 1985, blz. 283-395 (B).

Dit speciale nummer over computerfraude en andere met automatische gegevensverwerking samenhangende criminaliteit bevat – na een inleiding van H.D. Bosly – de volgende artikelen:

- Briat, M., La fraude informatique: une approche de droit comparé.
- Pradel, J. et Chr. Fenillard, Les infractions commises au moyen de l'ordinateur.
- Jaeger, M., La fraude informatique.
- Spreutels, J.P., Infractions liées à l'informatique en droit Belge.
- De Schutter, B., La criminalité liée à l'informatique.

Naast de literatuurverwijzing in de artikelen bevat het nummer nog een beknopte literatuurlijst.

Jonge, G. de. *Dubieuze kanten van dienstverlening.*

In oktober 1984 heeft de Coornhert-Liga, op een door haarzelf te Maastricht belegd symposium, gezegd dat de resultaten van de experimenten met dienstverlening geenszins tot de conclusie leiden dat dienstverlening tot een wettelijke hoofdstraf moet worden gepromoveerd. De auteur geeft in dit artikel in het kort de argumenten aan waarom dienstverlening niet bij wet dient te worden geregeld. Ter aanvulling van de argumenten die genoemd zijn op het symposium maakt de auteur in dit artikel nog enkele opmerkingen over de tot nu toe onderbelichte kanten van het fenomeen dienstverlening. Zo gaat hij in op de rol van de coördinator dienstverlening die naar zijn mening zowel als rechter als politiemans optreedt. Vervolgens wordt het aspect dwangarbeid als alternatief voor werkloosheid behandeld. Tot slot meent de auteur dat het alternatief voor de vrijheidsstraf het verdwijnen ervan is. Hierbij wordt gewezen op de voorlopige conclusies van de bestuurscommissie alternatieve sancties van het C.O.C.
Met literatuuropgave.

9

118

Langemeijer, G.E., *'De vermolmde knoet van het strafrecht'*.

Delikt en delinkwent, 15e jrg., nr. 1, januari 1985, blz. 7-9 (N).

De auteur reageert op een artikel van Dessaur met gelijke titel (zie excerpt nr. 5, JV 8/84). Hij stelt dat voor de ziekten van de samenleving die Dessaur schetst, het strafrecht nooit een geneesmiddel kan zijn; ook niet als men het hervormt (hier stemt hij in met Dessaur). De oplossing die in het geschrift van Dessaur aangedragen wordt, brengt hem echter in verwarring: "een revolte van de weldenkende meerderheid, die zich niet langer door de ideologen van de afbraak, de vervuiling, de nivellering en de regressie de wet laat stellen." Dit middel lijkt de auteur erger dan de kwaal en hij betwijfelt dan ook of het wel de bedoeling van Dessaur was praktische oplossingen aan te dragen. Dessaur licht in een naschrift toe dat het haar ging om een bewustzijnsrevolte.

10

Pratt, J. and K. Bray. *Bail hostels: alternatives to custody?*

British journal of criminology, 25e jrg., nr. 2, april 1985, blz. 160-171.

Voor de overbevolking in gevangnissen zijn in Engeland diverse oplossingen bedacht, waarvan een heeft geleid tot de oprichting van "bail hostels". Dit zijn tehuizen voor verdachten die niet onder borgtocht vrijgelaten kunnen worden omdat zij geen vaste verblijfplaats hebben, en voor ernstige of in andere opzichten problematische verdachten. Zodoende heeft de rechter de mogelijkheid deze verdachten in afwachting van hun proces i.p.v. hen in een toch al overbe-

volkt huis van bewaring te plaatsen, door te sturen naar een dergelijk tehuis. Als zodanig zijn deze tehuizen bedoeld als een alternatief voor voorlopige hechtenis. De auteurs onderzochten het functioneren van een dergelijk tehuis waar ook het personeel het vermoeden had dat het tehuis niet werd gebruikt als alternatief voor de voorlopige hechtenis en weten wilde waarom dit zo was. De auteurs baseerden zich op interviews en persoonlijke gegevens van 59 van de 64 bewoners. Het bleek dat het tehuis inderdaad niet werd gebruikt voor de verdachten of delinquenten voor wie het in eerste instantie bestemd is. Het lijkt er volgens de auteurs op dat het de advocaten van betrokkenen dikwijls gemakkelijker uitkomt hun cliënten als daklozen te beschouwen en het bail hostel als een voor de advocaat handige voorziening. Een tweede reden is dat de politie verdachten liever in de gevangenis ziet en onder aanvoering van de verdachten belastende argumenten, zich vaak met succes tegen borgstelling verzet.

Met literatuuropgave.

11

Scholten, Th.W. *De Coornhert-Liga en de dienstverlening.*

Proces, 64e jrg., nr. 4, april 1985, blz. 109-115 (N).

119

De auteur neemt het standpunt dat het bestuur van de Coornhert-Liga op het in oktober 1984 gehouden symposium t.a.v. het experiment dienstverlening innam, kritisch onder de loupe. Hij plaatst kanttekeningen bij de twee absolute en drie relatieve criteria die het bestuur hanteert voor het al dan niet als geslaagd beoordelen van het experiment. De auteur wijst op de discrepantie tussen de opvattingen van de Coornhert-Liga verwoord in de alternatieve Justitiebegroting 1984 (dienstverleningsaanbod nadat de rechter een (korte) vrijheidsstraf heeft opgelegd) en de opvattingen uitgesproken op het symposium ('een bijzondere vorm van diversion'). Ook lijkt individualisering in het strafrecht voor de Liga plotseling een taboe te zijn. De Liga heeft geen oog en begrip voor de gegroeide praktijk. Tenslotte gaat het de auteur te ver de reclassering af te schilderen als cipier in burger in de open inrichting Nederland. Het bestuur van de Liga heeft zich volgens de auteur met haar standpunt inzake dienstverlening vervreemd van haar leden en sympathisanten.

12

Timmerman, H. en G. Breembroek. *Sekse en straftoemeting.*

Tijdschrift voor criminologie, 27e jrg., nr. 2, maart/april 1985, blz. 88-97 (N).

Onderzocht is in hoeverre er verschil is in de opgelegde straf tussen mannen en vrouwen bij eenzelfde delict (eenvoudige diefstal). Het gerapporteerde dossieronderzoek strekt zich uit over de jaren 1971-1979, waarvan telkens om het jaar de Staten van Inlichtingen

van 150 mannen en van 150 vrouwen in de steekproef zijn opgenomen. De resultaten geven aan dat, wanneer men controleert voor intermediërende variabelen zoals recidive en de waarde van de vermiste goederen en de burgerlijke staat van de dader, vrouwen minder vaak gevangenisstraf krijgen opgelegd en wat de andere strafsoorten betreft lichter gestraft worden dan mannen. Mogelijke verklaringen voor het geconstateerde verschil zijn niet empirisch onderzocht. Met literaturopgave.

13

Welsh, A. *Differential sentencing patterns among felony sex offenders and non-sex offenders*. Journal of criminal law and criminology, 75e jrg., nr. 2, zomer 1984, blz. 443-458 (USA).

120

Dit dossieronderzoek gaat na in hoeverre sexuele delicten zwaarder bestraft worden dan niet-sexuele agressieve delicten. Op grond van de sterk negatieve publieke opinie zou men een zwaardere bestraffing verwachten, op grond van de veelal hogere sociale status van sexuele delinquenten zou men een lichtere bestraffing verwachten. De analyse betreft een steekproef van 208 sexuele delicten in Ohio tussen 1979-1981 en een vergelijkingsgroep van 208 niet-sexuele agressieve delicten. Om de hoogte van de strafmaat te quantificeren is een schaal ontwikkeld op grond van beoordelingen door 17 reclasseringsambtenaren van verschillende soorten veroordelingen. Om de ernst van de strafzaak te quantificeren is gebruik gemaakt van de door de reclassering gehanteerde FSW (Felony Sentencing Worksheet), opgesteld als advies/richtlijn voor de rechters. Resultaten: sexuele delicten worden gemiddeld zwaarder bestraft dan niet-sexuele delicten, ondanks het feit dat sexuele strafzaken naar FSW-maatstaven minder ernstig zijn en het feit dat bij sexuele delicten fysiek (!) minder schade wordt toegebracht aan het slachtoffer. Bij sexuele delicten werd vaker een zwaardere straf opgelegd dan als FSW-richtlijn was aangegeven, terwijl bij niet-sexuele delicten vaker lichter gestraft werd. Met literaturopgave.

Criminologie

14

Kreisl, R. *Der Labeling Approach; Metamorphosen eines theoretischen Ansatzes*. Kriminologisches Journal, 17e jrg., nr. 2, 1985, blz. 137-144 (BRD).

Dit artikel is gebaseerd op de voordracht die als bijdrage aan het thema "15 jaar Labeling Approach", is gehouden op de sociologendag 1984. De auteur gaat na wat er van de Labeling Approach (LA) na 15 jaar overgebleven is. Hij komt daarbij tot de slotsom dat de LA niet dood is, maar door de verschillende groeperingen binnen de criminologie, zowel de "kritiese" als de traditionele, betrekkelijk geruisloos is ingepast

en daarmee – volgens de auteur: helaas – onschadelijk gemaakt. De stelling van de auteur is dat de LA net als elke andere theorie tot een werktuig is gereduceerd. Het kritisch potentieel is daarmee verloren gegaan. Dit proces van “verwording” van wetenschappelijke revolutie tot normale wetenschap (naar analogie van Kuhn) wordt door de auteur kort beschreven. Vervolgens gaat hij in op enkele voor deze normalisering verantwoordelijke factoren.
Met literatuuropgave.

15

Lindquist, C.A., T. Daniels Smusz and W. Doerner. *Causes of conformity: an application of control theory to adult misdemeanor probationers.* International journal of offender therapy and comparative criminology, 29e jrg., nr. 1, 1985, blz. 1-14.

De auteurs trachten Hirschi's versie van de sociale controletheorie m.b.t. de oorzaken van delinquent gedrag van jeugdigen toe te passen op jonge, volwassen, voor niet ernstige delicten veroordeelden (first-offenders) die een voorwaardelijke straf hebben gekregen met toezicht van het Leger des Heils in Florida. De auteurs stellen als hypothese dat de drie 'bindende' elementen van de theorie gerelateerd zijn aan 'conformity': regelvolgend gedrag.

De drie elementen van Hirschi worden door de auteurs beschreven als:

1) 'attachment': gehechtheid aan ouders, school en leeftijdgenoten is negatief gerelateerd aan delinquent gedrag; 2) 'involvement': hoe meer men is betrokken in conventionele activiteiten, hoe minder gelegenheid voor deviant gedrag; 3) 'commitment': hoe meer aspiraties om door scholing iets te bereiken, hoe meer men streeft naar 'conformity' dan naar deviantie. 'Conformity' wordt door de auteurs gemeten aan het resultaat van de proeftijd. Het eerste element, 'attachment', wordt geoperationaliseerd als huwelijkse staat en het aantal personen dat van de betrokkene afhankelijk is; het tweede element 'involvement' door het hebben van een volledige baan; het derde, 'commitment', door opleidingsniveau, de op het werk doorgebrachte tijd en inkomensniveau. Een en ander wordt door de auteurs theoretisch onderbouwd. De resultaten bevestigen de hypothese slechts in zwakke mate. De eerste deel-hypothese (t.a.v. 'attachment') werd niet bevestigd. De tweede ('involvement') werd ondersteund. De derde ('commitment') werd door de bevindingen het meest ondersteund. Nader onderzoek met andere operationalisaties lijkt noodzakelijk.
Met literatuuropgave.

16

Mayhew, P. and L.J.F. Smith. *Crime in England and Wales and Scotland: a British crime survey comparison.*

British journal of criminology, 25e jrg., nr. 2, april 1985, blz. 148-159.

De in 1982 in Engeland, Wales én Schotland gehouden British Crime Survey (BCS), een slachtofferenquête, corrigerde het beeld als zou van deze twee landen Schotland de grootste criminaliteitsomvang hebben. Deze gedachte kan alleen staande worden gehouden als i.p.v. slachtofferenquêtegegevens de officiële politiestatistieken gebruikt worden. De BCS, ontworpen ter maximalisering van vergelijkbaarheid van gegevens, laat zien dat de omvang van de criminaliteit in beide landen – enkele typen misdrijven daargelaten – zich op ongeveer gelijk niveau bevindt. Dat de Schotten meer aangifte (bereidheid hebben) doen, kan het gevolg zijn van het feit dat er in Schotland per 100.000 inwoners meer politie is en er verhoudingsgewijs meer mensen tegen schade en diefstal verzekerd zijn, maar zeker is dit allerminst. Tot slot gaan de auteurs in op enkele methodologische problemen m.b.t. de opzet van een vergelijkend slachtofferonderzoek.

Met literatuuropgave.

17

Mugford, S. *Fear of crime – rational or not? A discussion and some Australian data.*

122

Australian and New Zealand journal of criminology, 17e jrg., december 1984, blz. 267-275.

In dit artikel behandelt de auteur een model m.b.t. angst voor misdaad. In dit model is angst voor misdaad gebaseerd op twee componenten: een psychologische ('irrationele') en een sociologische ('rationele') component. M.b.t. de eerste merkt de auteur op dat angst in het algemeen kleiner is bij personen die – vrijwillig – deel uitmaken van een groep en zich sociaal gesteund weten. De tweede component is gerelateerd aan de waarschijnlijkheid slachtoffer te worden van een misdrijf. Het is in de praktijk mogelijk dat deze twee componenten elkaar tegenwerken, zodanig dat verschillen in angst voor misdaad tussen groepen onopgemerkt blijven als men deze componenten niet onderscheidt. De auteur past zijn model toe op gegevens, ontleend aan een Australisch survey uit 1975. Hij onderzoekt het verband tussen angst voor misdaad, slachtofferschap en burgerlijke staat voor vrouwelijke respondenten. Het blijkt dat ongetrouwde vrouwen vaker slachtoffer zijn van diefstal, roof, verkrachting, etc. dan getrouwde vrouwen. Uit ander onderzoek blijkt echter dat het huwelijk vrouwen slecht bekomt: zij scoren hoger op stress dan ongetrouwde vrouwen. Beide gegevens resulteren uiteindelijk in een zeer gering verschil m.b.t. angst voor misdaad tussen getrouwde en ongetrouwde vrouwen.

Met literatuuropgave.

18

Race, crime and criminal justice. *Themanummer.*

In dit themanummer wordt in een reeks artikelen aandacht geschonken aan het verband tussen ras en criminaliteit (z.g. witte-boordencriminaliteit wordt hier buiten beschouwing gelaten). In mindere mate komen ook sexeverschillen aan de orde. Tot dusverre is door criminologen aan de relatie tussen ras en criminaliteit relatief weinig aandacht besteed of het moest zijn i.v.m. discriminatie door justitie. Enigszins hetzelfde geldt voor sexe en leeftijd. Door verwaarlozing van deze factoren ontnemt men zich de gelegenheid tot beter begrip van criminaliteit te komen. De artikelen in dit themanummer gaan in op de manieren waarop ras is gerelateerd aan diverse vormen van criminaliteit én op de wijze waarop er door het gezag op wordt gereageerd. Een constante in de meeste artikelen is de oververtegenwoordiging van mannelijke zwarten in gevangnissen en aantallen arrestaties. Dit blijkt niet zonder meer aan discriminatie door justitie toegeschreven te kunnen worden. Niet aan de orde komen de ondervertegenwoordiging van Aziaten. Bestudering van dit gegeven zou volgens de redacteurs van het themanummer, Chilton en Galvin, tot beter begrip van crimineel gedrag kunnen leiden, evenzeer als de bestudering van de oververtegenwoordiging van mannelijke, zwarte Amerikanen.

123

19

Sacco, V.F. *Shoplifting prevention: the role of communication-based intervention strategies.*

Canadian journal of criminology, 27e jrg., nr. 1, januari 1985, blz. 15-29.

In dit artikel gaat de auteur in op de effectiviteit van voorlichtingscampagnes als een middel voor het oplossen van sociale problemen. Aan de hand van de literatuur op dit gebied bespreken zij twee soorten interventiestrategieën: de directe benadering, gericht op de winkeldief zelf en de indirecte benadering, gericht op het publiek in het algemeen. Beide benaderingen hebben volgens de auteur een grote kans om te mislukken. Belangrijke factoren zijn o.a. het gebrek aan empirische kennis m.b.t. winkeldiefstal en de reactie daarop van het publiek. Elke voorlichtingscampagne zal daarom het niveau van 'trial and error' niet overstijgen. Voorts is er sprake van een grote afstand tussen de informatie van de voorlichtingscampagne en de feitelijke situatie van de winkeldiefstal. Tenslotte blijkt uit de literatuur dat een onpersoonlijke voorlichtingscampagne veel minder effectief is dan een meer persoonlijke bron van informatie, vooral als het gaat om veranderingen in het gedrag. Volgens de auteur zijn massale voorlichtingscampagnes prematuur; eerst zal er op basis van experimenten bepaald moeten worden welke strategieën effectief zijn. Met literatuuropgave.

20

Sampson, R.J. *Neighborhood and crime: the structural*

determinants of personal victimization.

Journal of research in crime and delinquency, 22e jrg., nr. 1, februari 1985, blz. 7-40 (USA).

Met behulp van gegevens uit slachtofferstudies die in de jaren 1973 tot en met 1975 in de Verenigde Staten zijn gehouden, wordt het verband onderzocht tussen buurtkenmerken en de kans om slachtoffer te worden van een misdrijf. De slachtofferstudies hadden betrekking op nationale steekproeven die bij elkaar ca. 400.000 geïnterviewden omvatten. De in de studie betrokken buurtkenmerken waren sociaal-economische factoren (armoede, inkomensongelijkheid), sociale integratiefactoren zoals de mobiliteit van de bewoners en de gezinsstructuur, de bewoningsdichtheid en de raciale samenstelling van de buurtbevolking. Met behulp van variantie-analyse werd nagegaan in hoeverre deze variabelen een onafhankelijke invloed hebben op de kans om slachtoffer te worden van diefstal of een geweldsmisdrijf. Sociale integratiefactoren en de bewoningsdichtheid bleken deze kans het sterkst te beïnvloeden. Raciale samenstelling, armoede en inkomensongelijkheid waren als oorzakelijke factor duidelijk minder belangrijk. De schrijver concludeert dat de onderzoekresultaten zich binnen de bestaande theoretische perspectieven moeilijk laten interpreteren. Ook de consequenties voor het te voeren overheidsbeleid zijn onduidelijk.

Met literatuuropgave.

124

21

Silverman, R.A. and L.W. Kennedy. *Loneliness, satisfaction and fear of crime: a test for non-recursive effects.*

Canadian journal of criminology, 27e jrg., nr. 1, januari 1985, blz. 1-13.

De auteurs onderzoeken m.b.v. LISREL (een techniek waarmee modellen, waarin causale relaties tussen variabelen zijn gespecificeerd, getoetst kunnen worden) de effecten van eenzaamheid, leeftijd en satisfactie op angst voor misdaad. De auteurs gebruiken voor hun onderzoek gegevens uit twee 'general area surveys', de Edmonton area study en de Winnipeg area study van 1981. In deze surveys werd uit aselekt gekozen huishoudens telkens één respondent, ouder dan 18 jaar geïnterviewd. Exogene variabelen: leeftijd, sexe en het aantal mensen in een huishouden. Endogene variabelen: eenzaamheid, tevredenheid met het bestaan (satisfactie) en angst voor misdaad. De resultaten laten zien dat voor mannen en vrouwen verschillende modellen van toepassing zijn. Voor mannen geldt dat leeftijd angst voor misdaad het best voorspelt (hoe ouder, hoe banger). Voor vrouwen ontbreekt dit verband. Hier blijken andere variabelen betere predictors, zoals het alleen wonen. Alle relaties blijken voor zowel mannen als vrouwen recursief te zijn, d.w.z. dat eenzaamheid tot angst leidt, maar angst evengoed tot eenzaamheid.

Met literaturopgave.

In dit referaat (november 1984) gaat de auteur in op de georganiseerde criminaliteit in West-Duitsland. Hij verstaat hieronder een vooropgezette samenwerkingsstructuur over een langere termijn tussen verschillende personen die strafbare feiten plegen met gebruikmaking van moderne infrastructures, met het doel op korte termijn grote financiële winst te behalen, zonodig door middel van bruut geweld. Aan de hand van voorbeelden geeft de auteur aan hoe wijd verspreid en op hoe grote schaal deze vorm van criminaliteit voorkomt (valse aandelen, schijn-b.v.'s, computer-criminaliteit). Het betreft hier miljoenen. De huidige maatschappijvorm maakt enerzijds de vorming van zulke criminele netwerken mogelijk, anderzijds belemmert zij een adequate aanpak van het probleem (bijv. door versoepeling van de grensbepalingen). Het politieapparaat heeft zich onvoldoende aangepast om deze moderne vorm van criminaliteit te kunnen bestrijden. De auteur doet aanbevelingen voor de vorming van een gestructureerd, internationaal opsporingsapparaat. Hierbij zal ook gebruik gemaakt moeten worden van bijv. infiltratie in een crimineel netwerk. Ingegaan wordt op de juridische problemen die hierbij kunnen ontstaan.

125

De laatste tijd is de aandacht voor slachtoffers van verkrachting sterk toegenomen. Er zijn twee aandachtsvelden te destilleren: enerzijds bescherming en preventie, anderzijds de genoegdoening en de verwerking van het slachtofferschap. In dit artikel wordt ingegaan op het tweede aspect, met name de invloed van de publieke attitude op het slachtofferschap. Bij het onderzoek (San Antonio, Texas) werd de publieke opinie gemeten d.m.v. interviews onder een steekproef van de bevolking, gelijk verdeeld over de drie subpopulaties: de Anglo's, de Mexicaans-Amerikanen en de negerbevolking. Tevens werden interviews bestudeerd met 61 slachtoffers van verkrachting, eveneens uit de drie bevolkingsgroepen, gehouden van '77 tot '79. De auteur vond een aantal verschillen tussen de subpopulaties: bij de zwarte bevolking bestaat een weliswaar ambivalente, maar toch tolerante houding t.a.v. het slachtoffer. De tolerantie neemt toe naarmate het rolpatroon minder conventioneel is. Een verklaring die hiervoor in de literatuur wordt gegeven is een historische: het was vanouds 'legitiem' dat een zwarte vrouw door een blanke man misbruikt werd; anderzijds waren zwarte mannen de zondebok als het de verkrachting van een blanke vrouw betrof. Bij de middle-class populatie van de Anglo's en in de

gesloten gemeenschap van de Mexicaans-Amerikanen vindt men een zeer conservatieve attitude t.o.v. verkrachting. Bij de Anglo's, vooral de vrouwen, wordt sterk de eigen verantwoordelijkheid c.q. schuld van het slachtoffer benadrukt; bij de Mexicaans-Amerikanen beschouwt men de verkrachter vaak als ziek. Dit impliceert tegelijk de onontkoombaarheid van verkrachting. Vrouwen staan hier toleranter tegenover het slachtoffer. Gemeenschappelijk voor alle bevolkingsgroepen is dat de publieke opinie, zowel op macro- als op mesoniveau, door zijn negatieve karakter, bijdraagt aan een versterking van het secundaire slachtofferschap.
Met literatuuropgave.

Gevangeniswezen

24

Box, S. and C. Hale. *Unemployment, imprisonment and prison overcrowding.*

Contemporary crises, 9e jrg., nr. 3, juli 1985, blz. 209-228.

126

Er bestaat een verband tussen de omvang van de werkloosheid en die van de gedetineerdenbevolking. Volgens de orthodoxe visie komt dit doordat een hogere werkloosheid leidt tot een stijging van de criminaliteit. De auteurs menen dat dit niet het geval is. Volgens hen beschouwen de justitiële autoriteiten probleemgroepen zoals werklozen een bedreiging voor de sociale orde. Dit geldt met name voor jonge zwarte werkloze mannen. De autoriteiten reageren met het vaker toepassen van vrijheidsstraf, omdat zij geloven dat zo'n reactie bijv. door afschrikking de bedreiging vermindert. De juistheid van hun stellingname tonen de auteurs aan m.b.v. tijdreeksgegevens omtrent de ontwikkeling van de werkloosheid, de criminaliteit en het straffoetmingsbeleid in Engeland en Wales in de periode 1952-1981. In het verlengde van het bovenstaande menen zij dat de huidige penitentiaire overbevolking kan worden opgelost door het gedetineerdenaanbod te verminderen in plaats van het drastisch uitbreiden van de penitentiaire capaciteit. Er zijn verschillende mogelijkheden om het gedetineerdenaanbod te reduceren, zoals o.a. het verlagen van strafduurmaxima. De (Britse) overheid heeft deze mogelijkheid bewust onvoldoende benut, omdat zij de penitentiaire overbevolking nodig heeft als legitimering voor het bouwen van nieuwe gevangenissen.
Met literatuuropgave.

25

Gaes, G.G. and W.J. McGuire. *Prison violence: the contribution of crowding versus other determinants of prison assault rates.*

Journal of research in crime and delinquency, 22e jrg., nr. 1, februari 1985, blz. 41-65 (USA).

De auteurs hebben een onderzoek ingesteld naar factoren die van invloed zijn op de mate waarin gede-

tineerden in penitentiaire inrichtingen geweld gebruiken tegen medege-detineerden en tegen inrichtingsfunctionarissen. Het onderzoek was gebaseerd op maandelijks gegevens omtrent 19 federale gevangenis in de Verenigde Staten. De onderzoeksperiode omvatte in totaal 33 maanden tussen 1975 en 1978. De factoren die met inrichtingsgeweld in verband werden gebracht, betroffen inrichtingskenmerken (zoals de mate van overbevolking, de capaciteit, de omvang en samenstelling van het personeelsbestand en de mate van beveiligung) en kenmerken van de gedetineerdenbevolking (zoals de leeftijdssamenstelling, de criminele voorgeschiedenis, drug- en/of alcoholmisbruik voorafgaande aan de detentie, het percentage niet-blanke gedetineerden enz.). Met behulp van een multivariate analysetechniek werd vastgesteld dat penitentiaire overbevolking verreweg de belangrijkste verklarende factor is van inrichtingsgeweld. Het onafhankelijke effect van de gemiddelde leeftijd hierop bleek veel minder groot te zijn dan in eerder onderzoek was vastgesteld. De schrijvers brengen de onderzoekresultaten tevens in verband met de bestaande theorieën omtrent prisonisatie van gedetineerden. Met literatuuropgave.

26

127

Haag, E. van den. *Rights and obligations of prisoners.* New England journal on criminal and civil confinement, 11e jrg., nr. 1, winter 1985, blz. 1-9 (USA).

De schrijver gaat in op verschillende rechten van en verplichtingen t.o.v. gedetineerden. M.b.t. de verplichting gedetineerden werk te verschaffen is de overheid volgens hem in gebreke gebleven. Slechts 20% van de gevangenisbevolking in de Verenigde Staten is in de gelegenheid tegen (geringe) betaling arbeid te verrichten. Gepleit wordt voor uitbreiding van de arbeidsmogelijkheden. Dit reduceert de kosten van detentie, went gedetineerden aan geregeld leven en werken, voorziet hen van een inkomen en stelt hen in staat de detentietijd zinvol te besteden. Vrijheidsstraf berooft gedetineerden van vele rechten. In zijn algemeenheid mag deze beperking van rechten volgens de auteur echter niet verder gaan dan i.v.m. de veiligheid en orde binnen de inrichting en het welbevinden van anderen noodzakelijk is. Om machtsmisbruik binnen de gevangenis te voorkomen, wordt een externe beklagcommissie voorgesteld die disciplinaire maatregelen kan nemen tegen gedetineerden en tegen personeelsleden. Tenslotte wijst de schrijver erop dat niet zozeer machtsmisbruik door bewaarders een bedreiging vormt voor de rechten van gedetineerden, als wel de informele machtsverhoudingen tussen de gedetineerden onderling.

27

Mols, G. en T. Spronken. *Controle van advocaten met metaaldetector bij gevangenisbezoek: geoorloofd fouilleren?*

Nederlands juristenblad, 60e jrg., nr. 9, 2 maart 1985, blz. 280-283.

In alle gesloten penitentiaire inrichtingen zijn of worden metaaldetectoren geplaatst om te voorkomen dat voorwerpen worden ingevoerd die gevaar opleveren voor de veiligheid en de goede gang van zaken in de inrichting. Iedere bezoeker dient zich aan controle d.m.v. deze detector te onderwerpen. Een advocaat die dit weigerde, werd de toegang tot de inrichting ontzegd. Een beroep op de rechter om deze toegang alsnog zonder controle te verkrijgen, werd afgewezen. Naar aanleiding van dit geval bestrijden de auteurs de rechtsgeldigheid van de controle van advocaten bij gevangenisbezoek. Zij beschouwen deze als een vrijbrief om tassen en kleding van bezoekers te onderzoeken en in strijd met het wettelijk geregelde beginsel van vrij verkeer tussen advocaat en cliënt. Dit beginsel is gebaseerd op de vooronderstelling van integriteit van de advocaat. De auteurs verwijzen daarbij tevens naar een uitspraak van een Westduits rechtscollege in een soortgelijk geval. Zij beschouwen controle met een metaaldetector als een fouilleringsmaatregel en roepen de Orde van Advocaten op politieke druk uit te oefenen teneinde de advocatuur uit te zonderen van deze controle.

28

128-

Oberheim, R. *Gefängnisüberfüllung; Versuch einer Skizzierung von Begriff, Wesen, internationaler Verbreitung, Geschichte, aktueller Bestandsaufnahme, Folgen und Ursachen im Strafvollzug.*

Zeitschrift für Strafvollzug und Straffälligenhilfe, 34e jrg., nr. 1, februari 1985, blz. 15-22 (BRD).

De penitentiaire inrichtingen in West-Duitsland zijn al sedert het begin van de jaren zeventig overbezet. Penitentiaire overbevolking is een internationaal fenomeen dat zich niet alleen in de Westerse landen voordoet, maar ook in Oost-Europa en in de derde wereld. In de Bondsrepubliek heeft de capaciteitsnood ertoe geleid dat eenpersoonscellen door meer gedetineerden worden bewoond en dat bijv. recreatiezalen zijn getransformeerd tot verblijfszalen. De gevolgen van de overbezetting zijn negatief. Zo is er sprake van een toename van agressief gedrag, angstgevoelens, lusteloosheid, lethargie, ongewenst sexueel gedrag en negatieve subcultuurvorming onder de gedetineerdenbevolking. Ook vormt de overbevolking een bedreiging voor de hygiëne, de beheersbaarheid en het behandelingsklimaat in de inrichting. Oorzaak van het huidige capaciteitsstekort is mede dat sedert het einde van de jaren zestig in de verwachting van een teruglopend gedetineerdenaanbod gevangenis capaciteit werd afgestoten. Verder werd de snelle toename van dit aanbod niet tijdig onderkend, zodat penitentiaire nieuwbouw lang achterwege bleef. Het stijgende aantal gedetineerden kan volgens de auteur worden herleid tot demografische factoren, een toename van de omvang van de criminaliteit en het langer worden van de opgelegde gevangenisstraffen. Een kant en klare oplossing voor de capaciteitsproblematiek is er volgens hem niet. Met literaturopgave.

Reclassering

29

Houter, G. en Th. van Haaen. *De rol van de reclassering*.

Proces, 64e jrg., nr. 4, april 1985, blz. 127-132 (N).

De commissie-van Andel meende in haar rapport 'Dienstverlening' dat er bij experimenten een taak voor de reclassering lag, waarbij zij voorop stelde dat de reclassering niet met controlerende taken zou worden belast, teneinde cliëntengerichtheid van de reclassering of het vertrouwen in die cliëntengerichtheid niet in gevaar te brengen. Om hulpverlening en controle te scheiden stelde de commissie-van Andel voor het bureau van de reclasseringsraad, dat niet rechtstreeks bij de begeleiding c.q. hulpverlening betrokken is, te belasten met een 'projectenbak' en het opstellen of doorgeven van afloopberichten aan de rechterlijke macht. De auteurs menen in dit artikel dat in het rapport van de Voorbereidingsgroep Experimenten Dienstverlening toch weer de door de reclassering benadrukte noodzaak van scheiding tussen hulpverlening en strafexecutie vervaagt, omdat de reclasseringsambtenaren taken als tussenpersoon tussen verdachte en justitie worden toebedacht. Naar de mening van de auteurs valt het te betreuren dat de A.R.V. zijn standpuntbepaling tegenover de commissie-van Andel m.b.t. de controlerende taken bij de reorganisatie van de reclassering heeft losgelaten. Vervolgens wordt aandacht besteed aan de dienstverlening na de reorganisatie. De auteurs merken o.a. op dat er geen regeling getroffen is voor gevallen waarin onenigheid ontstaat tussen de kandidaat-dienstverlener en de coördinator. Tot slot menen zij dat de reclassering dient te voorkomen dat zij een soort Engelse 'probation' gaat worden.

129

30

Huisman, R. *Foet WODC, foet reclassering*.

Proces, 64e jrg., nr. 4, april 1985, blz. 139-142 (N).

Naar de mening van de auteur van dit artikel worden in het eindrapport Dienstverlening van het WODC drie centrale vragen niet of nauwelijks beantwoord. Deze zijn: 1. aanzuigende werking in ruime zin: heeft invoering van dienstverlening geen zodanige uitbreiding van het sanctie-arsenaal tot gevolg, dat het totaal aantal strafrechtelijke reacties groter wordt?, 2. aanzuigende werking in engere zin: komt dienstverlening louter in plaats van gevangenisstraf of ook in de plaats van andere strafrechtelijke reacties als geldboete en voorwaardelijke vrijheidsstraf?, 3. sociale discriminatie: vergroot invoering van dienstverlening de bestaande sociale discriminatie in de rechtsgang? Deze vragen zijn centrale vragen, omdat een ontkenkend antwoord de rechtvaardigingsgrond vormt voor de wettelijke invoering van dienstverlening. Immers invoering van dienstverlening kan niet gerechtvaardigd worden indien dit leidt tot een vergroting van justitieel ingrijpen, dienstverlening een strafrechtverzwa-

ring tot gevolg heeft en de sociale discriminatie vergroot. Tot slot meent de auteur dat het WODC politiek beïnvloed is en dat het beschamend is dat de reclassering zich bereid heeft getoond de uitvoering (inclusief toezicht en controle) van de dienstverlening in de toekomst op zich te nemen, zonder dat de drie genoemde centrale vragen zijn beantwoord.

31

Iglehart, A.P. and M.P. Stein. *The female offender: a forgotten client?*

Social casework, 66e jrg., nr. 3, maart 1985, blz. 152-159 (USA).

130

De auteurs constateren dat vrouwelijke gedetineerden, hoewel hun aantal gestadig stijgt, nog steeds te weinig aandacht krijgen. Gezien het feit dat veel vrouwen toch al in een ongunstiger positie verkeren en meer afhankelijk zijn dan mannen, pleiten zij ervoor dat maatschappelijk werk(st)ers zich meer voor deze groep inzetten. De speciale kundigheden van deze hulpverleners kunnen zeer goed worden gebruikt, zoals b.v. bij het opzetten van speciale programma's, het leggen van contact tussen de cliënten en maatschappelijke instellingen, het de maatschappij en professionele instellingen meer bewust maken van de specifieke noden van vrouwelijke gedetineerden, het werven van beroepshulpverleners en vrijwilligers t.b.v. de resocialisatie en het opzetten van en participeren in hulpverlenings- en informatienetwerken. Zoals de situatie thans is, dient het initiatief tot dergelijke activiteiten volgens de auteurs uit te gaan van de maatschappelijk werk(st)ers maar wel in nauw overleg met de gevangenisautoriteiten. Zij wijzen erop dat steun van de laatstgenoemden onontbeerlijk is voor het welslagen van projecten en dat aan hun prioriteiten in eerste instantie de voorrang moet worden gegeven.

Met literatuuropgave.

32

Whitehead, J.T. *Job burnout in probation and parole: its extent and intervention implications.*

Criminal justice and behavior, 12e jrg., nr. 1, maart 1985, blz. 91-110 (USA).

Een bekend verschijnsel bij beoefenaars van sociale beroepen is 'job burnout', een toestand van emotionele uitputting en een inadequate, cynische houding bij personen die 'met mensen werken'. De oorzaak wordt gezocht in de chronische stress van intensief intermenselijk contact. De auteurs deden een onderzoek naar het voorkomen van job burnout onder reclasseringsmedewerkers (USA, n = 1517, respons 968 = 64%) aan de hand van de Marlach Burnout Inventory, een vragenlijst die de mate van burnout meet aan de hand van drie criteria: emotionele uitputting, depersonalisatie en persoonlijke voldoening (als vierde facultatief de betrokkenheid bij cliënten). Bovendien werden vragen gesteld over tevredenheid met het beroep, rolconflicten en demografische

variabelen. Enkele resultaten: het merendeel van de reclasseringswerkers heeft weinig last van job burnout, maar een niet te verwaarlozen percentage (10-15%) heeft er intensief en frequent last van. Job burnout komt het meest voor bij personen die enkele jaren in het vak zitten. De auteurs doen aanbevelingen om job burnout te voorkomen c.q. te bestrijden, zoals een realistische voorbereiding (voorlichting) op het werk, en een 'mentorschap' door enthousiaste oude rotten in het vak.

Met literatuuropgave.

Psychiatrische zorg

33

Blankstein, J.H. *Rechtspositie en TBR-behandeling: over macht en onmacht.*

Tijdschrift voor psychiatrie: 27e jrg., nr. 4, 1985, blz. 213-220 (N).

131

De auteur bespreekt de haken en ogen die kleven aan de rechtspositieregeling voor TBR-gestelden, aan de hand van het onlangs verschenen interimrapport van de commissie-Haars over dit onderwerp. Uitgangspunten van de TBR-maatregel zijn de verminderde toerekeningsvatbaarheid van de delinquent, het risico van delictherhaling en de mogelijkheid van positieve beïnvloeding d.m.v. therapie. Centraal staat de maatschappelijke veiligheid. Op grond hiervan heeft de rechter c.q. de behandelende inrichting het recht in te grijpen in bepaalde grondrechten (vrijheid, privacy). De betrokkene daarentegen heeft het recht deze legitimatie van inbreuken op zijn grondrechten te laten toetsen. Hiervoor moet een onafhankelijke instantie aanwezig zijn: periodieke evaluatie van de behandeling is het beste toetsingsmiddel. Men moet er echter rekening mee houden dat door het dwangkarakter ambigüiteit niet te vermijden is. Door bovenstaande uitgangspunten wordt het machts- en rechtsevenwicht in de TBR-situatie maximaal gehandhaafd.

34

Drost, T.R. en J.Ph. Eggink. *De delinquente psychopaat uit de jaren '70.*

Delikt en delinkwent, 15e jrg., nr. 5, mei 1985, blz. 428-445 (N).

In het artikel wordt beoogd een beeld te schetsen van de persoon van de zgn. 'criminele psychopaat' uit de jaren '70. De schets is gebaseerd op gegevens van 74 TBR-gestelden die in de Van Mesdagkliniek verbleven, te weten: crimineel-strafrechtelijke gegevens, gegevens over de jeugdsituatie, de situatie waarin het laatst gepleegde delict werd gepleegd en diagnostische gegevens. Eerst wordt de groep in haar geheel beschreven en bezien in hoeverre zij zich onderscheidt van de 'gewone' gevangenispopulatie c.q. de Nederlandse bevolking. Vervolgens wordt onderzocht of er binnen de totaalgroep verschillende typen kunnen worden onderscheiden aan de hand van de verzamelde gege-

vens. De ernst van het – vóór de TBR-stelling. – laatst gepleegde delict blijkt hiervoor het beste uitgangspunt te leveren. Het artikel wordt besloten met een korte nabeschuiving over het verschijnsel van de niet-agressieve delinquent die toch een TBR-stelling kreeg. Met literatuuropgave.

35

Hallschmid, C.A., E.L. Black and K.L. Checkley.
The core boundary: a conceptual analysis of interpersonal violence from a construct-systems perspective.

International journal of offender therapy and comparative criminology, 29e jrg., nr. 1, 1985, blz. 15-34.

De auteurs trachten te komen tot een begripsanalyse van woede ('anger') en geweld ('violence'), vanuit zowel de persoonlijke constructie-theorie als de systeemtheorie. Een en ander wordt grondig uitgewerkt. De relatie tussen beide theorieën wordt door de auteurs onder meer gelegd via de 'sociality corollary'. Dit begrip, in het Nederlands 'interactiestelling',¹ stelt dat de maat waarin iemand in zijn constructensysteem ruimte maakt vóór en assimileert mét de inhoud en de structuur van de percepties van een ander, tevens de mate bepaalt waarin gewerkt kan worden met een wederzijds gedeeld systeem van anticipaties. In de constructie-theorie wordt gesteld dat beide personen dan een rol tegenover elkaar innemen. De auteurs geven aan dat met behulp van de zgn. 'repertory grid' methode een voorspelling te doen is over de kans dat tegenovergestelde rollen (i.e. in een gewelddadige situatie) worden ingenomen. Zij spitsen dit toe op geweld binnen het huwelijk en lichten dit aan de hand van voorbeelden toe. Hiertoe wordt de subjectieve afstand tussen bepaalde constructen bepaald.

Met literatuuropgave.

¹ Zie Bonarius, A.: Persoonlijke psychologie, deel I, 1980.

36

Koenraadt, F. *Recht en de positie van ter beschikking gestelden: prelude op een rechtspositieregeling.*
Tijdschrift voor psychiatrie, 27e jrg., nr. 4, 1985, blz. 221-236 (N).

In november 1984 is in de Tweede Kamer het wetsontwerp TBR behandeld. Een wettelijke regeling over de rechtspositie van TBR-gestelden is in voorbereiding; onlangs is hierover een interimrapport van de commissie-Haars verschenen. De auteur pleit voor een hoog rechtsgehalte van de positie van TBR-gestelden, die immers wordt gekenmerkt door afhankelijkheid (van behandelaars, rechtbank) en een negatieve belangstelling (politiek, maatschappelijk). Hij wijst er op dat de invloed van het recht echter beperkt is en niet veel verder reikt dan het toetsen van procedures. Als fundamentele voorwaarden voor de – strafrechtelijke –

TBR-maatregel stelt de auteur: 1. De oplegging van een strafrechtelijke maatregel mag niet zonder meer de inperking van grondrechten rechtvaardigen. 2. Ook bij het opleggen van TBR moet het recht op zelfbeschikking blijven bestaan. 3. De TBR-gestelde heeft het recht invloed uit te oefenen op de aard van de hulpverlening. 4. De TBR-gestelde heeft het recht op concreet geformuleerde normen t.a.v. zijn materiële rechten, op een contradictionaire procedure en op voldoende informatie hierover. De aanstelling van een patiëntenvertrouwensman, zoals ook in psychiatrische inrichtingen gebeurt, maakt deze belangenbehartiging mogelijk. Voor een goede rechtsregeling is het verder nodig dat de behandelaar deskundigheid en bevoegdheid kan scheiden. Een maximumduur van de TBR-maatregel versterkt de rechtspositie en levert bovendien het noodzakelijke tijdsperspectief. Met literatuuropgave.

Kinderbescherming

37

Dünkel, F. *L'influence de la défense sociale sur la réforme du droit pénal des mineurs et de leur détention en RFA; comparaison entre les pays européens.* Revue de droit pénal et de criminologie, 65e jrg., nr. 6, juni 1985, blz. 507-528 (B).

133

De auteur, onderzoeker aan het Max Planck Instituut voor buitenlands en internationaal strafrecht te Freiburg (BRD), geeft in dit artikel een aantal bevindingen van zijn vergelijkend onderzoek naar het strafrecht en de strafrechtstoepassing ten aanzien van jeugdigen in verschillende landen. Dit onderzoek zal in de loop van 1985 worden gepubliceerd. Hij beschrijft eerst de situatie in de Duitse Bondsrepubliek, waar in 1977 de herziening van de wet op de strafvoltrekking zijn beslag kreeg. Ondanks de in de jaren '70 overal sterk toegenomen kritiek op het behandelingsmodel, ook wel met 'medisch' model aangeduid, is in de BRD de straf, en evenzo de jeugdstraf, altijd gezien als een opvoedkundige maatregel. De par. 2 en 4 van genoemde nieuwe wet brengen, volgens de auteur, de beginselen van de 'Défense Sociale' (vooral onder woorden gebracht door Marc Ancel) op voorbeeldige wijze in toepassing: straffen in preventieve zin, met respect voor de rechten van de veroordeelde; naast zijn recht op socialisatie heeft deze de plicht actief mee te werken aan zijn sociale aanpassing. De auteur bespreekt vervolgens het verschil in strafrechtstoepassing met betrekking tot volwassenen en jeugdigen en de huidige tendensen in de BRD. Na aangegeven te hebben welke problemen internationale vergelijking met zich meebrengt (functionele gelijkwaardigheid, uitgestrektheid van het onderzoekveld, meer dan dertig cultureel verschillende landen in vijf continenten) bespreekt hij een aantal resultaten van dit onderzoek in Europa. Het onderzoek toont aan dat het straffen van jeugdigen alleen bij uitzondering geschiedt (of wordt geacht te geschieden). In grote trekken valt jeugddelin-

quentie onder niet-strafrechtelijke maatregelen, zoals opvoeding in open inrichtingen, in nauwe samenwerking met vormen van jeugdhulpverlening. De auteur stipt aan dat Engelse en Scandinavische hervormingsplannen neigen zich te distantieëren van straffen voor onbepaalde tijd. Deze tendens is ook waarneembaar bij Duitse kinderrechters. Uit empirisch onderzoek blijkt dat met het oog op recidive minder repressieve maatregelen vaak beter werken. Gevangenisstraf dient alleen te worden toegepast in geval van ernstige delicten. Alleen voor zware recidive is uit een veiligheidsoogpunt gevangenisstraf aangewezen.
Met literatuuropgave.

Politie

38

Bell, D.J. *The police response to domestic violence: a multiyear study.*

Police studies, 8e jrg., nr. 1, lente 1985, blz. 58-64.

134

Schrijvend over de bemoeienis van de politie met twisten in de huiselijke sfeer, stelt de auteur eerst aan de hand van een literatuuroverzicht vast dat de politie deze primair ziet als een privé familie-aangelegenheid, als gevolg waarvan niet (op de juiste wijze) opgetreden wordt. Het doel van het onderzoek was om bij de politie gemelde ruzies en de afhandeling daarvan te onderzoeken. De auteur onderzocht 128.171 bij 752 politie-organisaties in Ohio aangemelde ruzies in de periode augustus 1979 tot januari 1982. De slachtoffers bleken hoofdzakelijk vrouwen te zijn en zij werden in 43 procent van de gevallen gewond of gedood. De politie ging in 14 procent van de gevallen over tot een arrestatie. Het onderzoek maakt allereerst duidelijk dat geweld tegen echtgenotes het belangrijkste familieprobleem is. Ook is gebleken dat de politie bijdraagt aan de voortzetting van deze problematiek door niet, of in onvoldoende mate, slachtoffers te beschermen en daders te arresteren. Tevens was een verband te constateren tussen het niet indienen van een klacht en het niet optreden van de politie. De kans dat de politie doorverwees was kleiner bij niet indienen van een klacht. Tot slot doet de auteur aanbevelingen voor een adequater politie-optreden.
Met literatuuropgave.

39

Flanagan, T.J. *Consumer perspectives on police operational strategy.*

Journal of police science and administration, 13e jrg., nr. 1, maart 1985, blz. 10-21.

In het debat over de taak en functie van de politie is de mening van het Amerikaanse publiek zelden of nooit betrokken. De auteur is van mening dat onderzoek noodzakelijk is naar opvattingen die onder burgers – de consumenten van de door de politie aange-

boden diensten – leven over hoe de politie moet functioneren. Om enig inzicht hierin te verkrijgen analyseerde hij de gegevens van een in 1982 in Amerika gehouden nationale, telefonische enquête naar de preferenties van burgers t.a.v. politietaken. Het onderzoek leert dat de opvatting dat de politie niet alleen de misdaad moet bestrijden maar een breder takenpakket op zich moet nemen, sterk leeft onder zwarten, oudere personen, bewoners van kleine plaatsen en het platteland. Als de politie zich in hoofdzaak zou gaan beperken tot misdaadbestrijding, zou dit indruisen tegen de wil van ongeveer de helft van de bevolking. Dit zou gevolgen kunnen hebben voor de hulp of medewerking die de politie bij haar werkzaamheden van de burgerij ontvangt.

Met literatuuropgave.

40

Horstmann, G. *Working relationships between the police and other agencies: a study in the Netherlands and Great Britain.*

Police studies, 8e jrg., nr. 1, lente 1985, blz. 26-50.

De auteur deed in Groningen en in Exeter, Engeland een vergelijkend onderzoek naar samenwerking tussen politie en maatschappelijke instanties. Het onderzoek richtte zich op vragen zoals: of en in welke mate samenwerking plaatsvindt tussen wijkagent en sociale instanties, wat zijn werkwijze was, welke factoren hierbij van belang waren en aan wie de wijkagent verantwoording schuldig was. Het is gebaseerd op interviews met 21 Nederlandse en 24 Engelse agenten. De auteur schetst eerst enkele ontwikkelingen van de welzijnsstaat gekenmerkt door een toenemende bemoeienis van de overheid met het sociale welzijn van haar burgers, een bemoeienis waarbij ook de wijkagent een rol toebedeeld kreeg. De auteur laat zien dat aard en mate van samenwerking met instellingen voor het oplossen van individuele problemen van buurtbewoners afhankelijk zijn van de aard van de wijk. Hierbij worden de wijkagenten vooral gemotiveerd door de druk die de bewoners op hen uitoefenen om contact te zoeken met andere instanties. Juist vanwege de persoonlijke relatie die de wijkagent heeft met de bewoners die een verwachtingspatroon hebben t.a.v. de politie, kan hij deze verwachtingen niet frustreren, op straffe van verlies van geloofwaardigheid. Er zijn gelegenheden waarbij de wijkagent handelingen moet verrichten die tegen bepaalde regels ingaan. De auteur vond geen culturele verschillen in beide onderzoeksgebieden v.w.b. de manier waarop de samenwerking gestalte kreeg.

Met literatuuropgave.

41

Koppelaar, L., F.W. Winkel en J.C. van der Steen. *Interpersoonlijke afstand bij agent-burger interacties: een experiment rond het 'creëren' van verdachten.*

Tijdschrift voor criminologie, 27e jrg., nr. 2, maart/april 1985, blz. 57-70 (N).

Uitgaande van de kennis dat politieagenten bij het aanmerken van een als verdachte aangehouden persoon vooral afgaan op persoonsgebonden stabiele kenmerken (uiterlijk, taalgebruik), richt dit onderzoek zich op situatiegebonden dynamische variabelen in het beoordelingsproces. Onderzocht werd in hoeverre non-verbale gedragingen van de aangehoudene van invloed zijn op de mate waarin deze als verdacht wordt beoordeeld. Het ging hierbij vooral om gedragingen, die op subtiele wijze door de agent zelf worden opgeroepen, wanneer deze in de aanhoudingssituatie de persoonlijke ruimte aantast door de ander te dicht te benaderen. Die gaat daardoor afweergedragingen vertonen om psychologisch en fysiek de comfortabele interpersoonlijke afstand te herstellen. 131 agenten beoordeelden aan de hand van verschillende video-opnamen een aangehouden persoon. In de experimentele conditie vertoonde deze afweergedragingen nadat de optredende agent diens persoonlijke ruimte geschonden had. In de controleconditie bleef de agent op comfortabele afstand. Resultaten: het vertonen van afweergedragingen gaf aanleiding tot sterkere verdachtmakingen (persoonsattributies zoals: gevaarlijk, angstig, agressief) dan wanneer dergelijke gedragingen niet zichtbaar waren. Dit, terwijl een situationele attributie (de persoon is te dicht benaderd) toch meer voor de hand lag. Aanbevolen wordt om in de training van agenten aandacht te besteden aan het risico dat men verdachten creëert via het eigen optreden.

Met literatuuropgave.

42

Meagher, M.S. *Police patrol styles: how pervasive is community variation?*

Journal of police science and administration, 13e jrg., nr. 1, maart 1985, blz. 36-45.

De auteur is van mening dat ondanks de grote onderlinge verschillen tussen de Amerikaanse politiekorpsen in stijl, taken en functies (waarop altijd sterk de nadruk is gelegd) er ook sprake is van een aantal overeenkomsten. Om dit te onderzoeken ondervroeg hij bij 249 gemeentelijke politiekorpsen in een niet nader genoemde staat 531 politieagenten van de surveillance-dienst omtrent 647 mogelijke taken. De auteur spreekt van kerntaken als de uitvoeringsfrequentie hiervan bij vergelijking tussen kleine, middelgrote en grote korpsen geen variatie vertoont die van betekenis is voor de taak. De zogenaamde specifieke taken vertonen wel een systematische, met de taak samenhangende variatie in uitvoeringsfrequentie. Frequenties werden onderzocht met bv. de Kruskal-Wallis analysetechniek waarbij de chi-kwadraattoets de significantietoets vormde. Eerst werd nagegaan hoeveel taken er regelmatig werden uitgevoerd. Dit bleken er 99 te zijn, waarvan de auteur er 43 als kerntaken klasseert, die m.b.v. factor-analyse konden worden ondergebracht in vier hoofdgroepen: wetshandhaving, ordebewaking, hulpverlening en misdaadpreventie. De uitkomsten van

dit onderzoek wijzen op mogelijkheden voor standaardisatie van politiewerk en uitwisseling van informatie. Zij werpen ook nieuw licht op de generaliseerbaarheid van onderzoek op het terrein van de wetshandhaving.

43.

State intervention and victimless crimes: a study of police attitudes; by G.P. Wilson, F.T. Cullen, E.J. Latessa et al.

Journal of police science and administration, 13e jrg., nr. 1, maart 1985, blz. 22-29.

De auteurs gaan in op de vraag hoe politieagenten staan tegenover de zgn. slachtofferloze misdrijven. De attitudes van 97 politiemensen in een grote stad in de U.S.A. t.a.v. deze gedragingen werden onderzocht met de Likert-schaaltechniek. De aan de respondenten voorgelegde vragen handelden over 25 gespecificeerde misdrijven die door de auteurs als slachtofferloze misdrijven worden gecategoriseerd. Het bleek dat de politiemensen dit type misdrijven over het algemeen niet zagen als een ernstig sociaal probleem. Het werd door de meesten niet als zinvol gezien voor de bestrijding ervan meer personeel en materieel in te zetten. De voorkeur tot ingrijpen bleek ook afhankelijk te zijn van het type misdrijf: tegen bijv. de verkoop van drugs zou sterker opgetreden moeten worden dan tegen gokken. Ook waren de jongere agenten minder geneigd tot ingrijpen dan hun oudere collega's.

Met literatuuropgave.

44

Surette, R. Video street patrol: media technology and street crime.

Journal of police science and administration, 13e jrg., nr. 1, maart 1985, blz. 78-85.

De auteur evalueert de installatie van videocamera's in de straten van een winkelcentrum in Dade County, Florida. Het doel van het project was het verminderen van gevoelens van onveiligheid bij winkeliers en winkelend publiek, en het creëren van een afschrikkingseffect. Een vergelijking makend tussen het aantal misdrijven voor en tijdens de evaluatieperiode, stelt de auteur dat er sprake is van een significante afname. Of en in hoeverre dit aanleiding gaf tot verplaatsing van de criminaliteit naar omliggende buurten, werd door gebrek aan gegevens niet duidelijk. Tot slot stelt de auteur dat, alvorens tot een dergelijk project te besluiten, er een afweging van privacy- en veiligheidsaspecten moet plaatsvinden.

Met literatuuropgave.

Drugs

45

Cohn, A.W. Drugs, crime and criminal justice: state-of-the-art and future directions.

Federal probation, 48e jrg., nr. 3, september 1984, blz. 13-24 (USA).

Tot nu toe hebben pogingen tot bestrijding van de handel in en het misbruik van drugs volgens de auteur voornamelijk tot een zeer repressieve wetgeving geleid die echter niet of nauwelijks het beoogde resultaat opleverde. Hij acht het nu tijd voor een meer tolerante houding t.o.v. verslaving en een meer consistente aanpak. Aan de hand van de literatuur behandelt hij achtereenvolgens een groot aantal onderwerpen m.b.t. criminaliteit en druggebruik, zoals de achtergronden en doeleinden van de wetgeving op dit gebied, het verband tussen deze twee vormen van afwijkend gedrag, methodologische problemen bij wetenschappelijk onderzoek en effecten van criminalisering en overcriminalisering van slachtofferloze delicten zoals drugmisbruik. Zijn betoog mondt uit in een verhandeling over decriminalisering van druggebruik, 'diversion' voor bepaalde delinquenten en het Engelse model van de niet-punitieve benadering. De auteur pleit voor een rationeel en consistent beleid dat de mogelijkheid biedt te experimenteren met diverse benadringwijzen waarin ook moet worden gedifferentieerd naar verschillende soorten drugs en druggebruikers.

138

Met literaturopgave.

46

Damman, B. *Drogetherapie als privaatrechtlich ausgestaltete Form des Strafvollzugs?*

Kriminologisches Journal, 17e jrg., nr. 2, 1985, blz. 97-112 (BRD).

Sinds 1982 worden in Duitsland in de wet op de verdovende middelen de particuliere instellingen voor de behandeling van drugsverslaafden als alternatief voor gevangenisstraf erkend. In dit artikel stelt de auteur de wettelijke grondslag voor de vrijwillige therapeutische behandeling van drugsverslaafden (als alternatief voor straf) ter discussie. De grondslag voor een dergelijke behandeling is een privaatrechtelijke overeenkomst, die de instemming van de cliënt behoeft. De auteur betoogt dat de voor een dergelijke overeenkomst noodzakelijke vrijheid van beslissen ontbreekt. In feite worden met het alternatief 'therapie of straf' de rechten van de cliënt, zoals deze in de grondwet zijn vastgelegd, omzeild. Juist de cliënt in een inrichting voor drugsverslaafden heeft een versterkte rechtsbescherming nodig. Decriminalisering is volgens de auteur op de lange termijn de enige manier om het individu te beschermen.

Met literaturopgave.

47

Roorda, P.A. *Detentievervangende behandeling van verslaafden.*

Proces, 64e jrg., nr. 7/8, juli/augustus 1985, blz. 207-215 (N).

In 1982 werden, na overleg tussen vertegenwoordigers

van justitie en de drughulpverlening, door de Directie Gevangeniswezen 'spelregels' ontworpen voor de toepassing van art. 47 Gevangenismaatregel m.b.t. drugverslaafde gedetineerden. Hierdoor is een procedure gecreëerd, met duidelijker criteria en voorwaarden dan voorheen, om verslaafden een detentievervangende behandeling te laten ondergaan in een residentiële inrichting. De auteur beschrijft de ervaringen die hiermee gedurende de afgelopen drie jaar werden opgedaan en in dossiers en jaarverslagen werden vastgelegd. Hij constateert dat vooralsnog de kwaliteit indrukwekkender is dan de kwantiteit: in de - nog niet zo vele - gevallen dat positieve resultaten werden bereikt, waren deze als zeer positief te beschouwen. De tot nu toe bijgehouden dossiers leverden te weinig informatie op voor een diepgaande analyse. Wel gaven zij de auteur aanleiding tot enige vragenderwijs gestelde opmerkingen over het belang van een goede voorbereiding van de opname, de invloed van het therapeutisch programma en de rapportage. De geplande evaluatie, die op zijn vroegst vijf jaar na de start zal plaatsvinden, zal hopelijk verder inzicht verschaffen in de resultaten van de detentievervangende behandeling.

48

139

Szabo, D. *Drogues, criminalité et culture: essai de criminologie comparée.*

Revue de droit pénal et de criminologie, 65e jrg., nr. 2, februari 1985, blz. 85-112 (B).

Verslaving is volgens de auteur een geëigend onderwerp voor de vergelijkende criminologie vanwege een reeks overeenkomsten tussen dit verschijnsel en crimineel of afwijkend gedrag. Het artikel bestaat uit drie delen. In het eerste deel worden problemen m.b.t. de definiëring van de begrippen drugs, verslaving, cultuur en criminaliteit behandeld; in verschillende culturen worden uiteenlopende begripsbepalingen gehanteerd. Voorts geeft hij een beschrijving van de meest gebruikte drugs in een aantal landen en plaatst hij dit gebruik in de betreffende sociaal-culturele context. In het tweede deel wordt een sociale-integratietheorie geschetst om het verschijnsel drugmisbruik in een macro-sociologisch theoretisch kader te plaatsen. Aan de hand van de sociaal-economische structuur kunnen bestaande samenlevingen in een drietal categorieën worden ingedeeld met elk een unieke samenstelling van sociale structuur, cultuur en persoonlijkheidskenmerken van de leden. Deze typologie kan een verduidelijkend licht werpen op verschillen in druggebruik binnen de diverse landen. In het derde deel worden enkele afzonderlijke problemen besproken: de culturele bepaaldheid van het fysiologisch effect van psychotrope stoffen, methodologische problemen bij transcultureel onderzoek naar (de effecten van) alcoholmisbruik en tot slot het heroïnegebruik in westerse landen. In zijn conclusies stelt de auteur vast dat de discussies over druggebruik al gauw normatief getint worden en dat er een te grote kloof bestaat tussen de wettelijke normen en de sociaal-culturele werkelijkheid. Naar aanleiding van deze kloof pleit

hij ervoor meer aandacht te besteden aan de werking van strafrechtssystemen in samenhang met verschillende andere mechanismen van sociale controle. Met literatuuropgave.

49

Wilkens, H. *Dienstverlening – project voor harddruggebruikers.*

Proces, 64e jrg., nr. 4, april 1985, blz. 143-146 (N).

140

In de nota 'dienstverlening voor harddrugverslaafden' in Groningen werd gepleit voor een apart werkproject voor harddruggebruikers, ingepast in het kader van het experiment dienstverlening te Groningen. Men kreeg goedkeuring om voor een jaar te gaan experimenteren. De auteur geeft in dit artikel zijn ervaringen weer als werkmeester van dit speciale werkproject voor harddruggebruikers. Als zodanig droeg hij er zorg voor dat de gebruikende dienstverleners op hun werk kwamen (Staatsbosbeheer) en dat er voldoende werk voorhanden was. Door vervoersperikelen heeft het project een half jaar stil gestaan, waardoor het niet kon worden geëvalueerd. Daarna is het experiment opnieuw gestart. Thans blijkt dat ca. 25 procent van de aangegane dienstverleningen voor harddruggebruikers niet tot een goed einde komt. De verwachting was dat dit percentage veel hoger zou liggen. Tot slot schetst de auteur de toekomstige ontwikkelingen van dit project. Hierbij geeft hij aan dat mocht het project definitief doorgaan, er gelden beschikbaar dienen te komen voor een permanente werkmeester en voor het vervoer van de gebruikende dienstverleners, omdat zij anders hun afspraken niet na zullen komen of veelal te laat op het werk zullen verschijnen.

Boekwerken

Over de adressen der bibliotheken waarbij de genoemde publikaties ter inzage kunnen worden gevraagd, kunnen inlichtingen worden ingewonnen bij het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, Schedeldoekshaven 100, 's-Gravenhage, tel. 070-706554/55.

Becker-Moelands, M.A. *De juridische titelprént in de 17e eeuw; het hof van Holland.*
Muiderberg, Coutinho, 1985.

Bennett, T. and R. Wright. *Burglars on burglary: prevention and the offender.*
Aldershot enz., Gower, 1984.

141

Brand-Koolen, M. *Migrants in detention.*
's-Gravenhage, Wetenschappelijk onderzoek- en documentatiecentrum, Ministerie van Justitie, 1985.

Burg, J. van de. *Een onderzoek naar het delinquent gedrag van strafrechtelijk minderjarigen, gepleegd in de gemeente Breda; een vergelijking tussen autochtone en allochtone jongeren.*
Apeldoorn, z. uitg., 1984.

Burgers, J.H. *Profiel van een verkrachter; een psychodynamische exploratie van een forensisch-psychiatrisch probleem.*
Badhoevedorp, z. uitg., 1985.
Proefschrift, Utrecht.

Rutter, M., and H. Giller. *Juvenile delinquent; trends and perspectives.*
Harmondsworth enz., Penguin books, 1983.

Buijs, H.W.J., en A.M. Verbraken. *Vrouwenhandel; onderzoek naar aard, globale omvang en kanalen waarlangs vrouwenhandel naar Nederland plaatsvindt.*
Den Haag, z. uitg., 1985.

Casale, S. *Minimum standards for prison establishments; a NACRO report.*
London, National association for the care and resettlement of offenders, 1984.

Draijer, N. *'De omgekeerde wereld'; seksueel misbruik van kinderen in het gezin; een vooronderzoek.*
Den Haag, z. uitg., 1985.

Formulation and application of United Nations standards and norms in criminal justice; working paper prepared by the secretariat; seventh United Nations congress on the prevention of crime and the treatment of offenders, Milan, Italy, 26 August to 6 September 1985.

Milan, United Nations, 1985.

Jefferson, T., and R. Grimshaw. *Controlling the constable*; police accountability in England and Wales. London, Muller, 1984.

Kempen, R. van. *Discriminatiegeneigdheid in de grote stad*; een sociaal-ecologische analyse.

's-Gravenhage, Ministerie van Justitie, Wetenschappelijk onderzoek- en documentatiecentrum, 1985.

Meyboom, M.L. *Interviews harddruggebruikers in de HvB's Amsterdam en Rotterdam*; onderzoekrapport.

's-Gravenhage, Wetenschappelijk onderzoek- en documentatiecentrum, Ministerie van Justitie, 1985.

Meyboom, M.L. *Registratie harddruggebruikers in 7 HvB's: 1980-1981*; onderzoekrapport.

's-Gravenhage, Ministerie van Justitie, Wetenschappelijk onderzoek- en documentatiecentrum, 1985.

142

Position, The, of the victim in the framework of criminal law and procedure.

Strasbourg, Council of Europe, 1985.

Prins, M.C.J. *Verkrachting in de politiek*; verkrachting en sexueel geweld als onderdelen van seksuele politiek en zedelijkheidswetgeving in Nederland, 1969-1984.

Amsterdam, Universiteit afd. studiezaken, 1984.

Mededelingen van de Subfaculteit der algemene politieke en sociale wetenschappen, 44.

Rassendiscriminatie en politie.

Utrecht, Werkgroep recht en rassendiscriminatie, 1984.

Rook, A., en M. Sampiemon. *De algemene verlofregeling gedetineerden*; een evaluatie-onderzoek.

's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1985.

W.O.D.C., 64.

Shapland, J., J. Willmore and P. Duff. *Victims in the criminal justice system*; series editor: A.E. Bottoms.

Aldershot, Gower, 1985.

Cambridge studies in criminology, L III.

Skogan, W.G. *Fear of crime and neighborhood crime.* Chicago, University of Chicago press, 1985.

Staa, M. van, en H. Woelinga. *Als je vader je bezit*; een explorerend onderzoek naar dochterverkrachting en opvoedingsrelaties.

Amsterdam, z. uitg., 1984.

Doctoraalscriptie V.U.

Sybrandy, K., en R. Bakker. *Zorg jij dat ik niet meer wakker word?: vrijwillige euthanasie in de praktijk.* Baarn, In den Toren, 1984.

Walker, N. *Sentencing: theory, law and practice.* London, Butterworths, 1985.

Overzicht van literatuurlijsten gemaakt in 1985

	Heling 's-Gravenhage, WODC, 1973-1985	Lit. 448
	Georganiseerde misdaad 's-Gravenhage, WODC, 1975-1985	Lit. 449
	Jeugdcriminaliteit 's-Gravenhage, WODC, 1980-1985	Lit. 450
	School en criminaliteit 's-Gravenhage, WODC, -1985	Lit. 451
	Aangevulde literatuurlijsten	
	Prostitutie 's-Gravenhage, WODC, 1985	Lit. 85 A
144	Vandalisme 's-Gravenhage, WODC, 1985	Lit. 302 A
	Computercriminaliteit 's-Gravenhage, WODC, 1985	Lit. 390
	Vrouwenmishandeling 's-Gravenhage, WODC, 1985	Lit. 344
	Bewakend personeel in gevangnissen 's-Gravenhage, WODC, 1985	Lit. 417

Tijdschriften WODC in 1985 geraadpleegd voor Justitiële Verkenningen

A

Advocatenblad
Algemeen literatuuroverzicht van het Ministerie van
Binnenlandse Zaken
Algemeen politieblad
American behavioral scientist
American journal of orthopsychiatry
American journal of police
American journal of psychiatry
American journal of sociology
American sociological review
Ars aequi
Australian and New Zealand journal of criminology

B

145

Balans
Beleid en maatschappij
Beleidsanalyse
Blutalkohol
British journal of criminology, delinquency and
deviant social behaviour
Buitenlanders bulletin
Bulletin of the menninger clinic
Bulletin on narcotics

C

Canadian journal of criminology
Child welfare
Civis mundi
Contemporary crisis
Contemporary sociology
Corrective and social psychiatry and journal of applied
behaviour therapy
Crime and delinquency
Crime and social justice
Criminal justice abstracts
Criminal justice and behavior
Criminal justice review
Criminal law review
Criminologie (Fr. talig)
Criminology: an interdisciplinary journal
Criminology and penology abstracts

D

Data juridica
Delikt en delinkwent
Déviance et société
Drogalkohol
Drug dependence

E

ESB: economisch statistische berichten

European journal of social psychology

F

Federal probation

Feiten; voorlichtingsblad over het alcoholgebruik

G

Gedrag: tijdschrift voor psychologie

Gids: personeelsbeleid arbeidsvraagstukken sociale verzekeringen

H

Home office research bulletin

Horizontaal

Howard journal of penology and crime prevention

I

Informatic-bulletin politiestudiecentrum

Information bulletin of Australian criminology

Information bulletin on legal activities: council of Europe

Intermediair

International criminal police review

International journal of the addictions

International journal of law and psychiatry

International journal of offender therapy and comparative criminology

International journal of social psychiatry

International journal of the sociology of law

International review of criminal policy

146

J

Jeugd en samenleving

Jeugdbescherming en onderzoek

Journal of applied social psychology

Journal of criminal justice

Journal of criminal law and criminology

Journal of law and society

Journal of legal studies

Journal of offender counseling, services and rehabilitation

Journal of police science and administration

Journal of research in crime and delinquency

Journal of social issues

Journal of studies on alcohol

Jurimetrics journal

K

Kind en adolescent

Kri

Kriminalistik

Kriminologisches Bulletin de Criminologie

Kriminologisches Journal

Kritische Justiz

Kwartaalschrift privacy en persoonsregistratie

L

Law and society review

Law enforcement news

M

Maandblad geestelijke volksgezondheid
 Marge
 Medisch contact
 Mens en maatschappij
 Migrantenstudies
 Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform

N

NNR: nieuwsbrief voor nederlandstalige rechtsso-
 logen, rechtsantropologen en rechtspsychologen
 Nederlands juristenblad
 Nederlands tijdschrift voor de psychologie en haar
 grensgebieden
 Nemesis; tijdschrift over vrouwen en recht
 New England journal on criminal and civil confine-
 ment
 New Society

P

Panopticon
 Peregrinus bulletin
 Periodiekenparade
 Police journal
 Police science abstracts
 Police studies
 Politieofficier
 Praxis der Kinderpsychologie und Kinderpsychiatrie
 Prison information bulletin
 Prison journal
 Prison service journal
 Probation journal
 Proces
 Psychological abstracts
 Psychometrika +

Q

Quality and quantity

R

Recht en kritiek
 Rechtsgeleerd magazijn Themis
 Rechtshulp
 Revue de droit pénal et de criminologie
 Revue pénitentiaire et de droit pénal
 Revue de science criminelle et de droit comparé

S

SMA: sociaal maandblad arbeid
 SNI: selective notification of information
 Siswo: berichten over onderzoek
 Sociaal bestek en lectuurkeuze welzijnsterrein
 Social casework
 Social problems
 Social psychiatry +
 Sociale wetenschappen
 Sociological methods and research
 Sociologisch tijdschrift
 Sociologische gids
 South African journal of criminal law and criminology

T

Trema; tijdschrift voor de rechterlijke macht
Tijdschrift voor alcohol, drugs en andere psychotrope
stoffen
Tijdschrift voor criminologie
Tijdschrift voor jeugdhulpverlening Sjou
Tijdschrift voor familie- en jeugdrecht
Tijdschrift voor de politie
Tijdschrift voor psychiatrie

V

Van mens tot mens
Verkeersrecht
Victimology; an international journal
Vollzugsdienst, Der

W

WVC-documentatie
Welzijnsmaandblad
Welzijnsweekblad
Wetenschapsbeleid

Z

Zeitschrift für Rechtssoziologie
Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft
Zeitschrift für Strafvollzug und Straffälligenhilfe

+ abonnement per 1-1-'86 opgezegd

Register op jaargang 1985

		nr.	blz.
	<i>Algemeen</i>		
	Christiaens, M., C. van der Weele en J.J. Rolies. <i>Draagmoederschap; ethische overwegingen.</i>	5	65
	Gerding, G., en J. Kooiman. <i>Informatie en het middle-management bij de rijksdienst.</i>	8	51
	Jaarverslag van de Adviescommissie extern wetenschappelijk onderzoek; de ACEWO rondt haar eerste termijn af; een kort verslag van haar activiteiten gedurende de periode juli 1984 t/m april 1985.	7	42
149	Kilian, G.M. <i>Draagmoeders en draagmoederschap in Nederland; een kennismaking.</i>	5	94
	Korthals Altes, M. <i>De politiek en de uitvoering van het overheidsbeleid; een openingsspeech.</i>	8	5
	Postma, K.T. <i>Informatievoorziening ten behoeve van beleid en beheer.</i>	8	26
	Sierat, A. <i>Grote operaties en automatisering.</i>	8	11
	Tas, P. <i>De Grote Operaties: papieren wereld en werkelijkheid.</i>	8	41
	Veerman, G.J. <i>Kinderen krijgen – enige buitenlandse ontwikkelingen.</i>	5	5
	Verslag van de forumdiscussie; over (geautomatiseerde) informatievoorziening bij de Grote Operaties	8	66
	Wortman, S.F.M. <i>Juridische aspecten van kunstmatige bevruchting en draagmoederschap.</i>	5	41
	<i>Criminologie</i>		
	Brenk-Wietsma, I. van. <i>Burgerwachten.</i>	6	51
	Chavannes, M. <i>Oog en oor van de buurt; neighbourhoodwatch op de Britse eilanden.</i>	6	41

	Dobash, R.E., en R.P. Dobash. <i>Aard en achtergronden van gewelddadige gebeurtenissen.</i>	2	48
	Dijk, J.J.M. van. <i>Criminaliteitsbestrijding en de openbare mening.</i>	1	5
	Holtom, C. <i>Slachtofferhulpprojecten in Groot-Brittannië.</i>	2	18
	Minne-Frank, T. van der. <i>Van burgerwacht naar buurtwacht; een inleidend artikel.</i>	6	5
	Robert, Ph., en C. Faugeron. <i>Vijf keer Vrouwe Justitia.</i>	1	116
	Werff, C. van der. <i>Criminele loopbanen.</i>	9	43
	Steinmetz, C.H.D., en H.G. van Andel. <i>Meningen over en reacties op criminaliteit: een nieuwe visie op eerdere WODC-resultaten.</i>	1	25
	Titus, R.M. <i>De reactie van de gemeenschap op inbraak in woningen.</i>	2	5
150	Toonen, R.F. <i>'Attentie buurtpreventie'.</i>	6	30
	Winkel, F.W. <i>Angstgevoelens voor criminaliteit: een informatieverwerkingsperspectief.</i>	1	72
	<i>Reclassering</i>		
	Bieker, R. <i>Reclasseringshulp in de ogen der cliënten.</i>	4	58
	Brand-Koolen, M.J.M., en J.J. Overwater. <i>Reclasseringshulp onder spanning; een inleidend artikel.</i>	4	5
	Coekran, D. <i>Classificatie van reclasseringscliënten op grond van risico's en behoeften.</i>	4	68
	Whitehead, J.T. <i>Veranderingen in de taak van de reclassering; consequenties voor een vergeten groep: de reclasseringsmedewerker.</i>	4	47
	<i>Kinderbescherming</i>		
	Doek, J.E. <i>Internationale kinderonvoering; the last battle of marital war?</i>	2	31
	Junger-Tas, J. <i>Allochtone jongeren in Nederland: een inleiding.</i>	3	5

Kort, H.J. de., en E. van der Hoeven.
Vietnamese voogdijpupillen in Nederland. 3 68

Laan, P.H. van der. *Jonge allochtonen en de kindbescherming: om hoeveel jongeren gaat het eigenlijk?* 3 34

Rood-de Boer, M., en P. Vlaardingerbroek.
Niet-autochtone jongeren en de jeugdbeschermingsmaatregel van ondertoezichtstelling. 3 91

Smit, M. *Allochtone kinderen: een (klein) deel van onze tehuispopulatie.* 3 56

Politie

Fijnaut, C. *Georganiseerde misdaad. Een onderzoeksgerichte terreinverkenning.* 9 5

Nuyten-Edelbroek, E. *Georganiseerde politie contra georganiseerde misdaad.* 9 60

Skogan, W.G. *Enige nieuwe politie-experimenten in de Verenigde Staten.* 1

151

Spickenheuer, J. *De operationele bestrijding van georganiseerde misdaad.* 9 97

Drugs

Cohen, S. *Recente ontwikkelingen in het cocaïne-misbruik.* 2 62

Redactieraad:

dhr. W.M. Been
drs. J.C.J. Boutellier
dr. M.J.M. Brand-Koolen
mr. M.R. Duintjer-Kleijn
dr. P.C. van Duyne
dr. J.J.M. van Dijk
dr. C. Fijnaut
dr. J. Junger-Tas
drs. P.H. van der Laan
mr. T. van der Minne-Frank
dr. G.J. Veerman

Redactie

mr. T. van der Minne-Frank
mr. M.R. Duintjer-Kleijn
drs. J.C.J. Boutellier

Coördinatie literatuuroverzicht

W.M. Been

Voor inlichtingen: 070-706553

Adreswijzigingen en opzeggingen uitsluitend schriftelijk met gebruikmaking van de adreskaart waarop het (oude) adres vermeld staat.

Aanvragen voor nieuwe abonnementen dienen eveneens schriftelijk te geschieden.

Correspondentieadres:

Administratie Justitiële Verkenningen
Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie-
centrum.
Postbus 20301, 2500 EH 's-Gravenhage.

Uitgave van

Het Ministerie van Justitie

Druk

Staatsdrukkerij, 's-Gravenhage

Opname in dit blad betekent niet dat de inhoud der artikelen het standpunt van de Minister van Justitie weergeeft.